Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»

Міжнародна науково-практична конференція

«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ»

23–24 квітня 2021 р.

Одеса
2021

УДК 80«312»(063)
С 91

С 91 **Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення**: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 23–24 квітня 2021 року. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. – 144 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень» від 26 квітня 2021 р. (протокол № 163).

УДК 80«312»(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Авксентьєва Г. А.
ТВОРЧІСТЬ Є. КОНОНЕНКО:
ЖАНРОВО-РОДОВИЙ АСПЕКТ 7

Фоменко С. І., Дружинець Д.-М. І.
ПЕРЕКЛАДАЦЬКЕ НАСЛІДДЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ 10

Кабиш М. Ю.
РОЛЬ АСИНДЕТОНА І ПОЛІСИНДЕТОНА
У ПІСНЯХ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ 13

Кирилко М. А.
ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ
М. ВІНГРАНОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ
УКРАЇНСЬКОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА 17

Кулінська Я. І.
«ІЛОВАЙСЬКИЙ ЩОДЕННИК» Р. ЗІНЕНКА
У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВОЄННОЇ ПРОЗИ 20

Попович О. О.
ОСИП МАКОВЕЙ І НЕЗАЛЕЖНИЙ ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО
ВЧИТЕЛЬСТВА «ПРОМІНЬ» (1904–1907) 24

Прохницька Т. Г.
ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ
В ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ 28

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Телетова С. Г.
УПОТРЕБЛЕНИЕ ФОРМ ТВОРИТЕЛЬНОГО
ПАДЕЖА С КОМИТАТИВНЫМ ЗНАЧЕНИЕМ
В ФУНКЦИИ ЛИМИТАТИВА 33

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Воїнська І. С.
ПОНЯТТЯ «АБСУРДУ» В ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
ТА ФІЛОСОФІЇ 37

Путівцева Н. К.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФРАНКОМОВНОЇ
АНТИЛЬСЬКОЇ ПРОЗИ 40

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бісик О. Ю.
НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНІ ФРАНЦУЗЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ 45

Богомаз М. С.
ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВАРІАНТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ШВЕЙЦАРІЇ 50

Демченко К. І.
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ТВОРІВ АГАТИ КРІСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ 54

Дударчук І. С.
КОГНІТИВНО-ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОПОЗИЦІЙНО МОТИВОВАНИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ 58

Карпусенко М. В., Карпусенко Н. В.
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ УЧАСНИКІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ У США (НА МАТЕРІАЛІ 1-Х ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ МІЖ Д. ТРАМПОМ ТА ДЖ. БАЙДЕНОМ) 62

Лавренчук М. А.
ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ЧАСТОК У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ 65

Мамай Ю. Ю.
КОГНІТИВНІ ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ЯДЕРНИХ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ КОНЦЕПТУ *TRAUMA* 67

Мірошниченко І. Г.
РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ 70

Морозова І. Б., Боцуляк Г. В.
ГЕНЕРАЦІЯ МОВЛЕННЯ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ МОВЛЕННЄВИХ ЗРАЗКІВ РОБОТА АНДРОЇДА СОФІЇ) 73

Пономарьова Л. Ф.
К ВОПРОСУ О ВЗАИМОДЕЙСТВИИ РАЗЛИЧНЫХ ТИПОВ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ ПРИ ОБРАЗОВАНИИ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ И ОККАЗИОНАЛЬНЫХ СЛОВ 77

Саган Ю. В., Сидорук Г. І.
ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ
У ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 80

Сушко І. А.
ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ 83

Хорошу О. О.
ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ У ТЕКСТАХ
АМЕРИКАНСЬКОЇ ГАЗЕТНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ 85

Шенько М. М.
СЕМАНТИЧНЕ РАНЖУВАННЯ
МОДАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ 87

**НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ,
ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

Якимів І. В.
СПЕЦИФІКА МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
ПОВЕДІНКИ ЗООМОРФНИХ ПЕРСОНАЖІВ
У АНГЛОМОВНИХ КАЗКАХ 90

**НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ,
ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО**

Мирончук М. В.
ВАЖЛИВІСТЬ КОМПОНЕНТІВ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ
СЛОВА У МЕНЕДЖМЕНТІ СПРИЙМАННЯ 92

Soroka T. V., Супрунюк Х. В.
МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЙ
У АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ 99

Шульга О. О.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕМІНУТИВІВ
У СУЧАСНІЙ ФЕМІНІСТИЧНІЙ ПРОЗІ 101

НАПРЯМ 7. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Іванишин Н. Я.
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЛОГУ
ЯК ЖАНРУ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ 105

Нестор Ю. Д.
ЖАНРОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ТОК-ШОУ *THE ELLEN SHOW* 108

НАПРЯМ 8. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Богдан В. І.
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ТВОРІВ ДЖЕКА ЛОНДОНА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ..... 110

Воробкало В. В.
КОНТЕКСТ ЯК ОСНОВА ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ПРАГМАТИЧНИХ ФУНКЦІЙ У КІНОПЕРЕКЛАДІ 114

Єрьоменко І. В.
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕРЕГОВОРІВ 118

Монастирьова Л. В., Павлова О. О.
ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ 121

Придатченко Д. В.
ЕТАПИ АНАЛІЗУ ОБРАЗУ СИЛЬНОЇ ЖІНКИ НА ПРИКЛАДІ МЕМУАРІВ М. ОБАМИ «BECOMING»..... 124

Туз С. М.
ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО МІНІ-СЕРІАЛУ "WHOSE VOTE COUNTS, EXPLAINED" 128

Фальбійчук І. І.
СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ ПОКУТСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ В. СТЕФАНИКА 132

Чубай В. І.
ЛІНГВОСЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ: СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ АСИМЕТРІЇ..... 134

НАПРЯМ 9. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Ткачук А. Д.
СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В АНГЛОМОВНИХ КІНОСТРІЧКАХ..... 139

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Авксентьєва Г. А.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна

ТВОРЧІСТЬ Є. КОНОНЕНКО: ЖАНРОВО-РОДОВИЙ АСПЕКТ

Сучасний літературний процес в Україні доволі різноплановий на жанровому та стильовому рівнях. Його визначають твори Ю. Андруховича, М. Гримич, Л. Дереша, О. Забужко, Ю. Іздрика, Л. Костенко, І. Малковича, М. Матіос, Н. Сняданко, В. Шевчука, В. Шкляра та багатьох інших митців.

Серед зазначених імен українських письменників оригінальними підходами вирізняється доробок Є. Кононенко, яка є авторкою цілого ряду творів: «Імітація», «Зрада», «Ностальгія», «Зустріч у Сан-Франциско», «Жертва забутого майстра», «Російський сюжет», «Останнє бажання» та ін. Літературознавець Ніла Зборовська підкреслювала: «У творчості Є. Кононенко йдеться про психологічну жіночу ситуацію в час великих суспільних перемін, коли відбувається злам колоніальних структур, з яких на свободу виходять колоніально виховані чоловіки й жінки у невідомий простір. Де ще не склалися нові духовні цінності» [1, с. 59]. Письменниця моделює у різножанрових художніх текстах соціальні умови життя та саморефлексії української жінки на перехідному етапі розвитку українського суспільства.

Є. Кононенко реалізує себе у різних родах літератури. Вона моделює художній світ у різноманітних жанрах лірики. Маємо на увазі поетичну збірку «Вальс першого снігу». Але й у прозових текстах досить часто у розгортанні сюжету авторка використовує ліричні твори, звертаючись до трактування образу творчої особистості. У центрі її уваги часто опиняється жінка, для якої творчість стає порятунком від побутової рутини, або дає можливість для саморозвитку та самовдосконалення. Так, у новелі «У неділю рано» героїня прагне реалізуватися як авторка ліричних текстів. Саме поетичні рядки, написані і прочитані нею, поєднуються з основною сюжетною лінією твору (кохання до Марчелло). А протагоністка повісті «Сестра» видає себе за авторку поетичних творів, які написала її близька родичка. Тому виправданими стають ліричні рядки у структурі зазначеного повістевого тексту.

Поезія виконує функцію епілогу у композиції збірки «Симбалайн» (2015), де кожен прозовий текст відмежовується ліричною мініатюрою. Так, повість «Альбіна» (як сама авторка визначає, що це твір про «… життя і смерть Альбіни» [2, с. 108]) завершується елегійною мініатюрою «І рукавички забуті в телефонній будці…», в якій простежується смуток і розпач ліричної героїні за втраченим минулим життям, що символічно візуалізується через образ будинку («і будинок що стояв тут і було спокійніше» (у цитаті збережено авторську пунктуацію) [2, с. 109]). Ліричний образ вечірнього динамічного урбаністичного пейзажу підтверджує авторську філософську тезу про змінність та швидкоплинність життя. Видається оригінальним використання авторкою у поезії градаційного нанизування суб'єктно-об'єктних явищ і понять, відмова від розділових знаків та застосування полісиндетону (постійний повтор сполучника «і» передає рух життя та зміну локацій).

Елементи драми як роду літератури можна помітити у романі «Зрада», де головна героїня Вероніка Стебелько, керуючи аматорським гуртком, втілює задум постановки вистави про зраду. У композиції твору задіяно й кульмінаційний епізод інсценізації.

Та найбільш продуктивними у доробку письменниці є епічні тексти у різних жанрових варіаціях: романи, повісті, оповідання, новели, есе, нариси. Серед зазначених жанрів переважають новелістичні твори. Євгенія Кононенко є автором таких збірок новел, як: «Колосальний сюжет», «Повії теж виходять заміж», «Книгарня «Шок», «Симбалайн», «Празька химера», «Зустріч у Сан-Франциско» та ін. Її новели, як правило, соціально-психологічні. Авторка зосереджує увагу на соціальних умовах життя персонажів різних вікових категорій та їх емоційних станах у тій чи іншій випробувальній ситуації.

У новелі «Телефонна елегія» протагоністами стають люди похилого віку, які випадково зустрічаються у нотаріальному закладі. Ретроспективні епізоди тексту пов'язані з тридцятими роками, репресіями. На контрасті створюються образи сприйняття соціальних умов дитячих років і сучасності. Персонажів об'єднують спільні спогади про дитинство, війну, сучасні умови існування. Наскрізними у творі стають екзистенціальні проблеми самотності, відчуження, абсурдності. Василь та Лідія відчувають власну непотрібність наприкінці життя. Випадкова зустріч стала порятунком, дала поштовх до нових емоцій, почуттів. Домінуючою композиційно-символічною деталлю у структурі новели стає телефон, який дає можливість персонажам спілкуватися.

Різняться у жанровому відношенні повісті й романи Є. Кононенко. Зупинимо нашу увагу на повістях «Ностальгія», «Сестра», «Тридцять третя соната», «Симбалайн», «Бабусі також були дівчатами».

Усі зазначені тексти письменниці можна визначити як психологічні, адже авторка майстерно моделює процес саморефлексії протагоністів. Твори «Ностальгія» і «Бабусі також були дівчатами» об'єднує те, що в основу кожного покладена детективна сюжетна лінія, що є наскрізною, а також їм притаманний інтелектуалізм. Тому названі тексти визначаємо як інтелектуально-психологічні детективні повісті.

Індивідуального звучання повісті «Сестра» надає драматизм у розгортанні подій, а повісті «Тридцять третя соната» – новелістичні ознаки: однолінійність зображуваних подій, невелика кількість персонажів. Тому у творах «Сестра» та «Тридцять третя соната» помітний жанровий та родовий синкретизм.

«Симбалайн» – це лірична інтелектуально-психологічна повість. Впродовж твору реципієнт спостерігає за такими почуттями протагоністів, як палке коханням, ненависть і зрада. Емоційно-забарвлений, хвилюючий характер моделювання подій увиразнює і надає динамізму сюжету. Авторка детально відтворює почуття головних героїв, їх душевні переживання, що панують над розумом, у вирішальний момент життя.

Отже, стосовно творів Є. Кононенко можна вести мову про родовий та жанровий синкретизм, а тексти письменниці демонструють новаторські підходи до художньо-філософської системи творчості та дають уявлення про стан розвитку сучасної української літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зборовська Н. Феміністичний триптих Євгенії Кононенко в контексті загальноукраїнської проблематики. *Слово і Час*. 2005. № 6. С. 57–68.
2. Кононенко Є. Симбалайн. Повість, новели, поезії. Львів: Кальварія, 2015. 160 с.

Фоменко С. І.
вчителька української мови та літератури,
вчитель вищої категорії, вчитель-методист,
директор
Одеської загальноосвітньої школи № 56
І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області

Дружинець Д.-М. І.
учениця 10-Б класу
Одеська загальноосвітня школи № 56
м. Одеса, Україна

ПЕРЕКЛАДАЦЬКЕ НАСЛІДДЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Леся Українка залишила неоціненну перекладацьку спадщину та була найяскравішою зіркою в перекладацькому сузір'ї. Її цілеспрямована і натхненна майстерність в царині художнього перекладу, на жаль, і досі не достатньо вивчена, оскільки увагу дослідників привертала оригінальна творчість великої поетеси. Тому вивчення перекладацької майстерності Лесі Українки – проблема центральна і свідчить про актуальність теми дослідження. Крім цього, переклад, зокрема художній, має вираження значення, оскільки передбачає осмислення процесу перекладання, зіставлення оригіналу й відповідника, є органічною частиною літературознавства та має суттєве значення у формуванні національної літератури, спрямованої на розвиток власних традицій і збагачення їх світовими здобутками [6, с. 3].

Творчість Лесі Українки та її переклади привертають увагу вітчизняних, зарубіжних літературознавців та перекладачів. Поетичним словом Лесі Українки цікавились англійські, канадські, американські, польські перекладачі (К. Робертс, П. Канді, В. Кірконел, Р. Лайвсей, В. Річ, Ю. Лободовський), а також українці, які народились чи жили в англомовних країнах, серед них К. Андрусишин, Дж. Вір, О. Івах, М. Скрипник, Р. Стойко-Лозинська [2, с. 8]. Переклад російською мовою здійснювали М. Комісарова, А. Антокольський, В. Звягінцева, С. Маршак, В. Рождественський, О.Благініна, М. Зенкевич, О. Дейч та ін. [1, с. 57]. Зверталися до творчої спадщини Лесі Українки й німецькі перекладачі (Е. Берман, Й. Гюнтер, Й. Грубер, А. Ш. Вуцькі) [5, с. 370].

Метою розвідки є виклад кримських та німецьких перекладацьких трансформацій Лесі Українки з урахуванням хронології та обґрунтуванням їх цінності. Об'єкт дослідження – перекладацьке наслідда поетеси. Предметом дослідження є перекладацька майстерність Лесі Українки, зокрема переклад творів іноземних письменників

українською мовою та автотворів німецькою мовою. Завдання дослідження: 1) опрацювати наукові джерела, присвячені перекладам Лесі Українки; 2) висвітлити кримські переклади поетеси; 3) простежити появу німецькомовних перекладів автотворів за життя поетеси; 3) простежити появу перекладів під час лікування в Ялті та в Берліні у хронології; 4) обґрунтувати цінність та функцію перекладацького насліддя Лесі Українки.

Саме завдяки Іванові Франку Леся Українка навчилася перекладацьких прийомів і вже наприкінці 80-х років разом зі своїми друзями, учасниками київського гуртка «Плеяда», розробила програму перекладів творів іноземних письменників українською мовою [4]. Перекладацька праця Лесі Українки тривала близько двадцяти п'яти років [6, с. 3]. Перекладала письменниця з російської, польської, німецької, французької, англійської, італійської, старогрецької, давньоіндійської та єгипетської мов, зокрема вона переклала українською мовою «Пропалу грамоту» з «Вечорів на хуторі близь Диканьки» М. Гоголя, «Старуху Ізергіль» М. Горького, поему В. Гюго «Бідні люди», 65 віршів «Книги пісень» Г. Гейне з циклу «Ліричні наспіви» і близько 90 віршів з циклу «Знов на Батьківщині» та ін. Її перу належать цікаві наукові праці із зарубіжної літератури («Два напрямки в новітній італійській літературі» (1900), «Нові перспективи і старі тіні» (1901) та ін.). Привертають увагу Лесі Українки вершинні явища світової літератури – «Пекло» Данте, «Каїн» Дж. Байрона, «Макбет», В. Шекспіра, «Ткачі», Г. Гауптмана, вірші Ади Негрі [4].

Декілька перекладів Лесі Українки були зроблені в Криму, де письменниця лікувалась і тимчасово подорожувала. У цей період Леся Українка захопилася перекладами з англійської мови, а саме: поемами Дж. Байрона «Каїн» і В. Шекспіра «Макбет», також вона переклала українською вірш Байрона «Коли сниться мені, що ти любиш мене...», що датується орієнтовано 1897–1898 роками: *Коли мені сниться, що ти мене любиш, неодмінно пробач; Не поширюй свій гнів на мій сон; When I dream that you love me, you'll surely forgive; Extend not your anger to sleep* [там само].

У листі до матері від 30 березня 1898 р. з Ялти Леся Українка писала про своє зацікавлення драматичними творами Дж. Байрона: «Може бути, перекладу шматок «Манфреда» або «Каїна»...». Саме в Криму Леся Українка почала працювати над перекладом «Макбета» Шекспіра. І тут яскраво відображається її своєрідна інтерпретація твору – вільна асоціація. «Макбет» в інтерпретації Лесі Українки набуває такого специфічного фактору, як читання міжстрокової інформації, тобто ми сприймаємо переклад письменниці як особливе явище з боку українського читача. Саме це дозволяє наблизити твір

великого В. Шекспіра до народу – це і народні вислови, і особиста подача іншомовної інформації) [там само].

Твори Лесі Українки стали відомими німецькомовному читачеві ще за життя поетеси на перетині XIX – XX ст. Леся мала здібності до мов і сама про себе говорила, що «немає такого звука, якого вона не могла б виговорити». Вона вільно розмовляла та писала свої твори українською, російською, французькою й німецькою, польською, болгарською та італійською мовами [3, с. 221]. Перебуваючи в травні-червні 1899 р. на лікуванні в Берліні, Леся Українка мала зустріч із німецьким письменником Леопольдом Якобовським (1868–1900) – редактором літературно-наукового журналу «Die Gesellschaft», який виходив у 1885–1902 рр. у Дрездені. Він запропонував перекласти новели українських авторів німецькою мовою та опублікувати в науково-літературному журналі «Die Gesellschaft». У липні 1899 р. Леся Українка перекладає своє оповідання «Голосні струни» німецькою мовою і подає в німецький журнал «Die Gesellschaft». У серпні 1899 р. в Гадячі, перебуваючи під враженням від зустрічі з Якобовським, вона пише своє оповідання «Ein Brief ins Weite», яке вперше було надруковано в журналі «Die Gesellschaft», 1900, жовтень, зошит I, с. 43–45, із поміткою під заголовком твору: «Skizze von Lessja Ukrainka». У цьому виданні також опубліковано німецький автопереклад вірша Лесі Українки «To be or not to be?». Уся серія німецькомовних творів Лесі Українки створена в літні місяці 1899 р. [5, с. 371].

Розглядаючи історію перекладів Лесі Українки, можна стверджувати, що вони є прикладом зовнішнього контакту, оскільки виконували інформативну функцію [7], вирізняються високою мовною культурою, пильною увагою до відтворення ідейно-художнього змісту оригіналу, його стильових особливостей.

Перекладацьке наслідда Лесі Українки надзвичайно цінне, адже його особливістю є багатство, розмаїття та народність мови, національна спрямованість у тлумаченні оригінального твору. Перекладацька діяльність поетеси – один із шляхів знайомства української та зарубіжної інтелігенції (народу) з найкращим, що було створено людством у мистецтві, оскільки створене найталановитішою представницею не тільки свого покоління в українській літературі, а й серед жінок-письменниць у світовій, бо саме їй вдалося вивести українське письменство на рівень європейських зразків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврахов Г. Художня майстерність Лесі Українки – лірика. Київ: Рад. школа, 1984. 245 с.

2. Боговін О. Специфіка інтерпретації поетичного пейзажу у перекладному тексті. *Слово і Час.* 2009. № 11. С. 15–19.
3. Витвицька С. Українська література. Хрестоматія. 8 клас. Київ: «Літера ЛТД», 2017. 345 с.
4. Вклад Лесі Українки у перекладознавство. URL : https://otherreferats.allbest.ru/languages/00380940_0.html (дата звернення: 01.02.2021).
5. Лисецька Н. Переклади творів Лесі Українки німецькою мовою. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2017. Вип. 3. С. 370–376.
6. Перекладацька майстерність Лесі Українки: реком. бібліогр. список л-ри / Волин. нац.ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л.П. Дейнека. Луцьк, 2012. 41 назва
7. Шепель Ю. О. Особливості перекладу ліричних творів Лесі Українки М. Комісаровою (щодо поетичного відлуння долі у творчості Лесі Українки). URL :https://ukrlit.net/article/article2019/38.html (дата звернення : 01.02.2021).

Кабиш М. Ю.
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Сумська область, Україна

РОЛЬ АСИНДЕТОНА І ПОЛІСИНДЕТОНА У ПІСНЯХ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ

На сьогодні вивчення лінгвістичної категорії експресивності як засобу надання мові особливої виразності, а також експресивних синтаксичних конструкцій як засобів її вираження на рівні синтаксису є однією з головних проблем сучасної лінгвістики, оскільки в сучасній науці про мову пріоритетним напрямом дослідження постає вивчення суб'єктивної сторони мови, модусу, прагматики на рівні висловлювання і тексту.

У текстах пісень воєнної тематики вживаються асиндетон і полісиндетон як засоби увиразнення висловлювання.

Асиндетон, або безсполучниковість (грец. *ásýndeton* – незв'язане) – це стилістична фігура, яка полягає у пропуску сполучників, що зв'язують окремі слова й частини фраз [2, с. 21]. Асиндетон будується на безсполучниковому поєднанні однорідних членів простого речення

або предикативних частин складного безсполучникового речення, слугує для створення експресії, урізноманітнює ритміко-інтонаційну будову висловлювання [1, с. 42].

У пісенному дискурсі асиндетон надає розповіді стислості та динамічності: *Вже чорні хмари відлетіли, / Прийшла на землю благодать. / Удови горем відболіли, / У церкви ходять поминать (3).*

Пропуск сполучників допомагає авторові пісні відобразити мотив смерті на війні, чекання солдатів рідними, почуття між хлопцем і дівчиною, дружиною і чоловіком, матір'ю і сином, яких роз'єднала війна: *Війна забирає не тіло, війна забирає душу / Вогнем пульсує у скронях, ніхто крім мене я мушу / Вертайтеся з перемогою, такій близькій і далекій (3); Я в дитинстві грався у війну, / Бігав з іграшковим автоматом, / Виграв я битву не одну, / Мріяв стати воїном-солдатом (3).*

Асиндетон як стилістична фігура забезпечує змістове й логічне увиразнення думки, посилює словесне зображення, створює почуттєво напружений виклад, відображає погляди на події війни, на наслідки жахливих воєнних дій. Наприклад: *А у столиці смеркає, місяць встає над Дніпром / Поруч з дитиною мати дрімає, в руці солдатський жетон / Війна забирає не тіло, війна забирає душу (3); Я тебе за поріг проводжаю і до крові покусую губи. / І єдине, чого я бажаю: лиш с тобою зустрітися, люба! (3).*

За допомогою асиндетичних конструкцій створюється своєрідна концентрація почуттів і настроїв, лаконічних і містких образів. Наприклад: *Та колись війна скінчиться, буде шана вам, брати/ буде жити Україна, будуть мертві всі кати/ всі тоді піднімем чарки за столом в своїм краю. / За перемогу свою, за перемогу свою (3); Скажи мені своє ім'я, / Віддай мені своє тепло, / Іди за мною день і ніч, / Іди і будеш ти моя (3).*

У фрагментах пісень було виявлено, що асиндетон збагачує ритмо-інтонаційний малюнок пісенного мовлення і часто має відтінок градації, відтворюючи нагнітання, яке завершується спадом, уповільненням, наприклад: *Біда зібрала нас докупи, як ніколи, / Навчила відрізняти рідне і чуже, / Ми знов себе заповажали, слава Богу – / Так має бути: свій до свого по своє (3).*

У процесі дослідження було виокремлення й іншого засобу вираження експресивності – це полісиндетон.

Полісиндетон (грец. *πολυσύνδετον*), або багатосполучниковість – це стилістична фігура, що полягає у такій побудові фрази, при якій всі або майже всі однорідні члени речення зв'язані між собою одним і тим самим сполучником (найчастіше сполучником «і»), тоді як звичайно в цьому випадку з'єднуються лише два останніх однорідних члени речення. Використовується для посилення експресії [1, с. 84].

У таких багатосполучникових конструкціях можуть повторюватися як сполучники сурядності, так і підрядності. Наприклад: *Скільки нас/ Тих, хто тілом відчуває новий час/ Скільки нас /Тих, кого війна повела в перший клас/ Хто відчув бажання мить/ Хто прокинувся й не спить у новий час/ Скільки нас (3); Мамо, не плач, заростуть окопи травою. / Стане зеленою чорна земля. /І загояться рани від болю. /І єдиною стане, країна моя (3).*

За допомогою багаторазового вживання сполучника сурядності *і* створюються єднальні відношення на позначення: – одночасності дій: *А в краденому домі / І щастя не живе / І правда, що на всіх одна (3); –* послідовності дій: *Я дочекаюсь тебе мій коханий, повір дочекаюсь / І я в обійми твої, наче зірка з небес упаду. / І я зізнаюсь тобі, що кохаю, як вперше зізнаюсь / Своїм теплом я коханий від тебе біду відведу (3).*

Найбільш поширеними є багатосполучникові конструкції зі сполучником підрядності, наприклад: *Батьки за щастя йшли в атаку, / Щоб край свій рідний визволять, / Щоб Україна – наша мати / Могла садами розцвітать (3); Там, де мати їх ростила, / Де злетіли в височінь, / Де вони набрались сили – / Там тепер панує чорна тінь ...(3).*

У піснях звучить мотив уболівання за долю України, шляхом уживання полісиндетону передається трагічне бачення історії і сучасності свого народу: *Скільки нас / Власні гальма відпускає й тисне газ / Хто відчув бажання мить / Хто прокинувся й не спить / у новий час (3).*

У багатосполучникових конструкціях повторюються сполучники підрядності, за допомогою яких можуть передаватися різні відношення:

1) займенникові: *Скільки нас/Тих, у кого дах не зносить від образ / Скільки нас / Тих, у кого страх не косить під екстаз / Тих, кого душа болить/ Хто прокинувся й не спить / у новий час (3);*

2) з'ясувальні: *Хто змінить, що творимо ми / Хто скаже, що це все має бути / В цьому світі/ Ми є не одні, хто хоче миру / Дії наші мають дати результат (3);*

2) місця: *Так було добре, там і колись. / Там, де без поту і там, де без сліз (3);*

3) часу: *Ранком втомленним, коли Мир все ж настане; / Коли стихне розлючений дим. / Із розпахнутим серцем, обіймеш сиву Мати / Я ж казав: Повернуся живим (3).*

4) причини*: З нами ангели співають, / Бо герої не вмирають! / Бо герої не вмирають! (3)*

Полісиндетон виконує в текстах пісень такі основні функції:

1) є засобом уповільнення мовлення, наприклад: *І продають чуже життя спокійно – / Чин невисокий, як дешевий товар. / І дерибанять нашу бідну країну / І нас із нею, як курей на базар (3); Але українці – як*

мурашки, / По крупинці будують спільний дім. / Маленькі, сірі, але нас дуже багато, / Ніхто не вижене нас з рідної землі (3).

2) для відображення нагромадження якихось предметів або явищ, рис описуваного з увиразненням, виділенням кожного складника такого опису, наприклад: *Ти повернешся, бо знаєш, що рідні серця відчувають/ Ти повернешся, бо чуєш як молять вони до небес. / Ти повернешся, ми віримо, знаємо й вірно чекаєм. / Наші гарячі серця в злу негоду зігріють тебе (3).*

3) для надання мові урочистості, наприклад: *Ти на світанні, сонце і дим. / Мало хто знає, що ж буде з ним./ Що буде завтра в юних думках. /В когось надія, а в кого страх (3).*

Отже, у пісенному дискурсі асиндетичні та полісинтетичні конструкції характеризуються складною семантичною й стилістичною організацією. Вони надають пісням високої напруги й експресії, допомагають конденсувати зміст складних естетичних почувань і емоцій ліричного героя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 649 с.
2. Словник тропів і стилістичних фігур / авт.-уклад. В.Ф. Святовець. К. : Академія, 2011. 172 с.
3. 20 найкращих патріотичних пісень, створених від початку війни на Сході. URL: https://forpost.lviv.ua/txt/kultura/7295-20-naikrashchykh-patriotychnykh-pisen-stvorenykh-vid-pochatku-viiny-na-skhodi (дата звернення: 18.04.2021).

Кирилко М. А.
студентка ІІ курсу філологічниго факультету
Науковий керівник: **Яковенко Т. В.**
кандидат філологічних наук, доцент
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Микола Вінграновський був людиною широкого мистецького обдарування – поетом, прозаїком, сценаристом, режисером-постановником, кіноактором. Творчість його – багатогранна та багатоаспектна. Ставлення ж до поезії мав особливе, тому саме в поезії М. Вінграновський вбачав першооснову, духовні витоки своєї творчості.

Перший з-поміж рівних у плеяді «шістдесятників», Вінграновський витворив художній світ, законом якого є краса. Тут красиве все – національна гідність і повага до людей, ніжність і обурення, розпач і огида. Цей світ принципово відмінний від реального і є бунтом краси проти недосконалості й приземленості життя.

Творчість Вінграновського розділяється між художнім та філософським, соціальним та естетичним, бо є суцільним актом напруженої взаємодії душі і дійсності, що переформовується за законами краси в слові. Незалежність художника від своєї доби – ось творче кредо М. Вінграновського.

Поезія Миколи Вінграновського вся напружено й тремко зосереджена на «клятих питаннях» – і вічних, і нашої доби. У Вінграновського майже завжди світоглядне й громадянське самоозначення включається в ширшу сферу, в загальну динаміку душевного життя, стає всепроникним і всюдипроявним у душі: розпросторює свою владу на все духовне єство людини, а не залишається, як це здебільшого буває в менш суб'єктивній поезії, відокремленою ділянкою спеціальних силкувань. Його поезія – це стихія, що в ній цілковито відсутня якась навмисна спрямованість, передбаченість [1, с. 9].

Дитинство і юність М. Вінграновського припали на тяжкі роки війни. Проте ні голод, ні нестатки, ні жорстока реальність буднів не зруйнували й не притупили його дитинно-поетичної душі.

Він народився в той час, що дав українській літературі Івана Драча, Володимира Підпалого, Віталія Коротича; роком раніше народилися Василь Симоненко і Борис Олійник, ще роком пізніше – Євген Гуцало. Майже всі ті, кого пізніше назвали поколінням шестидесятників, хто разом із трохи старшими Григором Тютюнником, Ліною Костенко,

Дмитром Павличком, Віктором Близнецем та трохи молодшими Валерієм Шевчуком, Володимиром Дроздом та іншими ознаменували нову хвилю в українській літературі, визначали обличчя молодого тоді літературного покоління. Їх називали «дітьми війни». Справді, на їхню дитячу долю випали тяжкі випробування воєнного лихоліття та повоєнної відбудови. І ці враження потім лягли в основу багатьох їхніх творів. Але водночас великі історичні події, картини зрушення світу, запавши в дитячу свідомість, сприяли формуванню такого душевного ладу, в якому визрівали розмах уяви, масштабність мислення, дух тривожної причетності до історії, почуття відповідальності за долю свого народу.

Найважливішим моментом у формуванні світогляду шістдесятників, зокрема світогляду М. Вінграновського, був вплив гуманістичної західної культури. Різними стежками, здебільшого через переклади, до України потрапляли твори Е. Хемінгуея, А. Камю, А. Сент-Екзюпері, Ф. Кафки та ін. Надбання західної культури сприяли підвищенню статусу загальнолюдських цінностей, модернізації свідомості молодшого покоління інтелігенції, посіяли відразу до «соціалістичного реалізму». Закономірним наслідком цих зрушень було відродження інтересу до власної культури, її багатств.

В результаті творчість і громадська діяльність шістдесятників стали справжнім проривом у сформованій монолітній системі заідеологізованої культури. Поетичні вечори І. Драча, Л. Костенко, М. Вінграновського та ін. збирали тисячні аудиторії.

Євген Сверстюк писав у 1993 році: «…Серед ознак шестидесятників я б поставив на перше місце юний ідеалізм, який просвітлює, підносить і єднає.

Другою ознакою я б назвав шукання правди і чесної позиції. Поетів тоді називали формалістами за шукання своєї індивідуальності. Насправді – за шукання істини – замість ідеї спущеної зверху для оспівування.

Як третю ознаку я б виділив несприйняття, опір, протистояння офіційній літературі та всьому апаратові будівничих казарм» [2, с. 31].

У 1953 р. помер «вождь усіх часів та народів» Йосип Сталін. А в 1956р. на XX з'їзді партії Микита Хрущов виступив із доповіддю «Про культ особи і його наслідки», засудивши злодіяння Сталіна та його прислужників і цим розпочавши період так званої «хрущовської відлиги». Є. Сверстюк, один із найяскравіших представників цього покоління, його філософ і літописець, так характеризував головний, світоглядно-психологічний переворот, що настав: «... люди раптом прокинулись від падіння страшного ідола і кинулись до пробоїни в стіні, де він упав. Цілі ідеологічні загони було кинуто на заліплення

пробоїни. Однак одиниці кинулись її розширювати. З цього почалися шістдесятники – ті, яким засвітилась істина і які вже не захотіли зректися чи відступитися від украденого світла» [3, с. 21]. З'явилася надія, надія на громадянську свободу, захищеність від беззаконня, від свавілля влади, на торжество справжньої демократії і права. Люди позбувалися страху, починали сміливіше й вільніше думати і говорити. Першими відчули й усвідомили цю свободу – інтелігенти.

У 1961 р. з'являється низка «кардинально» нових творів: М. Вінграновського. Наступного року у світ вийшли перші поетичні збірки М. Вінграновського «Атомні прелюди».

Культурно-історичними витоками шістдесятництва були:

• світова культура (особливо модернові література та малярство ХХ століття);

• українська література (як класична, так і доби Розстріляного Відродження);

• народна творчість (фольклор та міфологія, народне мистецтво).

Серед світоглядних засад шістдесятників слід виділити:

• лібералізм (культ свободи в усіх її виявах: свободи особистості, нації, свободи духу);

• гуманізм та антропоцентризм (культ людської особистості – центру Всесвіту);

• духовний демократизм (культ простої, звичайної людини-трудівника);

• духовний аристократизм (культ видатної творчої особистості);

• моралізм та етичний максималізм (культ моральності як абсолютного мірила людських вчинків);

• космізм (усвідомлення «планетарної причетності» людини як частинки Всесвіту до космічних процесів);

• активний патріотизм (любов до Батьківщини й рідного народу) і національна самосвідомість, сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті як оберегів нації;

• культурництво (відстоювання справжньої, високомайстерної культуротворчості).

До естетичних засад шістдесятників можна віднести:

• естетичну незалежність, відстоювання свободи митця;

• єдність традицій (національних і світових) та новаторства;

• індивідуалізацію (посилення особистісного начала);

• інтелектуалізм, естетизм, елітарність.

Досить різноманітно постає жанрова система «шістдесятників» (лірична поезія, балади, притчі, етюди, поеми, сонети, рубаї, ліричні новели, історичні романи, роман у віршах, химерна проза) і проблемно-тематичні обшири: традиційні (природа, Вітчизна, народ, історична

пам’ять, людина у всьому багатстві її проявів – суспільне життя, моральність, кохання, творчість).

Отже, явище «шістдесятництва» було неоднозначним як за творчими постаттями, так і за стильовими течіями та ідейно-естетичними вподобаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільницький М. Багатогранність єдності: Проблемно-стильові тенденції сучасної української радянської поезії. Київ: Дніпро, 1984. 9 с.
2. Салига Т. Микола Вінграновський: Літературно-критичний нарис. Київ, 1989. 31 с.
3. Салига Т. У глибинах гармонії: Літературно-критичні статті. Київ: *Радянський письменник*, 1986. № 8. 21 с.

Кулінська Я. І.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри україністики
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

«ІЛОВАЙСЬКИЙ ЩОДЕННИК» Р. ЗІНЕНКА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВОЄННОЇ ПРОЗИ

Одним з найпопулярніших жанрів сучасної української літератури залишається щоденник. Слід зазначити, що до Революції Гідності та початку російсько-української війни на Сході цей жанр перебував на літературному узбіччі, однак суспільні потрясіння 2014-го року повернули жанрову форму до активного застосування.

Як зазначає відомий літературознавець Т. Бовсунівська, «щоденниковий запис мусить бути чимось у долі автора спровокований, народжується на гребені великої емоції …» [1, с. 436]. Тож не дивно, що протягом 2014–2020 років з’явився цілий пласт нових воєнних щоденників, авторами яких часто виступають чинні чи колишні комбатанти.

Разом із тим, попри теперішню популярність жанру, предметом системних літературознавчих досліджень такі видання досі не ставали.

Мета нашої роботи – дослідити воєнні щоденники 2014–2020 рр., зокрема «Іловайський щоденник» Р. Зіненка, визначити його жанровий різновид, схарактеризувати особливості тексту.

Під час вивчення цієї проблеми ми спираємося на розуміння щоденника М. Чудакової, яка визначає щоденник як «форму оповіді, що ведеться від першої особи у вигляді щоденних записів. Зазвичай такі записи не ретроспективні: вони сучасні описувані подіям» [9]. На нашу думку, така дефініція цього жанру є найбільш виваженою.

Серед найвідоміших щоденників цього періоду «Савур-Могила. Військові щоденники» М. Музики, А. Пальваля і П. Потєхіна (2017), «Військовий щоденник» О. Мамалуя (2019), «Іловайський щоденник» Р. Зіненка (2020) та ін. У кожному з них йдеться про так звану гарячу фазу проведення АТО, коли українські ЗСУ спільно з добровольчими батальйонами визволяли донбаські міста й села від проросійських збройних незаконних формувань.

Записи охоплюють різні часові проміжки: у щоденниках М. Музики, А. Пальваля і П. Потєхіна – червень-серпень 2014 року, у О. Мамалуя – повний рік (березень 2014 – березень 2015), найкоротший часовий період у Р. Зіненка – 18 серпня – 31 серпня 2014-го.

Усі записи присвячені найважливішим воєнним операціям першого року війни: штурм і тримання бійцями-добровольцями надважливої висоти на Донеччині Савур-Могили («Савур-Могила. Військові щоденники» М. Музики, А. Пальваля і П. Потєхіна), звільнення Пісків, Нетайлового, Первомайського, Авдіївки, оборона Донецького аеропорту («Військовий щоденник» О. Мамалуя), штурм Іловайська, «котел», вихід з оточення, розстріл української армійської колони під Многопіллям російськими солдатами – у щоденнику Р. Зіненка.

У щоденниках автори дотримуються основних вимог жанру: записи стосуються лише одного часового плану зображення – сучасних подій, ведуться регулярно, із зазначенням календарної дати, оповідь триває від першої особи однини, характеризується певною фрагментарністю, водночас щирістю й правдивістю. В «Іловайському щоденнику» Р. Зіненка особливо тяжкі дні (прохід коридором, розстріл українських військових) мають не лише дату, а й годинну фіксацію – за потреби відновлення перебігу подій не становитиме жодних труднощів.

Водночас «Іловайський щоденник» можна назвати і виданням-передбаченням. У жодному з щоденників немає стільки знаків, за якими можна загалом здогадатися, як розгортатимуться подальші події. Однак у тексті Р. Зіненка вже з перших сторінок стає зрозуміло про неминучу трагедію: перший символ незворотного – машини з тілами убитих українських бійців, що на них натрапляють армійці дорогою на Іловайськ *«тіла в КаМАЗі згоріли повністю, а автомобілі, набиті загиблими бійцями, так і залишилися стояти в «зеленці»* [4, с. 43]; «*в одному місці та в один день загинуло близько сорока бійців внутрішніх військ, і про це ніхто нічого пізніше так і не сказав! І це трапилося, як*

мінімум, за два тижні до початку штурму Іловайська добровольчими батальйонами…» [4, с. 41-42], масова істерика бійців і ремствування на командирів через недостатній бойовий досвід і невправне керування *«- Ви що не бачите, що нас ведуть на забій, як гарматне м'ясо?! Хто відповість за смерть Серьоги та Романа? Куди з автоматами перти проти «Градів?! Хто подбає про сім'ї Роми та Серьоги?! Ось ці? – він (доброволець Нео – Я.К.) демонстративно вказував на командирів…»* [4, с. 78] *«ви підете туди і вас всіх покладуть. Ти що не розумієш, що ви – м'ясо?»* [4, с. 79].

Такі передбачення стосуються не лише перспектив загальної воєнної кампанії, а й долі самого армійця Зіненка: *«більшість птахів встигли злетіти, а один голуб забарився й потрапив під бампер «халка», що мчав на шаленій швидкості. У мене тоді промайнула думка, що вбитий птах є поганою прикметою, та наступної миті голуб вирвався з-під авто й полетів вперед, обганяючи мій автомобіль. Тоді я дуже явно відчув, що цей голуб – я сам. І що я також врятуюся від неминучої біди…»* [4, с. 95]. І насамкінець, коли бійці вийшли з оточення біля Роздольного, жінка-продавчиня з місцевої крамнички *«пропонує нам умитися й виносить повне відро з водою за двері магазину. Сам про себе відзначаю – повне відро. Це добрий знак…»* [4, с. 252].

Спільним для усіх трьох щоденників «Савур-Могила. Військові щоденники» М. Музики, А. Пальваля і П. Потєхіна, «Військовий щоденник» О. Мамалуя, «Іловайський щоденник» Р. Зіненка є те, що це видання-сповідь. Їхнє написання, на нашу думку, виконує тут психотерапевтичну функцію [1, с. 436] – спроба притлумити травмівний досвід, коли необстріляні, непідготовлені, неозброєні добровольці протистояли російським загарбникам. Автори, донедавна ще цивільні громадяни з мирними професіями (О. Мамалуй – суддя, А. Пальваль – програміст), за винятком одного лише кадрового військового П. Потєхіна, потрапили на фронті одразу у межові ситуації, де головним завданням було вижити. Відтак у пам'яті кожного закарбувалися якісь миттєвості (перший бій, смерть побратима, смерть ворога…), позбутися спогадів від яких можна лише ретельно виписавши побачене на папері. Приміром, як нотує Р. Зіненко, *«Тікаючи від шквального вогню та обстрілу з протитанкових гармат, і маневруючи між танками, мене вразили очі танкіста. Це тривало менше секунди, але глибоко закарбувалося в пам'яті… Палаюча бойова машина. Кров. Танкіст, що качається по землі, намагаючись збити з себе полум'я. Рев автомобілів та техніки. Шквальна стрілянина й гуркіт пострілів та вибухів…<> У цих очах не було ані страху, ані паніки, ані якоїсь метушні. Вони були абсолютно спокійні. І проводжали мене…»* [4, с. 212].

Підсумовуючи, зазначимо, суспільні потрясіння – Революція Гідності та російсько-українська війна на Сході відродили й повернули з літературного маргінесу напівзабутий жанр щоденника. Нині він один із найзатребуваніших у суспільстві, особливо серед авторів, колишніх чи чинних військових. Популярність жанру можна пояснити? передовсім, його демократичністю: вільність у висловлюванні щодо змісту й щодо форми приваблює письменників-початківців, так само, як і можливість заявити про свою участь та висловити власне бачення історичних подій.

Хронологічно щоденники «Савур-Могила. Військові щоденники» М. Музики, А. Пальваля і П. Потєхіна, «Військовий щоденник» О. Мамалуя, «Іловайський щоденник» Р. Зіненка охоплюють лише перший рік російсько-української війни. Та ці записи настільки ретельні й докладні, що читач дістає повне уявлення і про те, що відбувається безпосередньо з бійцями-оповідачами, й про життя їхніх батальйонів і про перебіг подій на фронті загалом.

У будь-якому разі ці воєнні щоденники вже засвідчили хоробрість і героїзм українців у боротьбі за незалежність своєї держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. Основи теорії літературних жанрів: монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 519 с.

2. Варикаша М. Гендерний дискурс у літературі non-fiction: монографія. Донецьк: ЛАНДОН–ХХІ, 2013. 212 с.

3. Галич О. У вимірах non fiction: щоденники українських письменників ХХ століття: монографія. Луганськ: Знання, 2008. 200 с.

4. Зіненко Р. Іловайський щоденник. Харків: Видавництво «Фоліо», 2017. 280 с.

5. Кулінська Я. Сучасні воєнні щоденники: форма самовираження чи текст пам’яті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. № 46.

6. Мамалуй О. Воєнний щоденник (2014-2015). Харків: Видавництво «Фоліо», 2015. 288 с.

7. Музика М. «Савур-Могила: Військові щоденники». Харків: Фоліо, 2017. 320 с.

8. Скоріна Г. Книжкова сотня, або #книги_про_війну. URL: https://life-after-ato.com.ua/post/231 (дата звертання 12.04.21).

9. Чудакова М. Дневник. *Краткая литературная энциклопедия*. Глав. ред. А.А. Сурков. Москва: Сов. энцикл., 1964. Т. 2: Гаврилюк – Зюльфигар Ширвани. URL: http://feb-web.ru/feb/kle/kle-abc/ke2/ke2-7072.htm (дата звертання 13.04.21).

10. Чулюкіна М. Дневник как жанр публіцистики: предметно-функциональные особенности: автореф. дис. … канд. филол. наук. Казань, 2009. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/197390494.pdf (дата звернення: 16.04.21).

Попович О. О.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ОСИП МАКОВЕЙ І НЕЗАЛЕЖНИЙ ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА «ПРОМІНЬ» (1904–1907)

Відомий український письменник О.Маковей (1867–1925) залишив вагомий слід в історії української літератури та в журналістиці. У 1895–1897 роках майбутній автор історичної повісті «Ярошенко» редагував чернівецьку газету «Буковина», авторитет котрої підніс до всеукраїнського рівня.

З Буковиною О.Маковея в'яже і його невтомна педагогічна праця на посадах викладача Чернівецької учительської семінарії (1899–1910) та водночас лектора Чернівецького університету (1907–1910).

У 1903 році з ініціативи педагога І. Карбулицького зреалізовано задум видавати на Буковині учительську газету. З цією метою був створений редакційний комітет, до якого увійшли такі творчі особистості і вчителі, як І. Бажанський, С. Канюк, К. Малицька, І. Синюк, Є. Ярошинська. Активними співробітниками і авторами «Променя» з часом стали О. Маковей, Н. Кобринська, Д. Макогон.

Перше число двотижневика «Промінь» з'явилося 1 січня 1904 р. у містечку Вашківці (нині Вижницького району Чернівецької області). У липні 1904 р. Краєве віче українських вчителів у Львові ухвалило визнати «Промінь» своїм «становим органом», у роботі якого братимуть участь і буковинці і галичани. У «Промені» друкувалися матеріали переважно на педагогічні теми: статті про розвиток освіти, педагогічної думки в Україні та за кордоном; вагоме місце займали публікації, в яких двотижневик вів послідовну боротьбу за навчання в школах рідною мовою, відстоював права українського вчительства.

Спеціального дослідження про участь О.Маковея в роботі «Променя» (1904-1907 рр.) досі не створено, частково цієї проблеми торкався чернівецький літературознавець М.Юрійчук [11].

На шпальтах «Променя» під рубриками «Наш альбом», «Малий фейлетон», «Бібліографія» друкувалися художні твори, літературно-критичні статті, інформаційні замітки. Почесне місце відводимо публікаціям О.Маковея, кількість яких за чотири роки виходу у світ «Променя» налічуємо понад десяток. Він звертався до жанру гумористичного оповідання, нарису, літературно-критичної статті, публіцистичної замітки. Під спільною назвою «Записки професора (Нариси зі школи)» на початку 1905 р. оприлюднено оповідання «Година граматики» [1], «Задача» [2], «Образа честі» [3]. Герої «Нарисів зі школи» змальовані в пору, коли у їхніх серцях пробуджувалися перші почуття, формувалися риси характеру. Так, одинадцятилітня школярка панночка Зеня – героїня нарису «Образа честі», не зовсім має охоту до навчання, вона пробує залицятися до хлопців. З діалогу зі своєю подругою дізнаємося, що Зеня бажає аби до неї ставилися як до дорослої панни. Її імпонує як на іменинах тата «старші панове» їй «викали». Автор надзвичайно тонко передає «образу честі» школярки, коли її брат-гімназист під час зустрічі привселюдно вигукнув: «Servus пулькаta!». Письменник застерігає читачів бути обережними у ставленні до дитячих душ, які у юному віці боляче переживають образи, є надто вразливими.

В опублікованих творах помічаємо й прихований, характерний для О. Маковея, легкий гумор. Головний герой оповідання «Задача» – Петро Гарасимчук. Автор з любов'ю і нотками іронії змальовує образ юнака, вихованця третього року учительської семінарії, для якого є просто «зневагою кавалерської гідності» виконувати «домову задачу» – описати осінь. Петра виручив товариш-гімназист Юрко. Проте, гарно виконане домашнє завдання було оцінене професором на «недостаточно», оскільки Петро не зміг пояснити вжите у роботі слово «нірвана», а значить і робота, на думку вчителя, не була його власною роботою.

Елементи добродушного гумору помічаємо у відтворенні поведінки учнів під час навчального процесу. Учениця першого року навчання учительської семінарії Юрківська з оповідання «Година граматики» потрапила в комічну ситуацію, коли на уроці відмовилась провідміняти чоловіче ім'я Михась, а подруги зі смішком відреагували на її відмову. Натомість учениця погодилася провідміняти за часами слово «люблю». Поважний професор подумав про себе, що «панна Юрківська пережила, очевидно, якесь перше розчарування ...» [1, с. 15] в коханні.

Сільський хлопець Микола Максименко, учень другого класу семінарії [4] в силу обставин, серед яких опинився, закохується в панночку Маринцю. Заради коханої він зрікається свого сердака і справляє «панський одяг», тим паче, що за два роки вже стане вчителем.

Гумором наповнене й оповідання «Страйк» [5], з підзаголовком «З дневника 10-літнього політика». Цей твір не входить до циклу «Записки професора (Нариси зі школи)». Десятилітній Влодко Левицький закінчує школу і батько-священник хоче щоб син продовжив навчання в гімназії, з цією метою наймає йому репетитора («структора»). Проте Влодко не хоче далі вчитися. Дізнавшись з галицького «Діла» та від репетитора що таке «страйк», він підговорює своїх друзів Миколу і Василя не йти на заняття – страйкувати. Дісталося Влодкові від батька, після чого він написав листа-скаргу до газети з підписами хлопців-однодумців. Вони не хочуть бути священниками і просять обстати за ними, бо інакше Влодко напише до Віденського парламенту, де має вуйка. В оповіданні, писаному у формі щоденника, О.Маковей крізь призму роздумів «малолітнього політика» порушив актуальну тогочасну суспільну проблему германізації. «То смішно. Ми не німці! Ми русини! Чому німці не вчаться по-нашому?» – риторично запитує себе юний герой.

Окрім художніх текстів у «Промені» чимало місця відведено літературно-критичним матеріалам, що стосувалися загальноукраїнського літературного процесу, у тому числі й буковинського. Насамперед привертає увагу стаття О. Маковея «В роковини смерті Т. Шевченка» [7]. У першій частині автор на основі писемних та усних свідчень веде мову про «перші поминки Т. Шевченка в Чернівцях 1864 року у церкві Святої Параскеви. У другій частині статті висвітлив питання «Буковинські поети і Т. Шевченко», зокрема зупинився на значенні слова Кобзаря для буковинських письменників Ю. Федьковича та С. Воробкевича.

У матеріалі «Причинки до життєпису Юрія Федьковича» [8] вміщені спогади про письменника, записані О.Маковеєм з окремими власними коментарями від Івана Кирстюка. У 1911 р. О.Маковей використав записану інформацію, готуючи до друку наукову біографію Ю.Федьковича.

У третьому та п’ятому числах «Променя» (1907) О.Маковей подав цікаву публікацію під заголовком «Причинок до положення нашого народу на Буковині в половині XIX ст.». Під цією назвою розміщено записи «З дневника Григорія Воробкевича. (Записки з 1866-ого року)» (ч. 3) та «Бунт в Горошівцях 1868 р. (З дневника Гр. Воробкевича)» (ч. 5). О. Маковей закцентував увагу на складних соціальних реаліях буковинців в 1866 р., коли повсюдно в краї панував голод і холод, а також прокоментував щоденникові записи Г. Воробкевича про конфлікт у Горошівцях між селянами і місцевим паном з приводу володіння громадським майном – «кавалком толоки», за який пролилася людська кров.

Серед інших публікацій О.Маковея в «Промені» натрапляємо на публіцистичну статтю «Буковинський сепаратизм» [10], в якій автор з'ясовує, що в цьому явищі «добре, а що зле?», та на редакційну статтю «Нові задачі» [9]. В умовах відродження України на початку ХХ ст. автор висуває й нові обов'язки та задачі перед учительством. Роботу вчителів він вбачав у єдності зі всім українським шкільництвом – це використання єдиної української мови на географічно роз'єднаних українських землях, укладання граматик та читанок для народних шкіл «на лад український». Нові задачі, на думку О.Маковея, повинні виконувати «молодші спосібні учителі», котрим належить реформувати народну школу.

Отже, О.Маковей своїми різноманітними публікаціями значно збагатив незалежний друкований орган українського вчительства Галичини і Буковини. Натомість «Промінь» вперше ввів у загальноукраїнський літературний процес понад десяток вартісних художніх, критичних, публіцистичних творів талановитого письменника і педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маковей О. Година граматики. Промінь. 1905. Ч. 1. С. 14-15.
2. Маковей О. Задача. Промінь. 1905. Ч. 2. С. 28-29.
3. Маковей О. Образа чести. Промінь. 1905. Ч. 3. С. 42-43.
4. Маковей О. Сердак. Промінь. 1905. Ч. 4. С. 53-54.
5. О.М. [Осип Маковей]. Страйк. Промінь. 1906. Ч. 21. С. 170-172.
6. Маковей О. Причинок до положення нашого народу на Буковині в половині XIX ст. З дневника Г. Воробкевича: (Записки з 1866-ого року). Промінь. 1907. Ч. 3. С. 41-42; Ч. 5. С. 77-78.
7. Маковей О. В роковини смерті Т. Шевченка. Промінь. 1907. Ч. 4. С. 50-52.
8. Маковей О. Причинки до життєпису Юрія Федьковича. Промінь. 1907. Ч. 9. С. 138-141.
9. О.М. [Осип Маковей]. Нові задачі. Промінь 1907. Ч. 2. С. 17.
10. О.М. [Осип Маковей]. Буковинський сепаратизм. Промінь. 1907. Ч. 4. С. 51-54.
11. Юрійчук М. Двотижневик «Промінь» (1904-1907) і літературний процес. *Щасливий у праці. Збірник праць і матеріалів на пошану Федора Погребенника.* К.: Криниця, 2000. С. 116-128.

Прохницька Т. Г.
магістр
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ В ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ

Характер спілкування, його стратегія, тональність великою мірою залежить від гендерних (тобто соціостатевих) статусів учасників спілкування. Гендерна диференціація як природний процес, природні відмінності між чоловіком і жінкою відображаються у конкретних мовленнєвих ситуаціях, на що не можна не зважати. За висновками учених, в українській традиції домінують ознаки двох соціотипів (протилежних, але все-таки психологічно сумісних): етико-інтуїтивний інтроверт (псевдонім «Миротворець») та логіко-сенсорний екстраверт (Псевдонім «Адміністратор») Перший тип характеризується розвиненішою почуттєвою сферою, що переважно притаманна мовленню жінок, а другий – раціональною, достатньо помітною у мовленнєвій поведінці чоловіків [1, с. 29].

Як засвідчує спостереження за живою мовною практикою, комунікативна поведінка жінок часто експресивна, надто емоційна, не завжди послідовна. Очевидно, з цими характеристиками асоціюється словосполучення «жіноча логіка». У цьому виразі передано особливості сприймання й осмислення світу жінкою. Відтак жіноча логіка – це особлива логіка у діях, вчинках, мовленнєвій поведінці. [2, с. 12].

Статистично жінки балакучі за чоловіків. Їхня балакучість відбита й у фольклорі. Відомий фольклорний вираз «язиката Хвеська», який, до речі, вживають і на означення чоловіків певної вдачі, хоча для цього вистачає відповідних «чоловічих» іменників:базіка, базікало, балакун, дурноляп, клепало, патякало, талалай, баляндрасник, цокотун, торохтій, пустомолот, пустодзвін та ін.

Відповідно до традицій мовленнєвого етикету, закріплених у народній практиці спілкування, чоловік перший ввічливо вітається із жінкою. Зазвичай українське привітання добридень доповнюється побажанням здоров'я, а гендерна належність при цьому підкреслюється невербальними засобами спілкування, зокрема рукостисканням чоловіків або цілуванням руки жінки, що є з боку чоловіка виявом поваги і власної шляхетності.[3, с. 39].

Мовці ніколи не повинні забувати про культуру спілкування, етикетність мовленнєвої поведінки, яка полягає у вмінні відчувати співрозмовника, встановлювати зворотний зв'язок, а передусім дати людині висловитися. Що більша відмінність між учасниками

спілкувального акту, то вищим має бути рівень етикетності мовлення. Одна річ, коли студент розмовляє з колегою із академгрупи, інша – з жінкою-професором. В ідеалі мовленнєва поведінка завжди має бути підпорядкована правилам доброго тону, пошануванню чужої та власної гідності [4, с. 112].

Гендерна рівність є ознакою розвинутого міцного суспільства, його демократичності. Гендерне дослідження у мистецтві засвідчує, що найпродуктивнішим видається підхід до гендеру з позицій герменевтики як до реальності, опосередкованої знаками, символами і текстами. Такий підхід дозволяє визначити гендер як свого роду міждисциплінарну категорію, в основі якої переплітається безліч наук про людину, про її не тільки біологічну, але й соціально і культурно зумовлену специфіку, як сукупність обставин, подій і дій, у центрі яких перебуває людина, особистість.

Гендерні аспекти спілкування дійсно важливі у сучасному житті суспільства, яке розвивається дуже динамічно. Відомо, що суспільний характер мовленнєвого спілкування (стратегії, стилі, тональності тощо) залежить, окрім всього іншого, і від соціальних комунікативних статусів мовців. Але зараз не можна нехтувати і тим фактом, що окрема роль успішності комунікації належить гендерному статусу учасників комунікації.[5, с. 99].

Як відомо, жіночий стиль спілкування характеризується орієнтацією на взаємодію, довіру, більш відкрите висловлювання своїх емоцій. Жінки більш чутливо розуміють комунікативний контекст, більш комунікабельні, менш категоричні. Чоловіки більше схильні до лідерства, їх самооцінка більш висока, вони більше концентруються на суті завдання, яке повинні виконати.

Важливо навчитися розрізняти ці гендерно орієнтовані відмінності у спілкуванні і використовувати ці знання для кращого взаєморозуміння, для оцінки намірів людини, тобто для аналізу комунікативної поведінки комунікантів у реальному повсякденному і діловому спілкуванні.

Як бачимо, гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інституціями система цінностей, норм і характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок та чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальними, політичними, економічними і культурними контекстами буття й фіксує уявлення про жінку й чоловіка залежно від їх статі» [6, с. 176].

Гендерні дослідження стають все більш поширеними як на Заході, так і в Україні. В гуманітарних науках гендерний підхід виник наприкінці 60-х років 20 ст. Саме поняття «гендер» запровадив у наукові дослідження американський психоаналітик Столлер у праці

«Стать і гендер» (1968р.).Він запропонував розрізняти біологічне поняття «стать» і психологічно-культурне поняття «гендер», яке суттєво відрізняється від біологічного. До цього часу слова «гендер» і «стать» часто вживалися вченими як синоніми [7, с. 29].

Сучасна українська дослідниця Ніла Зборовська пояснює гендер як «соціостать» на противагу біологічної статі. Поняття «гендер» не є лінгвістичною категорією. Проте мова та мовлення можуть бути проаналізовані з точки зору вираження у них гендерних відносин. Ми розглянемо дослідження вчених стосовно стилей спілкування індивідів – представників різних біологічних статей – чоловіків та жінок, а саме встановлення відмінностей у чоловічій та жіночій комунікативній поведінці.

Мова чоловіків та жінок значно відрізняється. Дебара Таннен, професор соціолінгвістики університету Джорджтауна, внаслідок досліджень дійшла висновку, що мова чоловіків та мова жінок різняться між собою, як мови різних народів. У ході подібних досліджень, зокрема, встановлюється, що жіноча мова – у порівнянні з чоловічою – є менш категоричною і рясніє формами вічливості, які менш характерні або не властиві взагалі чоловічій комунікативній поведінці. Крім того, жінки мають більший словниковий запас і велику потребу в спілкуванні (їм потрібно поспілкуватися хоча б з ким – небудь упродовж дня).

Шотландські дослідники дізналися, що жіноча мова значно багатша і образніша, ніж чоловіча, незалежно від освіти. Справа в тому, що зони мозку, що відповідають за лінгвістичні здібності , у жінок розвинуті в середньому сильніше, ніж у чоловіків.. А от зони, що відповідають за абстрактне мислення і логічні побудови більш розвинуті у чоловіків. Виключення з цього правила трапляються рідко – лише 5-8 осіб на сотню. Чоловіча мова відрізняється більш швидким пошуком асоціацій, тому чоловіки і відрізняються більшою здатністю до пошуку нестандартних рішень і новаторських пропозицій.

Труднощі для взаєморозуміння створюють також і стилі комунікативної поведінки чоловіків і жінок.

Чоловіча стратегія у спілкуванні напориста, активна, агресивна, вона орієнтована на монолог. Жіноча стратегія – гнучка, динамічна. Свідомо чи несвідомо жінка в процесі спілкування має на меті підтримку позитивної емоційної атмосфери, налаштування на отримання згоди. Відповідно чоловіки відчувають себе комфортніше в ситуації публічного виступу, жінки – у приватній бесіді. Чоловіки частіше починають бесіду, твердження формулюють у формі без апеляційних суджень, запитують з метою отримання інформації, незгоду висловлюють відкритим протестом. Жінки ж часто формують твердження у формі запитань, частіше ставлять запитання, причому –

з метою продовження бесіди; незгоду частіше виражають мовчанням; у власних реакціях вони орієнтуються на репліку комунікативного партнера. Едіт Слембек, лінгвіст із Швейцарії, встановила, що жінки вдвічі частіше вживають дієслова умовного способу, і в 5 разів більше обмежувальних виразів, таких, як «можливо», «напевно», ставлять утричі більше запитань, першими вибачаються і частіше, ніж чоловіки, не закінчують речення [3, с. 119].

Жінки набагато частіше, ніж чоловіки, використовують слово «я». Жінки дуже часто вживають слово « так» лише для виразу зацікавленості (для того, щоб сказати: «Так, я уважно слухаю»), а чоловіки невірно сприймають його як конкретне твердження, тому що чоловіки кажуть «так» лише тоді, коли висловлюють згоду. Крім того, чоловіки і жінки по-різному ведуть себе при вислуховуванні мови співрозмовника. Якщо жінка здатна вислухати все до кінця і тільки потім висловити свою точку зору або дати оцінку ситуації, то чоловік не відрізняється такими якостями, він може спокійно слухати лише 15-20 секунд, після чого у нього вже є готова відповідь. Ще одним відмінним аспектом спілкування чоловіків є компліменти і похвала. При цьому чоловікам компліменти потрібні не менше, ніж жінкам, а от самі чоловіки у вираженні своїх емоцій зазвичай скупі на епітети, тому фраза «гарна думка» теж зараховується, як комплімент, не забувайте про це!

У процесі дослідження можна дійти висновку, що ґендерні відмінності між чоловіками та жінками, безперечно, суттєві і значущі, але не такі вже великі, щоб особи різної статі не могли дійти порозуміння. Багато факторів та обмежень впливають на людину з самого народження, чим змінюють поведінку чоловіків і жінок [6, с. 73].

Мова може йти лише про типові риси чоловічого та жіночого мовлення, виявлених тенденцій вживання мови чоловіками та жінками. Ґендерні ознаки мовної картини світу – це сутнісні прояви пізнання світу крізь призму чоловічого і жіночого бачення, що інтегрують універсальні та національно специфічні ознаки, виявляють особливості номінативної та комунікативної діяльності чоловіків і жінок, а також вплив статі на мовну практику та мовну поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендас Т.В. Гендарная психологія: Навчальний посібник. СПб.: Пітер, 2006. 431 с.
2. Гендерна психологія. 2-е вид. / Под ред. І.С. Клецина. СПб.: Пітер, 2009. 496 с.
3. Котлова Т.Б., Смирнова О.В. Гендерні стереотипи в підручниках початкової школи. *Жінка в російському суспільстві*, 2001, № 3-4. С. 53-61.

4. Генералова А.В. Гендерный аспект в социальных науках и психологи. *Общество. Гендер. Культура*: Материалы международной научной практической конференции (Омск, 20-21 сентября, 2001 г.). Часть 2. Омск: Омский университет, 2001. 169 с.
5. Горошко Е.И. Языковое сознание: гендерная парадигма. Москва; Харьков: ПД «ИНЖЕК», 2003. 437 с.
6. Кирилина А.В. Развитие гендерных исследований в лингвистике. *Филологические науки*. 1998. № 2. С. 51-58.
7. Петренко О.Д., Ісаєв Е.Ш., Петренко Д.О. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження. *Мовознавство*. 1999. № 1. С. 64-70.
8. Дегтярьова Т. Особливості жіночого мовлення в гендерному аспекті (на матеріалі англійської, української та російської мов). *Вісник СумДУ*. 2004. № 1(60). С. 46-52

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Телетова С. Г.
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры русского языка, зарубежной
литературы и методики их преподавания
Сумской государственный педагогический университет
имени А. С. Макаренко
г. Сумы, Украина

УПОТРЕБЛЕНИЕ ФОРМ ТВОРИТЕЛЬНОГО ПАДЕЖА С КОМИТАТИВНЫМ ЗНАЧЕНИЕМ В ФУНКЦИИ ЛИМИТАТИВА

Одним из перспективных направлений современных исследований в области синтаксиса является изучение семантико-функциональных и конструктивных свойств минимальных синтаксических единиц как носителей элементарного смысла и компонентов других, более сложных построений. В этой связи важным представляется описать функциональное пространство синтаксем разных типов, определить их место и роль в семантической и синтаксической структуре предложения.

Значительный интерес в последнее время вызывает функциональный аспект исследования синтаксических ресурсов языка, связанный с анализом потенциала словоформ различных категориально-семантических подклассов, характеристикой их взаимодействия с контекстом, выявлением условий появления у синтаксем дополнительных функций. Об этом свидетельствуют многочисленные работы, посвященные изучению функций форм слов и закономерностей их употребления в структуре предложений разного типа (Н. А. Бурназян, Л. И. Василевская, Д. Д. Воронина, М. А. Евтеева, Н. М. Иванова, Г. Т. Костенко, Н. Е. Лосева, С. А. Лутин, В. П. Малащенко, А. М. Мухин, Н. К. Онипенко, З. Д. Попова, Л. К. Чельцова и др.). Но, несмотря на большое количество наработок в этой области, исследование функциональных возможностей различных компонентов синтаксических конструкций, их роли в составе предложения не теряют своей актуальности.

Научного осмысления, в частности, требует вопрос о синтаксической квалификации самостоятельных распространителей, которые могут ограничивать рамки проявления ситуации, названной в предложении. Вслед за Г. А. Золотовой синтаксические формы с ограничительной функцией будем называть лимитативами. Этот термин предложен автором в «Синтаксическом словаре» для наименования компонентов, обозначающих «сферу, область, пределы реализации признака» [2, с. 431].

Лимитативные распространители характеризуются разнообразием семантики и формального выражения. Предметом исследования в настоящей статье являются лимитативы с субъектным значением. К ним относятся синтаксемы, которые ограничивают реализацию признака или проявления, названного в предикативной основе, определенной сферой субъекта. Например: ***Ленивому*** *и будний день праздник* (посл.); ***С плохими косцами*** *плох и укос* (посл.); ***У сильного*** *всегда бессильный виноват* (И. Крылов). Простейший эксперимент, заключающийся в изъятии лимитативного компонента, показывает, что высказывание в этом случае лишается истинностного значения (ср.: *…И будний день праздник; …Плох и укос; …Всегда бессильный виноват*). Основываясь на этом наблюдении, можно сделать вывод о важной роли данных единиц в семантической структуре предложения. Субъектные распространители, выступающие на семантическом уровне обязательным компонентом синтаксических конструкций, не просто конкретизируют описываемую ситуацию, а устанавливают границы ее проявления, указывая на субъектное пространство, по отношению к которому справедлива содержащаяся в предложении оценка.

В синтаксической литературе такие синтаксические формы не получили однозначного толкования. Одни лингвисты относят их к субъектным детерминантам (Т. Н. Берляева, Т. С. Кириллова, Л. Б. Лебедева, Я. И. Рословец, Н. Ю. Шведова). Другие языковеды, наоборот, отказывают указанным единицам в статусе детерминантов (Г. М. Дручинина, Н. К. Онипенко). По-разному оцениваются лингвистами и отношения данных компонентов с распространяемым целым, условия их сочетаемости с основами различного типа.

Н. А. Герасименко, анализируя употребление подобных форм в предложениях со значением тождества, рассматривает их как субъектные распространители, роль которых в формировании семантической структуры предложения заключается в сохранении «семантического равновесия» предложения, опирающегося на равенство объемов понятий, образующих конструкцию тождества [1, с. 4].

В. П. Малащенко определяет субъектные синтаксемы как предложно-падежные формы, связанные с основной частью отношениями касательства. Лингвист подчеркивает, что при употреблении в предло жении субъектных распространителей происходит «не просто расширение или распространение структурно-семантической основы.., а своеобразное приращение к семантике высказывания, имплицирующее элементы вторичной, дополнительной пропозиции» [3, с. 74–75].

Среди синтаксем, способных субъектно ограничивать предикацию, наиболее частотными являются формы родительного падежа с предлогами *у* и *для*, дательного беспредложного, а также творительного

с предлогом *с*. Применительно к каждой из них можно выделить типичные функциональные значения субъектных лимитативов.

Для анализа нами выбрана синтаксическая форма творительного падежа имени существительного (или субстантивированного слова) с предлогом *с*, которая обнаруживает лимитативную функцию, употребляясь главным образом в качестве комитатива, т. е. компонента, обозначающего сопровождающее лицо, «присутствие или наличие которого характеризует предмет либо ситуацию» [2, с. 283]. Иллюстрацией предложений, в которых творительный комитативный функционирует как лимитативный компонент, могут служить следующие примеры: ***С таким товарищем*** *не скучен скучный путь, Веселый – веселее вдвое* (В. Жуковский); ***С другом вдвоем*** *не устанешь от ноши* (С. Маршак); ***С третьим*** *в тайге, конечно, надежней и веселей* (В. Распутин). В приведенных предложениях словоформа творительного падежа не просто называет лицо, соучаствующее в роли субъекта, а определяет условие верности информации, содержащейся в предикативном центре. Выше уже было замечено, что при исключении данных форм из предложения нарушается его смысл, а следовательно, теряется та коммуникативная цель, ради которой дается высказывание.

Лимитативная форма *с + тв. п.* может употребляться также в предложениях, сообщающих об отношении одного лица или предмета к другому. Чаще всего в таких конструкциях речь идет об отношениях родства или другой социальной связи между двумя лицами, одно из которых называется формой именительного падежа, а другое – формой творительного падежа с предлогом *с*. При этом последняя имеет комитативное значение. Например: *Нет,* ***с теми Пастуховыми*** *мы не в родстве* (К. Федин); *Я ведь* ***с театральными людьми*** *на короткой ноге* (К. Федин).

Анализ фактического материала позволяет сделать вывод о том, что лимитативное значение формируется у комитативов, выраженных синтаксемой *с + тв. п.*, преимущественно в конструкциях с вневременными предикатами, не приуроченными к конкретному временному отрезку. Обычно такие предикаты приписывают субъекту постоянный признак. Лимитативная синтаксема, вводимая в предложение, описывающее обобщенную ситуацию, ограничивает проявление постоянных свойств определенным субъектным пространством, прямо обозначенным данной синтаксической формой. Этим объясняется тот факт, что подобные словоформы являются частотными компонентами в структуре пословичных выражений: ***С хорошим попутчиком*** *и дорога короче;* ***С доброй женой*** *горе – полгоря, а радость вдвойне;* ***С милым годок*** *покажется за часок*. Введение в пословицу членов предложения, которые очерчивают условное пространство реализации суждения, содержащегося в предикативной основе, является одной из самых распространенных

стратегий построения пословиц. В процессе создания паремийных выражений наблюдается трансформация категоричных общих суждений в некатегоричные [4, с. 8].

Как показывают наблюдения, синтаксема *с + тв. п.* может включаться как в именные модели, так и в глагольные. Среди последних преобладают конструкции с интерсубъектными глаголами со значением речевого действия*: **С немым** глухому нечего толковать* (посл.); *Еще не гласно бы, **с ним** говорить опасно* (А. Грибоедов).

Заметим, что словоформы творительного падежа с предлогом *с* реализуют лимитативную функцию, как правило, в препозитивном положении, в котором они сохраняют синтаксическую самостоятельность, что способствует большей степени проявления их ограничительной семантики. Оказавшись в середине или в конце предложения, рассматриваемые единицы начинают тяготеть к словам, с которыми образуют одну интонационно-смысловую группу. Особенно отчетливо это проявляется в постпозиции по отношению к глаголу: *Шутить на такие темы **с их редактором** было опасно* (К. Симонов); *Вступать в спор **с преподавателем** не годится* (А. Рыбаков). В подобных случаях больше возможностей для интерпретации данных синтаксем как присловных распространителей.

Таким образом, форма творительного комитативного при определенных семантико-конструктивных условиях способна выполнять функцию субъектного ограничения сферы истинности главной предикации. Введение подобных компонентов усложняет семантическую структуру предложения, превращая его в полисубъектную конструкцию. Новый субъект, обозначенный включенной формой, определяет рамки проявления ситуации, названной остальной частью высказывания.

Дальнейшее изучение синтаксем с ограничительными функциями будет способствовать углублению теоретических знаний о синтаксемном репертуаре русского языка, семантических потенциях элементарных синтаксических единиц.

ЛИТЕРАТУРА

1. Герасименко Н. А. Функция субъектного распространителя в предложениях тождества. *Взаимодействие лексических и грамматических категорий в предложении и тексте.* Иркутск, 1989. С. 3–9.
2. Золотова Г. А. Синтаксический словарь : Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса. Москва, 2006. 440 с.
3. Малащенко В. П. Детерминанты как компоненты, осложняющие структуру предложения. *Языковые единицы в семантическом аспекте.* Таганрог, 1990. С. 68–77.
4. Паук М. М. Синтаксис і семантика обмежувальних синтаксем в українських прислів'ях : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 23 с.

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Воїнська І. С.
студентка ІІ курсу філологічного факультету
Науковий керівник: **Голованюк В. А.**
викладач вищої категорії, старший викладач
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна

ПОНЯТТЯ «АБСУРДУ» В ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ФІЛОСОФІЇ

Актуальність дослідження. У ХХ столітті у зарубіжній літературі людина стає об'єктом дослідження, актуальною є проблема людської самотності та відчуження особистості. Людина почала усвідомлювати себе як особистість, почала розуміти своє буття, мислення та свої душевні стани. Особистості того часу прагнули звільнити себе від монотонності повсякденного життя та усвідомити у чому сенс їхнього існування.

Життя сучасної людини і досі наповнене абсурдом. Нині суспільство піддає сумнівам віковічні цінності, моральні принципи, деградують наші почуття, люди стають чужими і далекими, замикаються в колі власних, нікому незрозумілих і нікому не потрібних проблем. Однак, у людини завжди є вибір, як вчинити чи не вчинити у певній ситуації, все залежить від неї самої. Отже, тема абсурду буде актуальною, поки існуватиме людина.

Поняття «абсурд» зустрічається ще в працях філософів античності, а також у художніх творах авторів різних епох, наприклад, Сервантеса, Рабле, Ф. Достоєвського та інших.

Поняття абсурду, починаючи з античності, виступає в потрійному значенні. По-перше, як естетична категорія, що виражає негативні властивості світу. По-друге, це слово вмістило в себе поняття логічного абсурду як заперечення центрального компонента раціональності – логіки (зникнення сенсу), а по-третє – метафізичного абсурду (вихід за межі розуму як такого) [1]. Передумовами для виникнення філософії абсурду стала низка світових воєн початку ХХ століття, страждання і загибель людей, а також соціальна невлаштованість суспільства. На хвилі підвищеного інтересу до робіт Ж.–П. Сартра і А.Камю, які увійшли в моду в першій половині ХХ століття, почалася популяризація ідей філософії абсурду, в тому числі і в творчості Ф.Кафки.

Проте повноцінно це поняття сформувалось саме в XIX – XX ст., коли його на своє озброєння взяли екзистенціалісти [1]. Саме в творах письменників-екзистенціалістів (А. Камю, Ф. Кафка, Ж.-П. Сартр та ін.) активно культивувалася тема абсурдності людського існування. З прикметника «абсурдний» утворився іменник «абсурд».

Спочатку екзистенціоналізм виник як філософська течія. Екзистенціальна філософія – одна з найбільш поширених сучасних філософських систем. Це, насамперед, пояснюється тим, що вона звертається до людини, її життя, проблем існування, її внутрішнього світу.

Основними поняттями цієї філософії є: «існування», «тривога», «розпач», «закинутість», «абсурд», «приреченість», «заколот», «провина», «сумнів», «відчай», «пристрасть», «свобода», «сенс життя» тощо. Тобто, всі ці поняття мають відношення до людини, її внутрішнього світу – всього того, що і є предметом філософії екзистенціоналізму.

Традиційне розмежування у філософії та науці суб'єкта та об'єкта спричинило, з позицій екзистенціалізму, розподіл та розмежування людини і світу. Людина прагне порозуміння із світом, а той у свою чергу залишається або ж байдужим, або ж навіть вороже налаштованим. Саме тому людина зовні ніби визнається у контексті реалій, але, насправді, прямує у неістотне існування, розлад якого може трапитись саме через абсурд. Таким чином, абсурд, у розумінні філософів-екзистенціалістів, стає своєрідним індексом розладу людського існування з буттям, позначенням розладу, визначеного екзистенціалізмом «помежованою ситуацією» [2, с.107].

Але, виникнувши як філософська течія, екзистенціоналізм поступово перетворюється на течію літературну. Такий перехід інспірували і здійснили Жан-Поль Сартр, Альберт Камю та Ф. Кафка. Представники течії якраз і зосереджують свою увагу на існуванні людини, що є емпіричною особистістю, вилученою з будь-яких систем (релігійних, політичних, соціальних).

Саме екзистенціальне трактування абсурду породило низку таких суміжних явищ, як: театр абсурду, література абсурду, абсурдизм (С. Беккет, І. Бергман, С. Далі, Е. Йонеско, А. Тарковський) у культурі загалом та в мистецтві і літературі зокрема. Абсурд увійшов у літературу, однак однозначна думка щодо цього явища досі ще не сформувалася.

Як літературна течія екзистенціоналізм припиняє своє існування наприкінці 50-х років. Значною мірою це зумовив розрив Ж.-П. Сартра з А. Камю (останній навіть відхиляв свою належність до течії та запевняв, що його творчість є скоріше запереченням екзистенціоналізму). Однак, екзистенціоналізм як явище поширений і сьогодні як у літературі, так і у філософії. До того ж він вплинув на виникнення інших шкіл літератури модернізму.

Сучасна постмодерна література не може обходитися без абсурду в будь-яких виявах, особливо це стосується такого жанру, як новела. Мала форма є досить сконденсованою, послуговується яскравішими засобами виражальності, оскільки покликана шокувати читача, захопити його зненацька. Для цього одні автори перетворюють сюжет на повну нісенітницю, інші застосовують прийом абсурду, а деякі використовують лише окремі елементи поетики абсурду. Одначе заперечувати факт, що абсурд присутній в сучасній новелістиці – даремна справа.

Отже, абсурд як метафізичне явище виступає ознакою людського існування у стані втрати сенсу, пов'язаного з відчуженням особистості не тільки від суспільства, історії, а й від самої себе. Варто відзначити, що таке розуміння абсурду надає цьому явищу соціально-філософського статусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буренина О. Что такое абсурд, или по следам Мартина Эсслина. URL: http://www.ec-dejavu.net/a/Absurd.html.
2. Коляса О.В. Дефініції абсурду у різних сферах гуманітарного знання. *Молодий вчени.* № 4.3 (44.3).2017 р. С. 106-109.
3. Нагорна А. Ю. Вивчення літературного твору у філософському контексті. *Всесвітня література*. 2005. № 7. С. 53-60.
4. Чернорицкая О.Л. Поэтика абсурда. URL://http://samlib.ru/c/chernorickaja_o_l/abs.shtml.
5. Шамша І. В. Трагізм і протест абсурду як відповідь на вихідну суперечливість буття. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Серія : Філософія*. 2014. Вип. 2. С. 70-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2014_2_13.

Путівцева Н. К.
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри романської філології та перекладу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФРАНКОМОВНОЇ АНТИЛЬСЬКОЇ ПРОЗИ

Прозаїчні твори літератур французьких Антил періоду кінця XIX – початку XX ст. були розраховані на смаки масового читача, насамперед європейського, і відносилися до регіоналістської або «дудуїстської» літератури (креольською мовою «дуду» – красунечка, молода зваблива жінка). «Дудуїстська» література створювалася і самими антильцями, і ще частіше – європейськими місіонерами й мандрівниками, що відвідували Антили. Молода гарна мулатка зображувалася в ній беззахисною жертвою. Такі романи надавали ідеалістичну картину безтурботно-щасливого життя, близького до природи; блакитне небо, бірюзове море і кокосові пальми були їх незмінними атрибутами. Міфічний, екзотичний образ заморських територій, створений прихильниками регіоналістської літератури, не мав нічого спільного з історичними, політичними й економічними реаліями цих островів. Були також романи, що описували життя багатих беке – білих поселенців – в епоху рабства, тобто такі собі історичні романи Антильських островів [1, с. 433].

Поява роману реалістичної спрямованості на Антилах пов'язана з ім'ям Рене Бонневіля (René Bonneville, 1871–1902) – білого креола, який був одружений з мулаткою. Романіст був родом з мартиніканського міста Сен-П'єр. Письменник зображує у творах антильське суспільство кінця XIX – початку XX століть, його побут, спосіб життя. З 1897 по 1902 рр. Бонневіль опублікував 10 романів, а також антологію мартиніканських авторів «Квіти Антил» («Fleurs des Antilles»). Через літературну творчість письменник критикує звичаї колоніального суспільства, засуджує расову дискримінацію і моральне падіння білих креолів. У першому романі «Тріумф Еглантіни» («Le Triomphe d'Églantine», 1897) простежуються деякі автобіографічні риси, адже у творі йдеться про кохання білого креола Рауля до мулатки Еглантіни. Бонневіль аналізує типову структуру креольської родини, де співіснують, часто навіть не знаючи одна про одну, законна дружина і коханка-мулатка [1, с. 400]. Автор викриває лицемірство і фальш, притаманні білій аристократії французьких колоній. Критиці креольських звичаїв присвячені усі його романи, серед яких

найвідомішими є «Кубинська діва» («La Vierge cubaine», 1897), «Заборонений плід» («Le Fruit défendu», 1899), «Ворожі сестри» («Les Soeurs ennemies», 1901) і «Любовна хвороба» («Le Mal d'amour», 1902) [5, с. 21].

Рене Бонневіль зробив вагомий внесок у літературний розвиток французьких Антил. Його твори допомагають краще розуміти політичну систему і соціальний устрій Мартиніки того часу, висвітлюють складні відносини всередині суспільства між білими креолами і «кольоровим» населенням. Успішна літературна кар'єра Бонневіля зненацька обірвалася через загибель письменника під час виверження вулкану Мон-Пеле 8 травня 1902 року. Це природне лихо стало справжньою трагедією в історії Мартиніки. Тоді загинули майже 30 000 осіб. За декілька хвилин вулкан знищив місто Сен-П'єр – головний культурний, політичний і економічний центр Мартиніки, місто білих поселенців і символ французької присутності, який називали «Антильським Парижем». Місто було майже повністю зруйноване і в подальшому вже не змогло відродитися як осередок культурного життя острова, який перемістився до адміністративного центру Мартиніки – м. Фор-де-Франс.

На початку 1920-х років антило-ґвіанський письменник Рене Маран (René Maran, 1887–1960) отримав престижну Ґонкурівську премію за роман «Батуала» («Batouala», 1921) з підзаголовком «*справжній негрський роман*». Як письменник Маран формується під впливом європейських літературних течій початку століття: у його творчості можна побачити риси і екзотичного, і психологічного роману [1, с. 387]. Публікація роману спровокувала справжній скандал, адже автор виступав проти колоніалізму і водночас пропагував прийняття цієї системи. Така парадоксальна позиція пояснювалася походженням і насиченим життєвим шляхом письменника: він народився на Мартиніці, його батьки були родом з іншої французької колонії – Ґвіани; після навчання він працював багато років у колоніальній адміністрації у Західній Африці.

Маран написав роман за власними спостереженнями, розповівши про повсякденне життя і побут африканського племені, що проживало у колонії Убангі-Шарі. Твір передає роздуми старого вождя Батуали, який засуджує порядки, встановлені колоніальною владою. Йдеться також про приниження й експлуатацію європейцями чорношкірого населення. Роман «Батуала» був заборонений в Африці, а Рене Марана змусили звільнитися з адміністрації колонії після публікації твору. Неоднозначно роман був сприйнятий і чорними інтелектуалами, які розкритикували опис Мараном життя і звичаїв жителів африканського поселення. Отже, роман нікого не залишив байдужим і викликав жваву

полеміку [5, с. 51]. Рене Марана вважають провісником народження самобутньої антильської і африканської літератури, адже роман «Батуала» він присвятив темі, яка пізніше фігуруватиме у творчості колоніальних письменників періоду підйому визвольної боротьби.

У 40-х роках XX століття поновлюється тенденція розвитку роману Мартиніки до освоєння реального життя острова – відтворення місцевих звичаїв, народної мови, опис повсякденного життя, – яка намітилася на рубежі XIX – XX ст. і була перервана у 1902 році через руйнування міста Сен-П'єр.

Найпомітніше явище франкомовної антильської прози 1940-х років – творчість Жозефа Зобеля (Joseph Zobel, 1915-2006), першого автора, який звернувся до теми життя негрських низів [2]. Роман «Д'ябла» («Diab'la») Зобель написав у 1942 році, але чиновники уряду Віші заборонили книгу, яка містила підривні, з їхньої точки зору, ідеї і критику політичної, соціальної й економічної системи, запровадженої Францією і її колоніальною адміністрацією. Роман вийшов у Парижі допіру після закінчення війни. Д'ябла – ім'я чорношкірого чоловіка, який оселяється серед рибаків і закликає їх обробляти землю разом з ним. Він переконаний, що земля повинна належати не білим поселенцям, а тим, хто її обробляє. Люди підтримують його і долучаються до нього у праці на землі, сподіваючись, що згодом це надасть їм право нею володіти.

У 1950 році був опублікований другий роман Жозефа Зобеля, написаний ним ще наприкінці 1940-х років, – «Вулиця негрських хатин» («La Rue Cases-Nègres»), за який автор отримав премію «La Gazette des Lecteurs». Згодом роман був екранізований французьким режисером Езаном Палсі, фільм здобув «Срібного лева» на Венеційському кінофестивалі у 1982 році. Автобіографічний роман розповідає про жителів невеликого антильського села, що заробляють на життя важкою працею на плантації цукрової тростини. Дія роману розгортається у 30-х роках XX століття. Головний герой – хлопчик на ім'я Жозе, що постійно супроводжує на плантацію свою бабусю Тіну, жінку з сильним характером, вольову й щиру – архетип антильської жінки. Хлопчик рано пізнає недоліки колоніального суспільства, сповненого несправедливості й лицемірства. Аби вирватися зі злиднів, він вирішує стати першим учнем у школі, отримати державну стипендію і продовжити навчання у Фор-де-Франсі, столиці Мартиніки. Він розуміє, що це дозволить йому долучитися до світу «білих» і покращити своє соціальне становище.

Наприкінці 1940-х років заявила про себе мартиніканська письменниця Майотт Капесія (Mayotte Capécia, 1928–1953). У 1948 році у Парижі вийшов її перший роман «Я мартиніканка» («Je suis Martiniquaise»), що містив автобіографічні елементи. У романі

розкривається психологія антильської жінки-мулатки, що відчуває потяг до білого чоловіка насамперед через колір його шкіри, бажаючи покращити кров своїх нащадків.

Найвидатнішою франкомовною антильською письменницею вважається ґваделупка Маріз Конде (Maryse Condé, народ. у 1937 році), яка розпочала свою кар'єру з публікації есе, присвячених міркуванням про розвиток усної літературної традиції на Мартиніці та на Ґваделупі – «Культура невільника» («La Civilisation du bossale», 1978), а також ролі жінок в антильській літературі – «La Parole des femmes» («Слово жінок», 1979).

Водночас Конде дебютувала як романістка, опублікувавши романи «Еремахонон. В очікуванні щастя» («Heremakhonon. En attendant le bonheur», 1976) і «Сезон у Ріаті» («Une saison à Rihata», 1981). Обидва романи мають автобіографічні риси, адже розповідають історії жінок, які приїхали з Ґваделупи до Африки у пошуках ідентичності, проте відчули себе там чужими і зрозуміли, наскільки сильними були ментальні відмінності між антильцями і африканцями. Сама Маріз Конде пройшла подібний шлях: у 1958 році вона вийшла заміж за ґвінейського актора і поїхала з ним жити до Африки. Проте їхній шлюб протривав недовго, до невдалого сімейного життя додалися ще й політичні переслідування, і Конде залишила Африку й оселилася у Франції [5, с. 67].

Письменниця ґваделупського походження Симона Шварц-Барт (Simone Schwartz-Bart, народ. у 1938 р.) завоювала популярність завдяки роману «Дощ і вітер на Телумі-Чудодії» («Pluie et Vent sur Telumee Miracle», 1972), який і сьогодні розглядається як шедевр франкомовної карибської літератури. Роман мав великий успіх і отримав Гран-Прі читачок журналу «Elle». У цьому творі Симона Шварц-Барт символічно зображує долю антильських жінок на прикладі однієї родини – нащадків африканських рабів. Втомившись від принижень і зневаги, через які доводилося пройти майже усім чорношкірим жінкам на Антилах, головна героїня роману – ґваделупська селянка на ім'я Телуме – висловлює протест проти такого стану речей і розпочинає свій шлях до успіху і щастя.

Слід зауважити, що для жінок-письменниць заморських департаментів Франції літературна творчість була, ще більше, ніж для чоловіків, засобом виразу непокори й бунтарства. Але, незважаючи на те, що на французьких Антилах жінка завжди займала центральне місце, була основою родини і суспільства, лише у 1970-х роках представниці прекрасної статі змогли знайти своє місце в антильській літературі і заявити про жіночу креольську сутність за межами Карибського регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никифорова И. Д. Литература франкоязычных стран: Мартиники, Гваделупы, Гвианы // История литератур Латинской Америки в 5-ти кн. Москва : ИМЛИ РАН, 2004. Кн. 4, ч. 1. С. 380–483.
2. Abdoul-Déchelotte H. La littérature des Antilles françaises. URL : http://www.frontenac-ameriques.org/litterature/article/la-litterature-des-antilles.
3. André J. Caraïbales, études sur la littérature antillaise. Paris : Éditions Caribéennes, 1981. 176 p.
4. Burton R. Le Roman Marron: Etudes sur la littérature martiniquaise contemporaine. Paris : L'Harmattan, 1997. 282 p.
5. Sabbah L. Écrivains français d'outre-mer. Paris : Ministère des Affaires étrangères, 1997. 96 p.

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бісик О. Ю.
здобувач ОС «Магістр» факультету іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНІ ФРАНЦУЗЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ

Постановка проблеми. Антропоцентризм є одним із основних принципів досліджень у сучасній лінгвістиці, коли увага науковців зосереджена на людині як суб'єкті пізнання. Цей принцип має важливе значення для вивчення антропоцентричної фразеології, оскільки репрезентує національну специфіку мови в різних сферах людської діяльності, зокрема й у вираженні переживань і почуттів. Фразеологія відноситься до тих галузей мови, які інтенсивно беруть участь у створенні її національно-специфічного колориту. Образи фразеологічних одиниць є спільними для членів однієї мовної спільноти, тому у фразеології найбільш яскраво відображаються особливості національного менталітету й національної мовної картини світу, що визначило **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що питання вербального вираження емоційних станів вивчали Д. Добровольський, Н. Кирилова, Т. Маркелова, С. Рубінштейн.

Мета статті – з'ясувати особливості вираження емоційних станів людини за допомогою національно маркованих фразеологізмів сучасної французької мови.

Виклад основного матеріалу. Вираження емоційних станів має національно зумовлений характер, особливо яскраво національна своєрідність мови відображається у фразеології [4, с. 103]. Більшість емотивних фразеологізмів французької мови ґрунтується на національних образах. Ми розглядаємо французькі ФО як з точки зору тих емоційних станів, які вони виражають, так і на рівні складника їх національно-культурного компонента. Так, вислів ЕС «Задоволення»/незадоволення» реалізується в таких ФО: *boire au (petit) lait* «із задоволенням слухати похвалу на свою адресу»; *être de bon poil* «бути в гарному настрої»; *être*

bien dans sa peau (ses baskets) «бути в доброму гуморі»; *être comme un crin* «бути роздратованим, бути завжди не в дусі». У цих прикладах інформація про національно-культурний компонент міститься у внутрішній формі ідіоми, оскільки компоненти ФО *lait, poil, peau, crin* – це ядро його внутрішньої форми. Такі компоненти, у яких міститься образний складник фразеологізму, Д. Добровольський називає фразеолексами [1], тобто лексемами в несамостійній функції, що має набуті у фразеологізмі властивості [2].

Національно-специфічні риси виявляються в ході аналізу складників французьких ФО за такою схемою: лексема → фразеолексема → атомарне словосполучення (АСС) → фразеосемема [там само, с. 86]. Атомарне словосполучення – це назва первинного десигнату (ситуації), який стає ФО з новим змістом (фразеосемемою) в результаті трансформації значення окремих компонентів. Наприклад: *être soupe au lait* «бути дуже запальним» (АСС «бути молочним супом», «закипати так само швидко, як молоко») – фразеосемема має вираження ЕС «Гнів».

Емоційний стан гніву також виражається фразеологічною одиницею *prendre la mouche* «раптово розсердитися», яка містить національний компонент. Укуси комахами тварин, наприклад, ґедзями, жертвами яких ставали коні й велика рогата худоба, викликали в них раптові різкі рухи, тому фразеосемема утворюється за аналогією з їх поведінкою у цій ситуації: – *... Le petit monsieur regardait toujours Tartarin... A la fin le Tarasconnais prit la mouche* [8]. – *Маленький пан усе дивився на Тартарена… Нарешті тарасконець вибухнув гнівом.*

Фразеосемантика французької ідіоетнічної одиниці, яка виражає емоційний стан, зумовлена значенням фразеолекси з національно-культурним компонентом, представленим різними ЛО:

1. Біблеїзмами: *faire des yeux de basilic* «дивитися злими, сердитими очима»*; être aux anges; être au septième ciel* «бути на сьомому небі від щастя». Поняття *le septieme ciel* «сьоме небо» пов'язане з юдейсько-християнською релігією, за якою Всесвіт складається із семи рівнів, на останньому з яких знаходиться Бог, ангели й душі блаженних. Відповідно вислів *être au septième ciel* означає «перебувати в стані найвищого блаженства»: – *Dans un moisje teferai diner avec ce petit angelà... Car nous en sommes aux anges, mon vieux camarade* [6]. – *Через місяць я запрошу тебе пообідати з цим ангелочком… Адже ми живемо на сьомому небі, друже.*

Значення фразеологізму *pleurer comme une Madeleine* «ридати, заливатися слізьми», яке виражає ЕС «Горе», також має пояснення, пов'язане з релігією, коли грішниця Магдалина, яка розкаялася, обмила своїми гарячими сльозами ноги Христа: – *... Il est étendu comme un veau*

sur son lit *et pleure comme une Madeleine* [5]. – *Він лежить на постелі, як теля, і ридма ридає.*

2. Артефактами: *ne pas être à prendre avec des* *pincettes* «у кого-небудь поганий настрій, і з ним неможливо розмовляти». Національно-культурний компонент міститься в значенні ЛО *des pincettes* «щипці». Подібне значення має ЛО *un croque-mort* «факельник, працівник похоронного бюро» у ФО *avoir une figure de croque-mort* «мати похмурий, незадоволений вигляд».

У ФО *être triste comme un bonnet de nuit* «бути дуже сумним» національно-культурна специфіка міститься у фразеолексі *un bonnet de nuit* – усічений варіант вислову *triste comme un bonnet de nuit sans coiffe. Un bonnet de nuit* (нічний ковпак) на ніч одягали чоловіки, а *une coiffe* (чепчик) – жінки: – *Il me déplait, moi, ce testament insensé qui donnerait Raymonde, une jolie fille rieuse, à ce M. Giraud,* *qui est triste comme un bonnet du nuit* [7]. – *Мені не до душі цей безглуздий заповіт, який віддав би Раймонду, життєрадісну дівчину, цьому* *похмурому* *пану Жиро.*

3. Кольоронімами: зелений колір для вираження страху: *étre vert de peur «*позеленіти від страху»; сірий – для вираження суму: *avoir la* *grise* «сумувати, нудьгувати» жовтий – для вираження гніву: *colère* *jaune* «лютий гнів, сильне роздратування»: – *Bonaparte sauta de sa chaise... Une vraie colère le prit;* *une de ses colères jaunes* [10]. – *Бонапарт скочив зі стільця… Він розсердився не на жарт. Це був напад* *лютого гніву.*

4. Суб'єктами живої природи (зооніми й фауноніми): *jeter des cris de paon (d'orfraie)* «сильно кричати»; *triste comme un hibou* «нудний, надутий»; *mouton enragé* «розлючене ягня» (про роздратовану лагідну людину); *avoir (gober) son bœuf (sa chèvre)* «розлютится, шаленіти від гніву»; *avoir un chien pour qn* (розм.) «закохатися в кого-небудь»; *avaler un rat (bouffer du rat)* (розм.) «мати незадоволений вигляд»; *devenir chevre* «нетерпеливитися, психувати, біситися».

При вираженні емоційних станів найбільш типовими образами тварин є

такі, як *une baleine* «кит», *un bœuf* «бик», *une chevre* «коза», *un chien* «собака», *un hibou* «сова», *un rat* «щур», *un paon* «павич», *une orfraie* «орлан», *un mouton* «баран».

В ідіоетнічних емотивних ФО французької мови містяться метафори, які співвідносяться з такими поняттями, як:

1. Продукти харчування: *sentir* *la moutarde* *au nez* «зненацька, раптово розсердитися, розлютится, скипіти»; *la colère (*la moutarde*, la poudre) lui monte au nez;* *la moutarde* *lui pique au nez* «він розлютився». Специфічним національним маркером у цих ФО є лексична одиниця *la moutarde* «гірчиця», їдкий запах і специфічний смак цього продукту асоціюється в носія мови з неприємним,

дратівливим відчуттям: – *La moutarde me monte au nez, je distribue à droite et à gauche des coups de cravache*...[9]. – *Гнів охопив мене, я став бити батогом направо й наліво…*

Стан здивування виражає фразеологічне порівняння *en rester comme une tomate (une tourte)* «бути дуже здивованим» (букв. «залишатися як томат (як круглий пиріг)».

2. Емоційні стани асоціюються в мовній свідомості носіїв французької мови зі стихіями. Ознаки стихії вогню й води традиційно використовуються емотивним ФО для вираження негативних ЕС, таких як «Гнів» і «Горе»: *prendre feu comme de l'amadou* «спалахнути, розсердитися»; *souffler le feu* «не стриматися, погарячкувати»; *se fondre en eau* «заливатися слізьми».

Ознака стихії «земля» передачається ЕС «Тривога/Хвилювання»: *le sol manque sous les pas de qn* «земля йде з-під ніг». Ознака четвертої стихії – повітря – простежується в емотивних фразеологізмах, які виражають різні стани: задоволення, хвилювання, гнів, здивування, страх, радість, Наприклад: *se donner de l'air* «розслабитися, розважатися»; *s'envoy er en l'air* «отримувати задоволення, насолоджуватися»; *être en l'air* «бути в сум'ятті, хвилюватися»; *sauter en l'air* «гнівно обурюватися»; *se sentir en l'air* «не відчувати ґрунту під ногами (від страху чи радості)».

3. До третьої групи входять одиниці з метафоричною ознакою предмета, який позначає: 1) зброю: *être en fusil* «лютувати»; 2) предмети домашнього вжитку: *les charettes lui nuisent* «він дуже дратівливий»; 3) одяг/взуття: *avoir le bonnet pres de l'oreille* «бути запальним»; *etre (entrer) dans ses petits souliers* «почуватися ніяково, бути переляканим, схвильованим»; 4) хімічну речовину: *péter les plombs* «нервувати»; 5) небесні тіла: *être dans une (la) bonne (mauvaise) lune* «бути в гарному (поганому) настрої; *tomber (débarquer) de la lune* «звалитися з місяця, здивуватися»; *piquer le soleil* «спалахнути, почервоніти (від сорому)».

4. Частини тіла (соматизми): *chaleur de foie* «спалах гніву»; *avoir la tête pres da bonnèt* «бути запальним, дратівливим»; *faire mal au ventre de qn* «діяти кому-небудь на нерви»; *la plume me tombe des mains* «я дуже здивований, приголомшений».

Мовне вираження емоційних станів найбільш природно здійснюється за допомогою ЛО «серце»: *rire de bon cœur* «сміятися від усієї душі», *avoir le cœur épris de qn* «закохатися в кого-небудь», *avoir le cœur bas* «бути в пригніченому стані», *en avoir le cœur retoumé* «бути дуже схвильованим».

Семантичний складник у вище наведених прикладах ФО базується на метафоричному перенесенні значення. ЛО *cœur* одночасно виступає як метафора з позитивним або негативним значенням: *cœur gros, cœur*

bas, cœur en fête. Образ, утворений цією метафорою, сприяє вираженню ЕС залежно від асоціацій, які він викликає у реципієнта [3, с. 17].

Зазначимо, що предикативні фразеологічні одиниці з фразеолексою-соматизмом уживаються здебільшого з дієсловом *avoir* «мати» в ролі домінантного компонента, наприклад: *avoir le cœur joyeux* «бути життєрадісним». У цій самій позиції використовуються й деякі займенникові дієслова, наприклад*:* *se faire du bon sang* «розважитися, задовольнити себе»; *se promener dans la lune* «літати в хмарах»; *s'aigrir la bile* «злитися, біситися»; *se lever le cul devant* «бути не в дусі».

Поряд з уже згадуваними дієсловами було виявлено перехідні дієслова, які виражають активну дію в складі ФО зі значенням емоційного стану, наприклад, дієслово *prendre* «брати»: *en prendre plein la gueule* «захоплюватися»; *prendre son plaisir à ...* «насолоджуватися»; дієслово *passer* «проходити»: *passer par toutes les couleurs de l'arc-en-ciel* «дуже злякатися». У цих висловах переосмислюється не тільки денотат образу в основі ФО, але й денотат предиката, у якому міститься загальна сема «знаходитися в тому чи тому стані». Таким чином, можна зробити висновок, що в процесі фразеологізації семантичних змін зазнають усі структурні члени стійкого вислову, що представляють самостійні частини мови.

5. Наступну групу метафоричних образів представляє рідке середовище людського організму – кров: *faire du bon sang* «радувати, підбадьорювати», *faire pisser du sang* «заподіювати страждання», *allumer (fouetter, brûler, émouvoir, enflammer) le sang* «збурити кров, збудити, розпалити», *son sang bout (bouillonne, s'enflamme, s'allume, pétille) (dans ses veines)* «кров вирує в нього в жилах», *le sang lui monte aux joues* «у нього кров кинулася в лице, він розчервонівся (від хвилювання)», *glacer (figer) le sang (dans les veines)* «заморожувати кров у жилах», *de sang rassis* «спокійно».

У ході аналізу ми виявили, що в плані змісту ФО з фразеолексою *sang* здебільшого виражають негативні ЕС З точки зору структури вони є предикативними висловами з односторонньою взаємозалежністю значення компонентів.

Таким чином, дослідження показало, що національна специфіка фразеоемотивів французької мови проявляється через національно-культурний компонент, який міститься у внутрішній формі фразеологічних одиниць. Він може виражатися фразеолексами – біблеїзмами, артефактами, кольоронімами, зоонімами й фауронімами.

Образні асоціації французьких емотивних ідіоетнічих ФО можуть базуватися на метафоричому перенесенні значення, які співвідносяться з такими поняттями: продукти харчування, природні стихії, предмети, частини тіла, кров. Розглянуті ФО з фразеолексами-метафорами є

ціннісно маркованими ідіоетнічними одиницями, які містять елементи культурної конотації французької картини світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добровольский Д. О. Образная составляющая в семантике идиом // *Вопросы языкознания.* – 1996. – № 1. – С. 71-93.
2. Кириллова Н. Н. Фразеология романских языков: этнолингвист. аспект; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. – СПб.: Изд-во РГПУ, 2003. – Ч. 1: Природа и космос. – 319 с.
3. Маркелова Т. В. Метафорическая ценность фразеологизмов с опорным компонентом зоонимом или фитонимом // *Филологические науки*. – 2005. – № 5. – С. 17-27.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: в 2 т.; АПН СССР. – М.: Педагогика, 1989.
5. Balsac H. de. Eugénie Grandet. – Paris: Gamier, 1977. – 366 p.
6. Balsac H. de. La cousine Bette. – Paris: Booking International Le Trésor Des Lettres Françaises, 1974. – 365 p.
7. Claretie J. Le Million. – Paris: Hachette Livre-BNF, 2018. – 348 p.
8. Daudet A. Tartarin de Tarascon: roman. – Paris: Alteredit, 2007. – 525 p.
9. Theuriet A. Boisfleur. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://archive.org/details/boisfleury00theuuoft.
10. Vigny A. de Certitude et grandeur militaries. – Paris: Livre de Poche, 1997. – 217 p.

Богомаз М. С.
здобувач ОС «Магістр» факультету іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВАРІАНТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ШВЕЙЦАРІЇ

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці помітно зріс інтерес до питань розвитку полінаціональних мов, зокрема до функціонування їх територіальних варіантів. Це стосується й французької мови, яка має своїх носіїв за межами Франції не тільки в Європі, а й у Північній Америці й Африці. Відповідно найбільш актуальним є сполучення

етнокультурного, соціолінгвістичного й власне лінгвістичного підходів до усвідомлення французької мови як елемента національно-культурної специфіки спільнот, які користуються цією мовою. Відтак на багатьох теренах французька мова виступає одночасно єдиним комунікативним інструментом і системою соціально зумовлених варіантів, кожний із яких характеризується певною діяльнісною своєрідністю, структурними й нормативними особливостями. Вивчення їх відмінних і спільних рис, зумовлених різними культурами, історичним розвитком й особливостями функціонування, дозволяє успішно вирішувати проблеми міжособистісних і міжкультурних комунікацій, що визначило **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що специфіку франко-швейцарської мови досліджували мовознавці П. Габер, В. Клоков, Дж. Кнехт, Н. Лопатнікова, В. П'єргумбер, В. Стелі, А. Тібо.

Мета статті – з'ясувати особливості творення й уживання фемінітивів у національному варіанті французької мови Швейцарії.

Виклад основного матеріалу. У сучасній французькій мові Швейцарії спостерігається феномен творення нових форм жіночого роду, не характерних для мови метрополії [1]. Норма французької мови не передбачає наявність жіночого роду іменників, які називають традиційно чоловічі професії: солдат (*soldat*), поліцейський (*policier*), полковник *(colonel*) та інші [2]. Однак, за даними В. Стелі, у франко-швейцарських друкованих виданнях 1944-1947 рр. можна було натрапити на такі форми, як «*colonnelle»* (жінка-полковник), «*contremaîtresse*» (жінка-бригадир), «*lieutenante»* (жінка-лейтенант), «*liftière»* (ліфтерка)*, «policière»* (жінка-поліцейський), *«soldate»* (жінка-солдат), «*ingénieure»* (жінка-інженер) [10]. Він зазначає, що швейцарці більш толерантно ставляться до нових мовних форм, зокрема таких як «*agente» (de circulation), «ingénieure», «liftière»,* ніж французи й бельгійці.

У 1988 р. у Швейцарії був прийнятий указ, відповідно до якого назва кожної посади німецькою, французькою й італійською мовами повинна супроводжуватися еквівалентом жіночого роду, тобто фемінітивом (*artisan – artisane, huissier –huissière, contremaître-contremaîtresse)* [5].

У 1991 р. в Женеві був виданий словник «Назви професій, звань і посад чоловічого й жіночого роду» (Dictionnaire féminin-masculin des professions, des titres et des fonctions) [4]. Одним із найбільш цитованих прикладів цього словника є слово «*cheffe*», яке, незважаючи на критику, широко використовується у швейцарських ЗМІ: *«Tomas Dühler quitte le Bieler Tagblatt, Catherine Duttweiier reprendra le poste de rédactrice en* ***cheffe*** *dès décembre. Dans l'intermédiaire, Theo Martin assurera cette fonction»* [8];

«Le courant a passé, hier, entre la conseillère d'Etat Sylvie Perrinjaquet et le corps enseignant de l'Universite de Neuchâtel. Et ceci même si la ***cheffe*** *de l'Education, qui s'exprimait devant une septantaine de professeurs, n'a pas annoncé de bonnes nouvelles»* [12].

Критичні зауваження щодо ЛО «*la cheffe»* знаходимо в словнику «Dictionnaire Suisse Romand»: «*Mais, est-ce une raison pour transgresser la grammaire? Car les masculins se terminant par «f» font au féminin «ève»...d'où chef – chève. Choisissez entre ce caprin ridicule ou le masculin, mais de grâce épargnez-nous ce «cheffe» indigeste»* [11].

У словнику «Назви професій, звань і посад чоловічого й жіночого роду» вміщені такі фемінітиви: «*procureure»* (жінка-прокурор), «*écrivaine»* (письменниця), «*pasteure»* (жінка-пастор) і «*professeure»* (викладачка) [4].

У творі швейцарського письменника А. Коена «La belle du seigneur» також трапляються форми жіночого роду, не властиві для французької мови метрополії, наприклад, ЛО «*singesse» (singe-singesse*): «*...mes jambes sont exquises; les autres femmes sont toutes poilues toutes un peu* ***singesses****...»* [3, с. 31];

ЛО «*chevalière» (chevalier-chevalière): «...ou bien fonder un ordre pour le révélement de jeunes filles perdues, ça s'appelleraitles* ***chevalières*** *de pureté...»* [там само, с. 163];

ЛО «*une cheffesse*»: «*...nous tenions debout en attendant celle qu'entre nous nous appelions la* ***Cheffesse***» [там само, с. 16].

У статті ЛО «*auteur*» у словнику «Robert Historique» йдеться про те, що слово *«écrivain »* не має жіночого роду у французькій мові, варіанти *«auteresse»/ autoresse / authoresse, autrice»* не використовуються [9]. У словнику «Dictionnaire Suisse Romand» зазначається, що форма *«une écrivaine»* з'явилася у Швецарії нещодавно, тому інколи використовується словосполучення «*femme écrivain*» («*S.P. une* ***femme*** *écrivain d'origine allemande s'est suicidée samedi dernier*» [11]). Немало таких прикладів можна знайти у сучасних ЗМІ Швейцарії, наприклад: *Crédit supplémental pour l'entrée en fonction de la* ***procureure*** *en chef de l'ONU* [7];

Le pasteur ou la ***pasteure*** *sont au service de l'Eglise reformée pour rassembler la communauté chrétienne* [8].

У кожному з кантонів Невшатель, Фрибург, Бернська Юра й Женева існують свої закони, які регулюють цей аспект. Так, у кантоні Женева закон зобов'язує використовувати жіночий рід нарівні з чоловічим у назвах професій, посад і чинів відповідно до правил французької мови. Назви повинні супроводжуватися детермінативами жіночого роду. Якщо назва професії має тільки жіночий рід, іменник чоловічого роду утворюється за за правилами французької мови («*homme sage-femme*» – акушер) [5].

Законодавство кантону Бернська Юра передбачає рівність статей при складанні законодавчих, адміністративних і правових актів. Документи, які мають конкретного адресата, повинні бути укладені з урахуванням його статі. Якщо це неможливо, необхідно використовувати семантично нейтральні вислови й етимологічні дублети [5].

Таким чином, у національному варіанті французької мови Швейцарії, на відміну від мови метрополії, існують іменники на позначення осіб жіночої статі – фемінітиви. Це назви професій, звань, посад, які зафіксовані в словниках і використовуються в усіх стилях мовлення (публіцистичному, офіційно-діловому, художньому), їх утворення регламентується нормами й правилами французької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клоков В. Т. Французский язык в Швейцарии. – Саратов: изд-во Сарат. ун-та, 2009. – 214 с.
2. Лопатникова Н. Н. Лексикология современного французького языка: учебник для студ. вузов. – М.: Высш. шк., 2001. – 247 с.
3. Cohen A. Belle du Seigneur. – Paris: Gallimard, 1998. – 1109 p.
4. Dictionnaire féminin-masculin des professions. – Genève: Métropolis, 1999. – 180 p.
5. Haber P. Historisches Lexikon der Schweiz. – Basel, 2007. – S. 127-133.
6. Le Bulletin Suisse de linguistique appliquee, № 72. – Neuchâte, 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.scimagojr.com/journalsearch.php
7. Le Nouveau Quotidien (17.01.1994). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edipresse.com/index.php/fr/le_groupe/historique.
8. L'Impartial, Canton de Neuchâtel (20. 12. 2004).
9. Pierrehumbert W. Dictionnaire historique du parler neuchâtelois et Suisse romand. – Neuchatel: Attinger, 1926. – 763 p.
10. Stehli W. Die Femininbildung von Personenbezeichnungen im neuesten Französisch. – Bern, 1949. – 163 s.
11. Thibault A., Knecht J. Dictionnaire Suisse Romand: particularités lexicales du français contemporain. – Genève: Zoe. – 2004. – 885 p.
12. Tribune de Genève (15.03.1993). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eurotopics.net/ru/148671/la-tribune-de-genve.
13. Tribune de Genève, (21.12.2004). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eurotopics.net/ru/148671/la-tribune-de-genve.

Демченко К. І.
студентка кафедри англійської філології та перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ТВОРІВ АГАТИ КРІСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Перекладна література, що потрапляє до культурного простору кожного народу, вступаючи у складні взаємостосунки з його оригінальною літературою, суттєво доповнює літературний процес, розширює його тематичні, жанрово-змістові, естетичні межі. Сучасне перекладознавство як наука, одним із завдань якої є встановлення принципів декодування та кодування вербального матеріалу при переході від однієї мовної картини світу до іншої, плідно використовує методи контрастивного дослідження. Добрим підґрунтям для проведення перекладознавчого аналізу є контрастивні дослідження (граматичні, прагматичні та стилістичні), адже навряд чи можна сумніватися в тому, що лінгвістика відіграє щонайважливішу роль у перекладознавстві [6].

Метою цієї публікації є дослідження відтворення національно-культурних елементів в творах детективного жанру.

Національна специфіка різною мірою виявляється в структурних компонентах значень слів. Національно-культурні особливості мовної системи виразно експлікуються на символічному рівні. Слова-символи посідають особливе місце в англійській та українській літературі, оскільки «відображають колективне світобачення, естетику та аксіологію народу й індивідуальну поетику автора, його художню практику в контексті культурно-історичної традиції». На думку І. В. Кононенко, лексичне значення слова, зокрема й прикметника, відбиває загальнолюдську, національну, соціумну, індивідуальну картину світу, отже – передає специфіку мовного типу [3, с. 280].

Питання про лінгвістичну природу символу, механізми його виникнення та функції розглянуто в працях В. В. Жайворонка, В. І. Кононенка, Н. Д. Бабич, Н.О. Данилюк, Л. М. Дяченко, Н. А. Пастух, та ін. Більшість дослідників вивчають символи на тлі етнокультури, що дає змогу з'ясувати, як ці одиниці відображають національну картину світу. Слово-символ – це мовний образ, який має зовнішнє звукове вираження й постійний зв'язок із предметом (референтом, денотатом) та поняттям (сигніфікатом), підтримуваний фольклорною традицією [1, с. 15]. О. С. Таран під символом розуміє одиницю вторинної номінації, основними рисами якої є: знаковий характер, образність, зумовленість

екстралінгвальними чинниками, культурно-національна маркованість, умотивованість, іманентна багатозначність, стійкість і відтворюваність, архетиповість. На думку В. В. Жайворонка, символіка національних реалій (предметів) і слів, які їх позначають, концентрує загальнолюдські світоглядні першопочатки й певні національні особливості [2, с. 115].

Комплекс національно-культурних компонентів створює не лише систему загальних українознавчих понять, але й національну мовно-поетичну картину світу з властивими їй стереотипами, що ґрунтуються на народній культурі [5, с. 150].

Англомовна детективна розповідь досліджувалася як дискурс, особливості якого відокремлюють його від інших типів художніх дискурсів. Детективний дискурс можна визначати як різновид дискурсу, орієнтований на особистість. Лексика текстів англомовної детективної розповіді характеризується як нейтральна лексика, на тлі якої вживається лексика зі стилістичним забарвленням. Вона є основою для побудови семантичного простору тексту та може бути естетично більш чи менш цінною [8, с. 20].

У рамках рецептивно-комунікативного підходу детективний текст є «комплексом норм і правил гри», що інформує адресата, як слід звертатися до цього тексту, й тим самим забезпечує розуміння цього тексту. Ігрові аспекти постмодерністського детективного тексту обумовлюють цілий ряд ознак. В англійській літературі детективна розповідь відноситься до числа найбільш популярних жанрів XIX – XX століття. У праці «A defence of detective stories» (1901 р.) відомий англійський філолог Г. К. Честертон першим розкрив принципи й закони побудови англійської детективної розповіді, соціальні та психологічні причини її популярності [9, с.129].

Н.О. Фененко наполягає на важливості тексту, називаючи його «центральною ланкою», яка пов’язує мову та культуру. Вона зазначає, що реалії у художньому тексті виконують декілька важливих функцій:

1) Функція створення місцевого колориту. Саме через етнографічну природу реалії, їх використовують у художньому тексті з метою створення етнографічних особливостей побуту.

2) Функція відтворення історичного колориту. Темпоральна співвіднесеність – властивість реалії, що робить останню знаком своєї епохи.

6) Функція маркера чужої культури, коли реалія виступає як репрезентант чужої дійсності.

Проблеми міжкультурного спілкування та національно-специфічних компонентів мов різних народів широкого обговорюються в сучасній науці. Відтворення національної своєрідності першотвору є однією з центральних проблем у перекладознавстві.

Риси британського національного характеру потрапили в простір художнього осмислення у вікторіанську епоху, що було пов'язано як з посиленням реалізму в літературі, так і з тенденціями реального прояву домінантних рис англійського характеру в історичних обставинах. Позитивні ознаки гордості як національної цінності полягають у тому, що британці усвідомлюють її як почуття чи відчуття задоволення від володіння матеріальними статками й надбаннями, зовнішній вигляд, усе, що стосується сім'ї та родини: власний шлюб, міцність родинних зв'язків, наявність кровних нащадків, відчуття шляхетної крові, наявність сімейного спадку до одруження, домівку сім'ї, місця захоронення родини, культурне оточення ін [2, с. 56]. Цінністю та символом осередку пристойності, затишку, захисту вважається наявність родинного дому

Для відображення лексико-семантичних засобів збереження національно-культурної специфіки творів Агати Крісті в українських перекладах , було вирішено проаналізувати твір «The seven dials mystery» в оригіналі, а також його український переклад «Таємниця семи циферблатів». Для відтворення повної яскравої картини сюжетів захоплюючих детективних історій Агата Крісті в своїй творчості вдається до використання слів-реалій.

"Lady Coote went sadly along the terrace just as Gerald Wade emerged from the ***breakfast room****. Jimmy Thesiger was a fair, cherubic young man, and all that could be said of Gerald Wade was that he was fairer and more* ***cherubic****, and that his vacuous expression made Jimmy's face quite intelligent by contrast.*" [10, с. 17] – «*Леді Кут сумно прогулювалася по терасі, коли з* ***їдальні*** *з'явився Джеррі Уейд. Якщо Джиммі Тесайгер був білявим рум'яним юнаком, то про Джеральда Уейд можна було сказати тільки те, що волосся його були ще більш* ***світлим****, а щоки більш рум'яними, і безглуздий вираз обличчя на контрасті з Джиммі робив обличчя Уейда досить розумним»* [4, с. 18].

Цей приклад чудово демонструє використання побутових реалій, що описують житло та майно, а також зовнішність типового британця. Реалії найчастіше перекладаються за допомогою транскрибування, описового перекладу, уподібнення та калькування.

"No, sir, Williams has made no mistake. I have already sent for ***Dr. Cartwright****, and in the meantime I have taken the liberty of locking the door, preparatory to informing* ***Sir Oswald*** *of what has occurred. I must now find Mr. Bateman."*[10, с. 28]. *– Ні, сер, Вільямс не помилився. Я вже послав по* ***лікаря Картрайта*** *і взяв на себе сміливість замкнути двері. І збираюся повідомити* ***Серу Освальду*** *про те, що трапилося. Тепер мені потрібно знайти містера Бейтмена.* [4, с. 31].

Як бачимо, перекладач вдався до такого способу перекладу як транслітерація. Взагалі, культурологічні реалії можуть розповісти багато про персонажа повісті, оскільки саме вони вказують на те, до якого прошарку суспільства належить людина, яку освіту має і як вихована. У ході дослідження стає зрозуміло, що перекладачі долають труднощі шляхом осмислення, виділення реалій на тлі всього тексту, розвитку їх змісту, вживання поряд із реаліями їх нейтральних синонімів чи родових понять у перекладі, збереження значень та колориту вказаних лексичних одиниць, не відступаючи від індивідуальності свого стилю перекладу. Це сприяє непорушності цілісності оригіналу у мові перекладу.

Таким чином, аналізуючи відтворення національно-культурних елементів в творах детективного жанру, можемо дійти висновку, що праця сучасного перекладача художньої літератури мусить бути глибоко творчою, такою, що передає не лише основний зміст твору, але й образи, реалії та характерний колорит епохи, яку відображено, адже кожен оригінал за своїм образом (та кожна адресна група за своїм типом і складом) потребує свого, завжди індивідуального підходу [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк Н. О. Мова української народної пісні (лексико-семантичний і функціональний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Н.О.Данилюк. – К. : Ін-т укр. мови НАН України, 2010. – 36 с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
3. Кононенко В. І. Мова у контексті культури : [монографія] / В. І. Кононенко. – Київ ; Івано-Франківськ : Плай 2008. – 390 с
4. Крісті А. Таємниця семи циферблатів.[Електронний ресурс]. – Центрополіграф – 2002. Режим доступу до ресурсу: http://loveread.ec/view_global.php?id=2632.
5. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2004. С. 150−154.
6. Сітко А.В. Використання результатів контрастивних досліджень у перекладознавстві. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство).* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 199–203.
7. Сітко А.В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики,*

прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / відп. ред. Н.М. Корбозерова. К. : Логос, 2012. Вип. 22. С. 267–274 .
8. Сергієнко В. Л. Лінгвокультурні конценти Pride і Nobility у британській мовній картині світу / В. Л. Сергієгео. // Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – 2016. – 20 с.
9. Цапенко Л. В. Детективна розповідь: до проблеми визначення. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : збірник наукових праць / укладачі : І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк, С. В. Новоселецька. Острог : Видавництво Національного університету – 2015. – Вип. 58. – С. 128-130.
10. Agatha Christie. The Seven Dials Mystery / Christie A. – U.S.:Bantam Books (New York). 1964. – 184 pp.

Дударчук І. С.
студентка кафедри германської філології та перекладу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

КОГНІТИВНО-ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОПОЗИЦІЙНО МОТИВОВАНИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Для сучасного етапу розвитку лінгвістики характерно зміщення позицій принципу антропоцентризму, який зміщує пріоритети дослідження від мови як такої до людини та особливо її свідомості.

Саме номінації осіб, на нашу думку, є одним із лексичних класів, який дозволяє осягнути закономірності навколишнього світу та людської свідомості, а використовуючи інструменти когнітивної ономасіології, як науки, яка активно вивчає людську свідомість і розум, аналізує лінгвоментальну природу процесу номінації, з'ясовує моделі породження номінативних одиниць та пояснює зв'язок ономасіологічної структури зі структурами знань про об'єкт номінації, ми зможемо зрозуміти де та як відбувається творення, структуризація та систематизація номінативної підсистеми мови [3, с.43].

Головним методом аналізу пропозиційно мотивованих найменувань осіб ми обрали когнітивно-ономасіологічний аналіз, який запропонувала О.О. Селіванова. Дослідниця пропонує аналізувати номінативні одиниці у два етапи: 1) інтерпретація ономасіологічної структури; 2) реконструкція мотиваційної бази у структурі знань про позначене – ментально-психонетичному комплексі (МПК).

Інтерпретація ономасіологічної структури – перший етап когнітивно-ономасіологічного аналізу – це визначення ономасіологічної ознаки, тобто мотиватора одиниці та ономасіологічного базису, що являє собою словотвірну модель або граматичний статус слова та встановлення характеру зв'язку ознак. Ми ж, слідом за О.О. Селівановою, розглядаємо афікс як ономасіологічний базис для дериватів, а за умови його матеріальної відсутності реконструюємо його на підставі частиномовного статусу та словотвірного класу найменування. Для сполук ономасіологічним базисом ми, як і О.О. Селіванова, вважаємо синтаксичний зв'язок компонентів (їхню граматичну структуру). Для визначення ономасіологічних ознак, які є мотиваторами номінативних одиниць, ми послуговуємося структурою ментально – психонетичного комплексу (МПК). Приміром, ономасіологічна структура пропозиційно мотивованого деривата ***Blubber*** **–** іменник з ономасіологічним базисом «er», що поєднується з мотиватором дієсловом «blubbern» – предикатом у структурі знань про позначене.

На другому етапі когнітивно-ономасіологічного аналізу моделюється структура знань про позначене (МПК – ментально-психонетичний комплекс) та відбувається реконструкція мотиваційної бази номінацій. При здійсненні когнітивно-ономасіологічного аналізу, ономасіологічна структура проектується на модель ментально-психонетичного комплексу (МПК) [4, с. 177–180].

У запропонованій О.О. Селівановою моделі МПК об'єднуються *пропозиційна частина*, *асоціативно-термінальний елемент* та *оцінна складова (модус)*, які слугують мотиваційною базою для вибору ознак номінативних одиниць. Пропозиційний компонент є ядром МПК. Він містить істинні та несуперечливі знання про певну ситуацію, які вербалізовані у прямих значеннях мовних знаків. До складу пропозиційної частини входить «диктум» – об'єктивний, константний компонент – який об'єднує певні рівні відношень: рівень предикатів або ж предикатно-аргументних структур; рівень якості; рівень кількості; партитивний рівень [1, с. 44–45].

Рівень предикатів або ж предикатно-аргументних структур обмежуємо певним, релевантними у нашому дослідженні предикатами: суб'єкта (який є носієм предикативних ознак); об'єкта (на якого спрямовано дію); локатива (просторового елемента); темпоратива (показника часу); інструментива (знаряддя праці). Рівень якості визначає властивості, ознаки або ж риси об'єкта (номінативної одиниці). Рівень кількості є показником розміру номінацій. Партитивний рівень відображає співвідношення цілого та його частин [5, с. 57–58].

Компоненти МПК дозволяють виділити певні типи мотивації, які залежать від статусу фрагмента у структурі знань про позначене:

асоціативно-термінальну мотивацію, *модусну* мотивацію, *змішану* мотивацію *та пропозиційно-диктумну* мотивацію, яку ми розглянемо у даній роботі [4, с. 187].

Основною характеристикою пропозиційно-диктумної мотивації є вибір мотиватора із пропозиційних структур, які є складниками пропозиційного ядра МПК. Пояснення терміна «пропозиція» знаходимо у «Словнику основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики», укладеному А.П. Мартинюк, де пропозицією називають базову структуру репрезентації знань про деяку ситуацію. У процесі розвитку когнітивної науки мовознавці розпочали послуговуватися терміном «пропозиція», позначаючи особливу структуру свідомості, яка є оперативною; репрезентацію знань людини, її ментальну структуру; а також зображення певної ситуації, різноманітні типи відношень у ній, які наше усвідомлення сприймає узагальненими та організованими [2, с. 103–104].

О.О. Селіванова зазначає, що в основі пропозиційно-диктумної мотивації лежить метонімія, тому що при здійсненні процесу номінації, значення одного предмета переноситься на найменування іншого за їх суміжністю [4, с. 187].

Досліджений теоретичний матеріал та вилучені шляхом суцільної вибірки німецькі найменування осіб зі словника «Duden Deutsches Universalwörterbuch» дали змогу використати опрацьовані дані для практичного аналізу номінацій [6].

Оскільки пропозиційно-диктумна мотивація є неоднорідною, тому що диктум у її складі об'єднує різні рівні відношень (рівень предикатно-аргументних структур; рівень якості; рівень кількості; партитивний рівень), ми можемо класифікувати номінації даних рівнів у групи, що позначають: стиль спілкування, роль у суспільстві, діяльність, поведінку, зовнішність, родинні зв'язки та характеристику людини.

Номінації предикатно-аргументного різновиду характеризуються вибором мотиватора, який поєднується із різними компонентами предикатно-аргументних структур. Саме предикат, який виражає те, що висловлюється про суб'єкт, є центральною частиною предикатно-аргументної структури. Мотиватор найменувань може являти собою як предикати різних типів, суб'єкт, об'єкт, локатив, темпоратив, інструментив так і показники партитива, рівня кількості та якості, адже вони не утворюють окремого різновиду, а є наявними у предикатно-аргументному, тому що ці рівні співвідносяться із компонентами предикатно-аргументних структур [1, с. 172–173].

Серед найменувань, мотиватором яких є **предикат** виділяємо:

тематичну групу **«Стиль спілкування»**, яка об'єднує в собі номінації, що позначають осіб, які говорять невиразно, нерозбірливо:

Blubber – бормотун (від «blubbern» – ärgerlich und undeutlich reden/ говорити сердито і нечітко, бурмотати); тематичну групу **«Поведінка, спосіб життя, дії та вчинки»,** де фіксуємо номінації, які відображають пасивність, неуважність та ледачість осіб: *Hänger* – ледар (від «hängen» – sich an einer bestimmten Stelle befestigen/ закріпитися на одному місці, нічого не робивши); групу «**Характеристика людини**», де зафіксовані номінації, які демонструють негативні риси характеру людини: *Neider* – заздрісна людина (від «neiden» – neidisch sein/ бути заздрісним);

Серед найменувань, мотиваторами яких є **об'єкт + предикат виділяємо** номінації, які являють собою певні професії: *Holzschnitzer* – різьбяр по дереву (jmd., der beruflich aus Holz kleinere Gegenstände schnitzt / той, хто професійно вирізає дрібні предмети з дерева); та осіб, які люблять жартувати, поведінка яких веселить усіх навколо: *Faxenmacher* – кривляка, жартівник (jemand, der Faxen macht; Komiker / той, хто кривляється; комік).

Номінації, мотиваторами яких є **об'єкт + суб'єкт** тематичної групи «**Діяльність**» ілюструють професії: *Milchmann* – продавець молока, молочник (Mann, der Milch ausfährt oder in einem Milchgeschäft verkauft/ людина, яка розвозить або продає молоко в молочному магазині).

Мотиватор **партитив** позначає заміну назви цілого предмета назвою його частини, тобто утворюється модель «частина» → «ціле»: *Bleichgesicht* – бліда людина/ jmd., der sehr blass aussieht (Gesicht/ обличчя в значенні «людина»).

Найменування **рівня якості та кількості** представлені прикметниками та демонструють здебільшого характеристику людини: *Feigling* – боязка людина (рівень якості); *Langer* – висока людина (від «lang» – довгий, рівень кількості).

Отже, когнітивно-ономасіологічний аналіз підтверджує те, що вагому частку найменувань осіб у німецькій мові складають номінації пропозиційно-диктумної мотивації, адже значущий відсоток інформації про середовище нашого існування та наше оточення ми сприймаємо у прямому значенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієв С. В. Когнітивно-ономасіологічний аналіз номінацій особи в сучасних українських соціолектах: дис.… канд. філол. наук: 10.02.01 / Дмитрієв Сергій Вікторович; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2015. – 327 с.

2. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.

3. Ришкова А. В. Пропозиційно мотивовані композитні найменування осіб у сучасній німецькій мові / А. В. Ришкова // *Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філол. науки*.- 2011. – Вип. 213. – С. 43–48.

4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2008. – 712 с.

5. Швець Н. В. Мотиваційна основа іхтіонімів в англійській, французькій та українській мовах: дис. … канд. філол. наук: 10.02.17 / Швець Наталія Віталіївна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – 207 с.

6. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim: Biblio-graphischen Instituts GmbH (BI), 1991. 1900 S.

Карпусенко М. В.
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Карпусенко Н. В.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології і перекладу
Харківський національнийуніверситет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ УЧАСНИКІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ У США (НА МАТЕРІАЛІ 1-Х ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ МІЖ Д. ТРАМПОМ ТА ДЖ. БАЙДЕНОМ)

Вивчення політичного дискурсу через розгляд президентських дебатів є, на нашу думку, дуже доречним, адже в них беруть участь політики найвищого рангу, і їхнє мовлення є значною мірою непідготовленим. У попередніх дослідженнях нами було розглянуто лінгвостилістичні особливості реалізації комунікативних стратегій на матеріалі попередніх дебатів між Х. Клінтон і Д. Трампом [1, 3]. Як ми зазначали раніше, комунікативні стратегії у політичному дискурсі можна виокремити за двома критеріями: спрямованістю (на мовця і на опонента) та якостями (моральними та професійними) [2]. В цих президентських дебатах ці стратегії реалізуються, зокрема, через вживання лексичних, синтаксичних стилістичних засобів виразності. Часто вживаними є різні види повторів.

D. Trump: *We have the Senate, we have the White House, and we have a phenomenal nominee respected by all. Top, top academic, good in every way. Good in every way.*

J. Biden: *They can. They do. They will under my proposal.*

Одним з лексичних стилістичних засобів виразності, який вживають учасники, є гіпербола, за допомогою якої, на нашу думку, кандидати намагаються привернути ще більше уваги до власного висловлення.

D. Trump: *Drug prices will be coming down 80 or 90%... I'm getting it for so cheap it's like water.*

J. Biden: *Everybody knows he's a liar.*

Іншим лексичним засобом, вживаним учасниками, є метафора. Вони посилюють вплив мовця на авдиторію.

J. Biden: *How many of you got up this morning and had an empty chair at the kitchen table because someone died of COVID?*

D. Trump: *We closed it down because of the China plague.*

Учасники дебатів також удаються до лексики розмовного стилю, прагнучи наблизитися до свого середньостатистичного виборця.

J. Biden: *How you doing, man?*

J. Biden: *I beat him by a whole hell of a lot.*

J. Biden: *Will you shut up, man?*

D. Trump: *Oh you got to be kidding me.*

Для реалізації комунікативних стратегій кандидати вдаються до вживання екстравербальних засобів впливу, як то переривання опонента, підвищення тону та порушення регламенту.

D. Trump:

That's right.

C. Wallace:

You have spent the last week-

D. Trump:

Because they want to give good healthcare.

C. Wallace:

If I may ask my question, sir.

J. Biden:

Good healthcare.

C. Wallace:

Over the last four years, you have promised to repeal and replace Obamacare, but you have never in these four years come up with a plan, a comprehensive plan, to replace Obamacare.

D. Trump:

Yes, I have. Of course, I have. The individual mandate.

C. Wallace:

[crosstalk] when I finish I'm going to give an opportunity-

D. Trump:

Excuse me. I got rid of the individual mandate, which was a big chunk of Obamacare.

У цьому фрагменті учасники протягом хвилини намагаються перекричати одне одного. Модератор навіть не може поставити питання і повернутися до звичного регламенту. Подібних випадків під час дебатів попередньої президентської кампанії ми не спостерігали.

В рамках реалізації комунікативних стратегій учасники апелюють до авторитетів опонента, тим самим намагаючись переманити на свій бік прихильників протилежного табору.

D. Trump: *Many of your Democrat Governors said, "President Trump did a phenomenal job."... Your own Chief of Staff said you were a disaster.*

Перспективним вважаємо розгляд засобів реалізації окремих комунікативних стратегій, порівняльний аналіз мовлення Д. Трампа під час дебатів у 2015 та 2020 роках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпусенко М.В., Карпусенко Н.В. Лексичні засоби виразності як реалізація комунікативних стратегій у політичному дискурсі Сполучених Штатів Америки (на прикладі других дебатів Х. Клінтон та Д. Трампа). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* № 39. Том 2. 2019. С. 119–122.
2. Карпусенко М.В., Карпусенко Н.В. Особливості реалізації комунікативних стратегій в президентських дебатах у США (на прикладі Д. Трампа і Х. Клінтон). *Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного Університету. Серія: ФІЛОЛОГІЯ.* № 27. Том 2. 2017. Одеса, 2017. С. 51–54.
3. Карпусенко М.В., Карпусенко Н.В. Стилістичні особливості синтаксичних структур президентських дебатів (на матеріалі третіх дебатів Х. Клінтон та Д. Трампа). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* № 33. Том 2. 2018. С. 48–50.

ДЖЕРЕЛО ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

Biden vs. Trump (1st debate) [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-joe-biden-1st-presidential-debate-transcript-2020.

Лавренчук М. А.
викладач кафедри східних мов та методики
викладання східних мов
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ЧАСТОК У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Кожна мова має певні семантичні, морфологічні, синтаксичні та інші індивідуальні характеристики, тому питання про поділ слів за морфологічними ознаками для кожної мови є індивідуальним відповідно до загальної граматичної будови мови. Проте існують деякі універсальні категорії, властиві всім мовам. Однією з таких категорій є категорія частин мови.

У східному мовознавстві основні частини мови схожі з індоєвропейськими, однак існують деякі особливості. Наприклад, в японській мові виділяється клас «слів дії і стану», куди, поряд з дієсловами, входять прикметники, які в індоєвропейському мовознавстві відносяться до іменників. Але ще більш складним є питання про клас службових слів, який у цій мові не є складовою класичної теорії частин мови [1]. У китайській мові труднощі виділення частин мови пов'язані з її приналежністю до класу ізолюючих мов, для яких характерна слаборозвинена морфологія. Якщо в індоєвропейських мовах чільну роль виконують самостійні частини, то, наприклад, у китайській мові ця роль належить класу службових слів [2].

Службові слова китайської мови досліджені фрагментарно. До кінця XIX ст., через труднощі перекладу, службові слова вважалися «допоміжними словами» і позначались терміном 助词 (zhùcí) «частки» [2]. Вітчизняні дослідники не виділяли класу службових слів [4], описуючи частки, вони називали їх суфіксами, закінченнями та ін. [3; 5]. Тому у вітчизняному китаєзнавстві повної класифікації та опису основних функцій для граматичного феномена не було запропоновано.

Оскільки в китайській мові майже повністю відсутні морфологічні категорії, службові слова є найважливішим інструментом вираження багатьох граматичних. Вони мають великий спектр значень і способів функціонування, а також представляють собою клас слів, який постійно поповнюється.

Необхідно зазначити, що в дослідженні виділені основні, найбільш поширені функції. Частки китайської мови поділяються на класи: 1) структурні частки 结构 助词 (jiégòu zhùcí), наприклад, 的(de), 得(de), 地(de), 所(suǒ); часові частки时 态 助词 (shí tài zhùcí): 了(le), 过(guo), 着(zhe),

来(lái); рахівні表 数 助词 (biǎo shù zhùcí): 第(dì), 初(chū), 老(lǎo); модальні частки 语气 助词 (yǔqì zhùcí): 吧(ba), 吗(ma), 呢(ne), 啊(a), 么(me) та інші [2; 3; 6]. У групі структурних 结构 助词 (jiégòu zhùcí) основною функцією частки 的 (de) є означальна; частка 得 (de) вказує на можливість виконання дії; частка 地 (de) – для позначення прислівників (перетворення прикметника у прислівник); частка 所 (suǒ) утворює стійкі конструкції, що з'єднують слова в реченні. Частки часової групи 时 态 助词 (shí tài zhùcí) відповідають за характеристику стану або дії, так, 了 (le) позначає завершеність дії; 过 (guo) дію, яка відбувалася в минулому, а також завершеність; 着 (zhe) тривалість дії (стану), 来 (lái) дія, яка нещодавно відбулася тощо. Частки 第 (dì), 初 (chū), 老 (lǎo) належать до групи, що виражають числові значення表 数 助词 (biǎo shù zhùcí), утворюють порядкові числівники, причому 初 (chū) може позначати тільки перші десять чисел першого місяця, а 老 (lǎo) членів родини. Модальні частки 语气 助词 (yǔqì zhùcí) відрізняються своєрідністю і здатністю передавати різні емоції й ставлення мовця до конкретної ситуації, наприклад: радість, здивування, вихваляння, прикрість, очевидність та ін.

Отже, відповідно до описаних особливостей функціонування часток, необхідно сказати, що вони є важливим класом службових слів. Різноманіття способів функціонування часток пов'язано з включенням у даний клас елементів, що виражають абсолютно різні значення. Знання часток і особливостей їх вживання дозволяє адекватно розуміти висловлювання в китайській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алпатов В. М. Падежное варьирование в японском языке. *Вестник МГГУ им. М. А. Шолохова. Сер. «Филологические науки»*. 2014. № 1. С. 14–33.
2. Ван Ляои. Основы китайской грамматики / пер. с кит. Г. Н. Райской; под ред. А. А. Драгунова и Чжоу Сунъюаня. М. : Изд-во иностр. лит., 1954. 263 с.
3. Горелов В. И. Теоретическая грамматика китайского языка / В. И. Горелов. М. : Просвещение, 1989. 318 с.
4. Драгунов А. А. Исследования по грамматике современного китайского язика. М. : АН СССР, 1952. 231 с.
5. Иванов А. И. Грамматика современного китайского языка / А. И. Иванов, Е. Д. Поливанов. 2-е изд., стереотипное. М. : Эдиториал УРСС, 2001. 304 с.
6. Шутова Е. И. Проблема частей речи в китаеведении. *Вопросы языкознания.* М. : Наука, 2003. С. 64.

Мамай Ю. Ю.
викладач англійської мови
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

КОГНІТИВНІ ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ЯДЕРНИХ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ КОНЦЕПТУ *TRAUMA*

Взаємовідносини мислення і мови протягом тривалого часу досліджуються різними науковими напрямками. Як зазначав Рональд Лангакер, когнітивна (теоретична) лінгвістика стала свого роду об'ємним інтелектуальним напрямом, стилем, який виник у 20 столітті і не втрачає своєї актуальності і тепер [1, с. 3, 16]. Концепт TRAUMA, який знаходиться зараз у полі інтересу медичного, публіцистичного, психологічного дискурсів потребує ретельного вивчення когнітивною лінгвістикою для формування цілісного уявлення щодо даного явища. На основі теоретичних знань у рамках лінгвокультурного і лінгвокогнітивного підходів було виокремлено когнітивні диференційні ознаки ядерних вербалізаторів концепту TRAUMA для встановлення маркерів за допомогою яких людина розрізняє даний концепт, декодуючи слово *trauma* у англійській мові. У дослідженні застосовано методологію когнітивного диференційного аналізу ознак ядерних вербалізаторів концепту TRAUMA взятих із 5 сучасних лексикографічних джерел [2; 3; 4; 5; 6] для встановлення образів, які закріплені у людській свідомості стосовно травмувальних подій, умов скоєння травми, діючих осіб, наслідків і характеристики досвіду, який формується через інтерпретацію навколишнього середовища, коли людина перебуває у стані крайнього шоку, несподівано неприємних почуттів і переживань.

Семемний аналіз ключових слів концепту TRAUMA довів розмежування значення слова *trauma* на метальну і фізичну складові у семантичному просторі носіїв англійської мови. У 4-х джерелах визначення психічної травми стоїть першою і другою дефініцією із трьох запропонованих [2; 3; 4]. В останніх двох на перше місце виходить фізична травма [5; 6] і надається четверте значення слова *trauma* метафорично уособлюючи заподіювача травми.

Спираючись на отримані результати було виділено 4 ключові слова – ядерних вербалізатора концепту TRAUMA: "*shock*" («*шок*»), "*pain*" («*біль*»), „*wound*" («*рана*»), „*injury*" («*поранення*»), на основі яких були виділені когнітивні диференційні ознаки.

Семантемам лексичної одиниці *shock* притаманні наступні диференційні ознаки:

1. «непередбачуваність події» -“*suddenness*” («*несподіваність*»), “*surprise*” («*раптовість*»), “*jolt*”(«*потрясіння*»);

2. «неприємність того, що трапилось» – “*upsetting*”, “*unpleasant*”, “*painful*”, “*distressing*” («*засмуючий*», «*неприємний*», «*болісний,* «*гнітючий*»);

3. «насильницький характер дій» “*violent blow*”, “*violent impact*” («*жорстокий напад, вплив*»);

4. «порушення звичного стану» – відноситься як до фізичного так і психічного здоров’я “*disturbance of the mind or sensibilities*”, “*commotion*” («*розлад свідомості*», «*плутанина*»);

Лексичне значення одиниці *pain* об’єктивує наступні класифікаційні ознаки:

1. «фізичний дискомфорт» – “*severe physical discomfort*”, “*ache*” («*біль*»), “*anguish*” («*страждання*»), “*disease*” («*хвороба*»);

2. «неспроможність звичайного функціонування» – “*bodily disorder*” («*порушення роботи тіла*») та лексико-семантичний варіант *shock* (4), який стосується фізичного стану індивіда;

3. «усвідомлення та виокремлення руйнівних процесів на рівні свідомості» – “*emotional distress*” («*моральні збитки*»), “*mental suffering*” («*психічні страждання*»)

Лексема *wound* вербалізує найбільшу кількість диференційних ознак:

1. «тілесні ушкодження в цілому» – “*damage to part of your body*”

2. вказує на «зброю, якою завдається шкода» – “*bullet holes*” («кульовий отвір»), “*knife cuts*” («ножове пораненння»;)

3. «жорстокість, внаслідок якої з’являються страждання» – “*torture*” («тортури»), “*malice*” («*злий намір*») і також риси, притаманні лексико-семантичному варіанту *pain* (1);

4. «жорстокість з боку насильника» – “*violance*” («насилля»), “*abuse*” («жорстоке поводження»), “*acts of cruelty*” («*акти насильства*»);

5. «тривалий пригнічений стан» – “*a lasting bad effect on someone’s mind or feelings caused by a very upsetting experience*”

Лексема *injury* обмеженіше виражає ознаки концепту TRAUMA, зазначаючи лише дві групи явищ:

1. констатує «руйнування фізичної форми» – “*damage done to a person’s or an animal’s body*” («*шкода заподіяна живій істоті*») як і у випадку *shock* (4), *pain* (3), „*wound*“ (1);

2. описує «гнітючість страждання»*“to be badly upset by something*” («*стан засмученості*»), так само як *shock* (2), *pain* (3), *wound* (5).

Цікавим випадком слугує дефініція лексеми *injury* – “*an agent, force, or mechanism that causes trauma*” («*діяч, сила, механізм, який спричинює травму*»), яка містить метонімічне значення і активізує одразу декілька

вербалізаторів концепту – *shock, pain, wound*. Прототип концепту TRAUMA можливо відобразити шляхом об'єднання проаналізованих диференційно-конітивних ознак, які передають унікальність концепту яскравістю концептуальних рис. Кожна лексема із 4 містить інформацію щодо неприємності, дискомфорту, стану розгубленості через несподівану подію. Наслідки травми у суб'єкта можуть проявлятись на психологічному, фізичному або одночасно на обох рівнях, які характеризуються неспроможністю постраждалого функціонувати у звичних обставинах життя. Травма змінює погляди на життя, впливає на спроможність прийняття рішень, подальшого розвитку. Той, кому була заподіяна шкода, вчинено насилля, страждає від страху ймовірності повторних жорстоких дій, намагається уникнути гнітючості страждання, Одужання від травми потребує довгого часу та інколи може бути лише частковим. 15 вищеописаних вербалізаторів складають ядро номінативного поля. Вони безпосередньо описують риси даного концепту у англомовній картині світі, відображених у свідомості носіїв англійської мови. Концепт TRAUMA у своєму ядрі містить дані про обставини отримання травми, її учасників, жорстокість, насильницький характер, зброю, якою завдається травма, порушення звичного перебігу подій, довготривалість одужання, переживання страждання, безпомічності, крайнього стресу, вплив на подальше життя.

Отже, інвентаризація прямих вербалізаторів концепту виявила 4 головні лексеми-репрезентанта: *shock* (*шок*), *pain* (*біль*), *wound* (*рана*), *injury* (*поранення*).

Їх подальше дослідження сприяло виявленню основних ЛСВ прямих вербалізаторів. У "*pain*" та „*injury*" нараховується 3 ЛСВ, 2 з яких схожі за значенням: ураження організму, яке не дозволяє повноцінно функціонувати, усвідомлення страждання. Відмінним є психологічна складова у "*pain*" та вказівка на наявність заподіювача травми у „*injury*". ЛСВ "*shock*" і „*wound*" є більш розгалуженими: "*shock*" єдина вказує на раптовість, несподіваність неприємної події у наслідок насильства, а „*wound*" висвітлює окрім вищезазначених трьох спільних ознак "*shock*", "*pain*" та „*injury*" навмисний характер нанесення травми, жорстокість кривдника, його зброю, передусім холодну та вогнепальну, тип отриманої рани – ножова рана, кульовий отвір, тощо.

Диференційні ознаки концепту TRAUMA виражені варіантом розгортання на психічному чи ментальному рівнях. Це може бути стан крайнього шоку або дискомфорту, неприємність події чи неможливість їхнього переживання, інформація щодо постраждалого та заподіювача, конкретні предмети, якими наноситься травма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Evans V., Green M. Cognitive linguistics: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
2. Longman Dictionary of Contemporary English Online. (Access date: 03.03. 2021). URL.: https://www.ldoceonline.com/dictionary/trauma.
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary. (Access date: 03.03. 2021). URL.: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english.
4. Collins Dictionary. (Access date: 03.03. 2021). URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/trauma.
5. Roget`s 21st Century Thesaurus. (Access date: 03.03. 2021). URL : https://www.thesaurus.com/browse/trauma?s=t
6. Webster's third new international dictionary of the English language. (Access date: 03.03. 2021). URL.: https://www.merriam-webster.com/dictionary/trauma#h1.

Мірошниченко І. Г.
кандидат філологічних наук, доцент
Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна
м. Дніпро, Україна

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У практиці сучасної методики іноземної мови постійна увага дослідників прикута до засобів, спрямованих на формування та удосконалення мовленнєвих комунікативних умінь як основної мети навчання. У колі аналізу науковців – зміст навчання мовлення, типології вправ, пошук ефективних методів і прийомів, створення дієвих тестувальних та контрольних завдань для визначення рівня компетентностей. Серед актуальних засобів навчання вчені розглядають рольову гру, яку визначають як групову форму навчання, під час якої студенти спілкуються за сформованою ситуацією, взявши на себе певну роль, що регламентує комунікативну діяльність та мовленнєву поведінку [1]. Рольова гра одночасно зреалізовує кілька навчальних завдань: занурює учасників у живе іншомовне спілкування, тренує навички непідготовленого мовлення та розвиває мовленнєву реакцію, слугує містком між теоретичними знаннями та реальним життям.

Проблемам рольової гри (далі – РГ) у навчанні комунікативних умінь присвячено наукові розвідки таких українських науковців, як Т. В. Батюта, Н. І. Дзеньдзюра, О. М. Єфімова, В. М. Киливник,

О. Ковальчук, О. О. Пасічник, К. М. Прокопишина, С. В. Цимбал, В. В. Черниш та інші.

Застосування прийому РГ на заняттях з іноземної мови у немовних ЗВО має на меті, насамперед, зімітувати життєві ситуації, пов'язані зі сферою майбутньої професійної діяльності та спрямовані на активізацію здобутих мовних знань. Крім того, у грі майбутні спеціалісти засвоюють моделі соціальної, міжособистісної, професійної та культурної поведінки. Тому РГ є найкращою мотиваційною діяльністю, де студенти відчувають потребу користування іноземною мовою, володіння знаннями з граматики та лексики.

Уводячи РГ у структуру університетського заняття, слід узяти до уваги її колективний характер, професійне значення, також необхідно прагнути залучити якомога більшу кількість учасників, зважаючи на її практичну спрямованість та творчий потенціал. Структура проведення такої діяльності на занятті охоплює етапи підготовки (розробка ігрової ситуації та визначення ролей, постановка комунікативного завдання), пояснення (уведення в РГ, орієнтація на гру, загальне окреслення необхідних мовленнєвих дій), проведення (безпосередній перебіг РГ), контролю й узагальнення (аналіз досягнення комунікативного завдання, доречність використання мовних засобів) [5].

У сучасній методиці іноземних мов РГ класифікують за різними критеріями. Так, за характером виконуваних ігрових дій їх поділяють на імітаційні, творчі, ігри-змагання, проблемні. Імітаційні вимагають від учасників відтворення готових рольових та мовних шаблонів і слугують для формування автоматизації мовлення, у той час як творчі спрямовані на самостійну індивідуальну та колективну мовленнєву діяльність за окресленою життєвою ситуацією. У мовних іграх-змаганнях кінцеві результати груп (команд) або індивідуальних учасників оцінюють за наперед визначеними рейтинговими критеріями. Проблемні ігри – один із складних видів діяльності, оскільки викладачеві необхідно створити умови для розв'язання проблемного завдання, але водночас найефективніший, тому що вимагає поєднання мовних знань та професійних. За умови правильної підготовки такі ігри дають студентам уявлення про майбутню професійну діяльність, навчають знаходити розв'язання до складних практичних питань, що потребує застосування різноманітних мовних інструментів (як простих, так і складних). За ступенем залучення викладача в перебіг можна виокремити контрольовані та вільні рольові ігри [5]. Відповідно, у контрольованих викладач вимагає дотримуватися певних мовних шаблонів та визначених комунікативних та соціальних дій, у той час як у вільних студенти моделюють усі види поведінки самостійно, спираючись на здобуті мовні знання та соціальний і культурний досвід.

Аналізуючи РГ як мовленнєву практичну навчально-творчу діяльність, можна виокремити такі комунікативні вміння, що вона формує:

– уміння вести й підтримувати розмову – головне комунікативне завдання в опануванні іноземної мови;

– здатність обирати комунікативну стратегію відповідно до комунікативного завдання та практично її втілювати (дізнатися потрібну інформацію, викласти особисту думку, продемонструвати здивування, висловити співчуття, розв'язати конфлікт тощо);

– уміння розуміти співрозмовника та адекватно реагувати на перебіг ситуації спілкування;

– обирати мовні граматичні, синтаксичні, лексичні засоби, що відповідають меті порозуміння та демонструють мовну обізнаність;

– доречно використовувати невербальні засоби комунікації, що відповідають соціокультурним особливостям країни, мову якої вивчають.

Отже, до переваг рольової гри як навчального засобу уналежнюємо її спрямованість на формування комунікативних умінь в умовах, найбільш наближених до реального спілкування, потужний мотиваційний потенціал до демонстрування здобутих знань і вмінь та опанування нових, розвиток творчих здібностей, занурення у професійну сферу. Цей прийом сприяє актуалізації діалогічного й монологічного видів мовлення, соціалізації студентів у практичній діяльності, що покращує результати вивчення іноземної мови в непрофільному закладі вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзеньдзюра Н. І. Проведення індивідуального заняття за методом рольової гри: навчально-методичний посібник. *Психологія і педагогіка*. Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2013. 38 с.
2. Єфімова О. М. Рольові ігри в методиці викладання англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confesp.fl.kpi.ua/de/node/1121.
3. Купцова Т. А., Мірошниченко І. Г. Упровадження інноваційних підходів у формуванні іншомовної компетентності студентів технічного профілю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація».* Вип. 5. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 93–98.
4. Пасічник О. О. Особливості використання ділових ігор на заняттях з іноземної мови у ВНЗ. *Педагогіка. Соціальна робота.* № 30. С. 125–127.
5. Черниш В. В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2012. № 4. С. 11–27.

Морозова І. Б.
доктор філологічних наук,
професор кафедри граматики англійської мови

Боцуляк Г. В.
студентка IV курсу факультету романо-германської філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ГЕНЕРАЦІЯ МОВЛЕННЯ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ МОВЛЕННЄВИХ ЗРАЗКІВ РОБОТА-АНДРОЇДА СОФІЇ)

Дана робота присвячена розгляду особливостей синтезу мовлення штучним інтелектом (ШІ) в аспекті лінгвальних відмінностей від природної генерації мовлення людиною.

Вибір теми дослідження мотивовано розвитком комп'ютерних технологій і сучасної прикладної лінгвістики, пов'язаних з розпізнаванням та синтезом природної мови. У контексті даної роботи ми зупинимося на таких розробках ШІ, які пов'язані з генерацією мовлення людини, а саме – обробці текстів природною мовою, ПМ (Natural Language Processing, NLP) та галузі людиноподібних роботів, що є втіленим ШІ (embodied AI). Більшість істориків відстежують першоджерела цієї галузі з початком комп'ютерної ери, коли Алан Тюрінг запропонував ідею, що машини здатні проявляти інтелектуально обумовлену поведінку людини [2, с. 14-15]. Перший чат-бот ELIZA був створений Джозефом Вайценбаумом та працював за принципом простого синтаксичного аналізу речень та підбору ключових слів у фіксовані фрази [1, с. 104-105]. Надалі, такі вчені, як Роджер Шенк, Уїльям Аарон Вудс, Террі Виноград, Н. Хомський, постулювали, що мова машин прив'язана до поверхневого синтаксису англійської мови, пояснили значення семантики в обчислюваних системах, запровадили генеративну лінгвістику, яка лежить в основі сучасної обробки текстів ШІ [2, с. 15-17]. Попри величезний теоретичний та практичний внесок лінгвістів та фахівців галузі комп'ютерних технологій щодо генерації машинної мови, багато аспектів залишаються не вирішеними. До них відносяться питання морфологічної омонімії (Morphological Disambiguation) англійської мови, обмеження граматики залежностей у розпізнаванні та синтезі складних синтаксичних структур, обмеження когнітивної системи сучасних роботів розпізнавати абстрактні поняття та категоризувати так звані «для цього випадку» (ad-hoc) поняття, що створює людина в залежності від життєвої ситуації, розуміти

метафоричні висловлювання, які відображають наше мислення [3, с. 88-107; 8, с. 709-715]. У більш широкому сенсі головною проблемою лишається створення роботів, які здатні передбачувати соціальну поведінку людини, розуміти її фізичний та емоційний стан завдяки синхронній системі «людина-робот» (на противагу лише фізичній симуляції поведінки машинами) [8, с. 716-718].

Актуальність теми дослідження зумовлена лінгво-гносеологічною необхідністю заповнити цю прогалину, а також практичною потребою з'ясувати відмінності між природною та машинною мовами.

Сьогодні системи ШІ використовуються у вирішенні творчих завдань. Видавничий будинок The Washington Post, Narrative Science, Automated Insights, The Associated Press використовують системи ШІ у якості прототипів генерації новин при написанні публікацій результатів квартальних звітів та спортивних змагань, типових новин бізнес-тематики, місцевих новин, що дозволило знизити кількість друкарських помилок та розвантажити цілі відділи журналістів [9].

З'явилися і соціальні роботи або людиноподібні роботи-гуманоїди (андроїди), які зовнішньо схожі із людиною, та визначаються як «sociable», що означає «комунікативний, дружній, контактний» [4, с. 16-17]. Проте їхня поява викликає неспокій у людства. Такі психологічні стани відомі як ефект «моторошної долини», стан когнітивного дисонансу, теорія психопатів та ін. Усі вони є наслідком несвідомості і непередбачуваності поведінки, відсутності емоційної реакції з боку людиноподібного роботу [5, с. 10-11].

Метою даного дослідження є спроба встановлення формальних комунікативних відмінностей між генерацією машинного і природного мовлення. Поставлена мета мотивую низку завдань, головними з яких є наступні: конкретизація поняття «штучний інтелект», огляд становлення штучного синтезування мовлення, поверхнево-структурний аналіз реплік в діалогах моделі людина-робот (Л-Р), відокремлення базових відмінностей штучних і природних реплік в англомовному діалозі.

Матеріалом досліджень слугували зразки діалогового мовлення робота-андроїда Софії, яка була створена 19 квітня 2015 року, у лабораторії Девіда Хедсона. Поєднання технології розпізнання голосу Google Chrome Alphabet та іншого апаратного авторського інструментарію дозволяє Софії розуміти мову [10]. Загальна кількість зразків реплік склала 520 одиниць.

На даний момент існує величезна кількість визначень поняття «штучний інтелект», проте відповідно до теми нашої роботи, ми визначаємо це поняття як когнітивну здатність машин моделювати психічні процеси, які притаманні людині.

Обробка природного мовлення машинами відноситься до модульного типу, в якому кожному етапу аналізу чи синтезу тексту відповідає окремий модуль процесора. На початку процесу відбувається графематичний аналіз, тобто виділення у тексті речень і словоформ. Морфологічний аналіз – це перехід від словоформ до їх лемм (словарним формам лексем) або основам (ядерним частинам слова). Синтаксичний аналіз – виявлення синтаксичних зв'язків слів та граматичної структури речень. Граматичними моделями є дерева залежностей/підрядності та дерева складових. Надалі синтаксичний аналіз речень поєднується із зовнішньою інформацією («grounding»). В основному це спирання на лінгвістичні ресурси (комп'ютерні словники, тезауруси, онтології, корпуси текстів, ресурси змішаного типу, що містять слова та речення з лінгвальними даними) [7, с. 115-121; 8, с. 720-721].

Наступним етапом даної роботи був поверхнево-структурний аналіз реплік в діалогах роботу Софії та відокремлення базових відмінностей штучних і природних реплік в англомовному діалозі. Нами встановлено, що питома вага різних типів речень у діалогових репліках Софії складає: прості речення – 54%, ускладнені 20,3%, складні – 25,7%, еліптичні – 0%. Аналіз базових відмінностей штучних і природних реплік проводився шляхом порівняння питомої ваги різних типів речень, що генеруються Софією із кількісним розподілом різних типів речень, які характерні для діалогового мовлення персонажів, як аналогу усного розмовного мовлення [6, с. 86].

У результаті порівняння мовлення роботу-андроїду Софії з природним мовленням людей встановлено, що у діалогових репліках Софії спостерігається менша кількість простих речень і відсутність еліптичних речень. Питома вага простих речень у діалогах Софії – 54; 56,5% – у мовленнєвому потоці людей, відповідно. Питома вага еліптичних конструкцій у репліках Софії – 0%, у той час, як у природному англійському мовленні вони складають близько 13,6%. Софія демонструє тяжіння до ускладнених англомовних речень, використовуючи їх у 20,3% порівняно з природним мовленням, де останні складають у середньому не більше 15,1%, що вказує на нездатність ШІ «домислювати» інформацію від співрозмовника, тобто із контексту комунікативної ситуації, що характерно для діалогічного мовлення людини. Складні речення у діалогах Софії менш чисельні порівняно з природним мовленням та складають 25,7% і 28,4%, відповідно. Засвідчена закономірність зумовлена обмеженнями здатності генерації складних синтаксичних структур на сучасному етапі розвитку ШІ. Репліки, які є складними граматичними структурами у діалогах Софії, уявляють собою визначення понять, які є доступним у загальновідомій електронній енциклопедії «Wikipedia». Інакше кажучи, з лінгвістичної точки зору, система

за допомогою граматики залежностей обирає ключові слова та поєднує її з інформацією, що вже існує в інтернет-ресурсах або з стійкими запрограмованими комунікативними шаблонами. Когнітивна здатність роботу спостерігається лише у здатності відносно нескладно трансформувати попереднє висловлювання (наприклад, можливість переробити попереднє твердження в загальне питання).

Отже, на основі проведених досліджень, можна зробити висновок, що когнітивні здібності роботу Софії не відповідають визначенню поняття «штучний інтелект» на сучасному рівні, тобто спостерігається симуляція наявності інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашкинази Л.А. Естественный путь к искусственному. *Наука и жизнь*. 2018. № 9. С. 102-107.
2. Близнюк Б.О. Современные методы обработки естественного языка. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* 2017. № 36. С. 14-26.
3. Большакова Е.И. Автоматическая обработка текстов на естественном языке и компьютерная лингвистика: учеб. пособие. М.: МИЭМ, 2011. 269 с.
4. Зильберман Н.Н. Функциональная классификация социальных роботов. *Гуманитарная информатика*. 2014. № 8. 31 с.
5. Зильберман Н.Н., Слободская А.В. Восприятие различных типов культурного интерфейса социального робота. *Universum*. 2014. № 10. С. 10-13.
6. Морозова І.Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: Монографія Одеса: Друкарський дім, 2009. 384 с.
7. Соснина Е.П. Введение в прикладную лингвистику. Ульяновск: УлГТУ, 2012. 110 с.
8. Tangiuchi T., Mochihashi D., Nagai T. et al. Survey on frontiers of language and robotics. *Advanced Robotics.* 2019. № 33. P. 700-730.
9. ИИ вместо журнали.стов. URL: https://dx.media/articles/how-it-works/ii-vmesto-zhurnalistov.
10. Sophia. URL: https://www.hansonrobotics.com/sophia.

Пономарева Л. Ф.
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры германской филологии
Днипровский национальный университет имени Олеся Гончара
г. Днипро, Украина

К ВОПРОСУ О ВЗАИМОДЕЙСТВИИ РАЗЛИЧНЫХ ТИПОВ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ ПРИ ОБРАЗОВАНИИ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ И ОККАЗИОНАЛЬНЫХ СЛОВ

В сфере словообразования аспекты номинативной деятельности преломляются специфическим образом и включают в себя, кроме выбора в именуемом объекте признака, который относит его к классу объектов, и дифференцирующего признака, который отличает его от заданного класса объектов, формирование мотивирующего суждения об именуемом объекте, а также выбор языковых средств, зависящих не в последнюю очередь от цели мотивации.

В лингвистике до сих пор не существует единого подхода к типологии мотивации, что можно объяснить, в частности, разными принципами, положенными в основу предлагаемых типологий [4, с. 99]. Разграничение мотивации как процесса языковой фиксации признаков объекта в номинативном акте и мотивированности, как основного свойства смысловой структуры слова представляется правомерным, поскольку является отражением философских категорий причины и следствия в языке. В современной когнитивной ономасиологии типы мотивации определяются концептуальним местом мотиватора в ментально-психонетическом комплексе называемого объекта [3].

Из выделяемых обычно типов или разновидностей семантико-словообразовательной мотивации – фонетико-фонологической, семантической, морфолого-семантической и фигуративной мотивации– релевантным для словообразования является морфематический или морфолого-семантический тип мотивации [5, с. 13]. Однако, производное может быть мотивировано не только словом, но и суждением. В основе мотивации суждением и мотивации словом лежат разные типы словообразовательных процессов. Различны также и принципы структурной организации словообразовательного процесса. Аналогический, корреляционный и дефиниционный типы словообразовательных процессов представляют собой процессы, протекающие соответственно на лексической, морфологической и синтаксической основе [1, с. 25-29].

Аналогический и корреляционный типы ограничиваются относительно среды протекания в основном рамками предложения,

содержащего коррелирующую пару. Исследование словообразовательных процессов на синтаксической основе предполагает выход за пределы одного предложения, то есть обращение к развернутому высказыванию, которое содержит суждение об именуемом объекте, или к тексту.

Если первых два типа относятся к явлениям аналогии в словообразовании, то дефиниционный тип словообразовательных процессов является качественно и количественно иным типом связей слов. Определенный интерес представляет взаимодействие указанных типов в образовании новых слов, отражающих в известной степени закономерности сочетаемости словообразовательных морфем, обусловливаемые возможностями системы современного немецкого языка.

Как известно, окказиональные образования занимают особое место при изучении словообразовательных процессов, поскольку они манифестируют их нагляднее всего, отражая потенциальные возможности системы. Слова, продуцируемые на речевом уровне не отличаются единообразием. Правомерной является точка зрения, согласно которой наиболее общим, родовым названием для новых слов по отношению к единицам лексикона, то есть для слов, продуцируемых в речи, а не воспроизводимых в ней, служит термин «речевое слово» [2, с. 202]. Существенными свойствами речевых слов являются их противопоставленность узуальным словам, «творимость» в каждом отдельном случае, связь с конкретной ситуацией речевого общения, что можно наблюдать прежде всего в произведениях художественной литературы. В связи с чем возникает вопрос об особой стилистической маркированности авторских новообразований. Однако, не всем таким новообразованиям присуща стилистическая отмеченность. Словообразовательная модель может использоваться автоматически, по ассоциации с многочисленными словами, даже на основе принципа рифмовки, созвучия, то есть здесь имеет место аналогический процесс словообразования, копирование известной словообразовательной модели.

Поскольку новое производное слово является сочетанием смыслов, его составляющие демонстрируют привычный ход действий: референт – возможный признак референта, словообразовательная модель – мотивирующее слово, то наличие мотивирующего слова может быть избыточным, так как коммуникативное развертывание текста, языковая компетенция говорящего, представляют собой достаточное условие дли образования в речи нового слова по корреляционному типу. Мотивирующее, слово может имплицитно присутствовать в конкретном высказывании.

Потенциальные слова могут быть образованы и в результате дефиниционного типа словообразовательных отношении. В данном случае производные, образованные по дефиниционному типу,

«кумулируют не только значение непосредственно мотивирующих слов, но и их окружение [1, с. 38]. Появление производных в результате дефиниционного типа также возможно и при отсутствии мотивирующего слова.

Таким образом, в основе образования потенциальных и окказиональных девербативов лежат аналогический, корреляционный и дефиниционный типы словообразовательных процессов. Наблюдается тесное переплетение данных типов вследствие размытости границ между ними. Преобладающим типом является дефиниционный. Образование потенциальных производных по корреляционному и дефиниционному типу возможно и при отсутствии в непосредственном окружении мотивирующего слова.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кубрякова Н.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова: монография. Изд. 3-е. М.: Изд-во ЛИБРОКОМ, 2009. 198 с.
2. Павлов В.М. Понятие лексемы и проблема отношений синтаксиса и словообразования. Л.:, Наука, 1985. С. 156.
3. Селиванова Е. А. Когнитивная ономасиология: монография. К. : Фитосоциоцентр, 2000. 248 с.
4. Швець Н. В. Принципи і критерії розмежування типів мотивації у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологичні науки.* Книга 3. 2013. С. 99–102.
5. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. De Gruyter, 2012. S. 42–50.

Саган Ю. В.
студентка ІІІ курсу

Сидорук Г. І.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германських мов і перекладу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Вже давно стереотипними стали уявлення про англійців як про замкнуту та консервативну націю. Навіть традиційне англійське чаювання вже відходить у минуле, про що свідчить зростаюча кількість кав'ярень у Лондоні та всьому королівстві. Але все ж культурний слід чайних традицій буде відчуватися ще довго. *Five o'clock* (чаювання о п'ятій) ще вживається у значенні *чайна перерва*, хоча власне чай під час неї пити не обов'язково – скоріше, це просто символ закінчення робочого дня й початку вечірнього дозвілля. Вислів *builder's tea* (чай будівельників) символізує несприйняття англійцями зневажливого ставлення до чаю. *Builder`s tea* це заварений прямо у кружці чай з пакетика, у який «дозволено» навіть вмочати печиво. Це йде врозріз з традиціями англійського чаювання, що передбачають чайник для заварювання (teapot), чашки та добірний листовий чай (posh tea), хай навіть з бутербродами з варенням (scones) чи сандвічами з огірками (традиційні для чаювання у клубах чи під час гри у крокет сандвічі з хліба, звільненого від скоринки та злегка намащеного вершковим маслом і тоненьких слайсів огірка). А таке чаювання передбачає дім, родину, спілкування, загалом – сімейні цінності.

Культурні цінності англійців та англомовних націй можна простежити за фразеологізмами. Найвживанішим видом фразеологізмів у англійській мові є ідіома. Вони часто вживані як у побутовому спілкуванні, так і у офіційному мовленні. Розглянемо ідіоми, прислів'я та приказки, що репрезентують культурні цінності.

Фразеологізми, в яких йдеться про працелюбність та цілеспрямованість:

Go back to the drawing board (повертайся до креслення) фактично означає не здавайся;

No pain, no gain, що приблизно відповідає українському вислову «без труда немає плода»;

To hit the books (засісти за книги), *to sit tight* (терпеливо чекати, не форсувати події);

Ось приклади фразеологізмів про вміння зберігати таємниці та чужі секрети:

To spill the beans (буквально – розсипати квасолю, а фактично – розляпати, розпатякати те, чого не слід). Сюди ж можна віднести:

to keep a poker face – зберігати непробивний вираз обличчя, «тримати обличчя цеглиною»;

to keep low profile – бути тихіше води, нижче трави;

Fly on the wall (муха на стіні) – мовчазний свідок чого-небудь;

to bite one's tongue (прикусити язика) та *(my) lips are sealed* – тримати рот на замку/язика за зубами;

Off the record – не для запису, між нами кажучи;

Фразеологізми про сміливість, мужність, героїзм:

Neck or nothing (шия або нічого) – пан або пропав. Близький йому за змістом фразеологізм: *mend or end* (дослівно – «полагодити або закінчитися», фактично – зробити щось за будь-яку ціну);

Nothing venture, nothing have – не ризикуючи не отримаєш нічого;

A cock is valiant on his own dunghill – півень сміливий лише на своїй купі гною;

A bully is always a coward – той, що задирається, завжди боягуз;

Of cowards no history is written – історія не пам'ятає боягузів;

Деякі фразеологізми про справедливість**;**

Pay (him) with his own coin – відплатити тією ж монетою;

Rather suffer an injustice than commit one – краще поерпати від несправедливості, ніж її вчинити;

It is better that ten guilty persons escape than that one innocent suffer – краще нехай десять винних уникне покарання, ніж покарати одного невинного.

Suspicions which may be unjust need not be stated – не варто висловлювати підозри, які можуть виявитисяь несправедливими;

Фразеологізми про щастя, багатство**:**

On cloud nine – на сьомому небі (від щастя);

Like a dog with two tails – (щасливий) як собака з двома хвостами;

Full of the joys of spring – світитися від щастя;

To be born with a silver spoon in one's mouth (народитися зі срібною ложкою в роті) – бути з багатої родини;

Фразеологізми про доброту, милосердя:

Forced kindness deserves no thanks – вимушена доброта не заслуговує на подяку;

Kill with kindness (вбити добротою) – йдеться про надмірне потакання, що призвело до негативних наслідків;

It is an ill wind that blows nobody good – дослівно: це поганий вітер, що не приносить нікому нічого доброго, фактично – у всьому є позитивні моменти, все що відбувається – на краще;

Throw kindness around like confetti – сіяти добро.

Фразеологізми про любов і вірність:

Love makes the world go round – любов рухає світ;

To stab one's back (вдарити ножем у спину) – підставити, зрадити;

A match made in heaven – кажуть про пару, в якій закохані дуже підходять одне одному;

All's fair in love and war – на війні та у коханні всі засоби гарні;

У англійські мові часто покликані виражати **політкоректність.** Це прагнення знайти нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідності індивідуума, порушують його людські права звичної мовної безтактністю і/або прямолінійністю щодо расової та статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо.

Евфемізми – це заміна одного позначення поняття іншим, пом'якшеним, тобто фактично синонімічні словами і словосполученнями. Але дуже часто політкоректні евфемізми є невдалими перифразами, які спотворюють значення званого ними предмета або явища. Можна дискутувати стосовно доцільності, а інколи навіть допустимості евфемізмів, які інколи межують з лицемірством, але вони міцно закріпилися у лексиці англійської мови.

Refuse collector (збирач відмов) замість loser (невдаха);

Undocumented resident (незадокументований мешканець) замість hobo (бомж);

A person with low social responsibility (особа з низькою соціальною відповідальністю) замість prostitute.

Aurally inconvenienced (з некомфортною аурою) замість annoying, irritating person (нестерпний, відразливий);

Hair-disadvantaged (з обездоленим волоссям) замість scum (зачуха).

Отже, англійська мова дуже багата на ідіоми, які відображають культурні цінності. І англійці використовують їх кожного дня, спілкуючись із сім'єю, колегами та друзями. Дуже цікаво досліджувати значення ідіом та їх використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каирова, Р. Б. Отражение категорий культуры в семантике идиом: на материале русского и английского языков.
2. Лазаревич, Е. М. Политкорректніе євфемизмы в английском и немецком языках.

Сушко І. А.
викладач кафедри сучасних європейських мов
Київський національний торгово-економічний університет
м. Київ, Україна

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Іноземна мова, як навчальний предмет, сприяє профілізації навчально-виховного процесу, оскільки дозволяє реалізувати міжпредметні зв'язки, інтегруючи зміст усіх шкільних предметів. Ця інтеграція відбувається на інформаційно-змістовому, операційно-діяльнісному й організаційному рівнях, що створює можливість використовувати іноземну мову у практичній діяльності [1, с. 32].

Вивчення іноземної мови у процесі реалізації профільного навчання не лише допомагає у виборі майбутньої професії, але і сприяє збереженню і розвитку мотивації вивчення іноземної мови. Це досягається шляхом демонстрації реальної цінності володіння іноземною мовою у обраній сфері професійної діяльності, зокрема, володіння різними видами читання, відповідною термінологією тощо, що допомагає не лише зрозуміти, наприклад, науково-технічний текст, інструкції до побутової та відео-техніки, рекламу, але і слугує основою для обговорення і оцінки вилученої інформації і передачі її іншим, забезпечує підвищення рівня іншомовної комунікативної компетенції старшокласників в цілому [2, с. 11-21].

Навчання іноземній мові у профільних класах загальноосвітньої школи повинне надати учням можливість:

• удосконалювати іншомовну вимову;

• оволодіти найбільш уживаною лексикою у межах тематики старшої школи, а також лексикою обраного профілю, глибше засвоїти основні граматичні правила мови, яка досліджується, розпізнавати їх при читанні та аудіюванні, вміти використовувати їх в усному спілкуванні;

• розуміти загалом автентичні висловлення в ситуаціях повсякденного та професійного спілкування; розуміти і виділяти суттєву для себе інформацію в простих звукових текстах (наприклад, на радіо й телебаченні), а також текстів, що відповідають обраному профілю;

• вести діалог (діалог-розпитування, діалог-обмін думками, судженнями, діалог-спонукання до дії, етикетний діалог) у ситуаціях офіційного й неофіційного спілкування в соціально-побутовій, культурній і навчально-професійній сферах; вести дискусії, ділові бесіди, дотримуючись етики дискусійного спілкування;

• робити ділові повідомлення, розповідати, розмірковувати в зв'язку з пройденою тематикою й проблематикою прочитаних текстів, давати

характеристику літературним героям, історичним особистостям і подіям (відповідно до обраного профілю);

• читати оригінальні тексти різних жанрів (публіцистичні, художні, науково-популярні, функціональні);

• робити виписки з тексту, складати тези як основу усного й письмового повідомлення, складати конспект, реферат, анотацію, давати письмову характеристику історичним фактам, персонажам, подіям із прочитаного художнього твору;

• писати приватний і діловий лист, заповнювати різні типи анкет, письмово викладати інформацію про себе за формою, яка прийнята в країні, мова якої вивчається;

• робити переклад професійно-зорієнтованих текстів з іноземної мови на рідну мову, розглядаючи переклад як професійне вміння;

• представляти соціокультурний портрет своєї країни, володіти більш значною, порівняно з основною школою, країнознавчою інформацією (наприклад, історичною, літературною), яка відображає обраний профіль, вміти порівнювати культурні особливості різних країн світу (спосіб життя, родинні традиції, свята тощо), залучаючи інформацію з інших шкільних предметів;

• користуватися сучасними інформаційними технологіями для розширення мовних і країнознавчих знань, активізації комунікативних умінь.

Для реалізації філологічного профілю необхідно поглиблення мовних знань і удосконалення мовних навичок і умінь: ситуації спілкування повинні наповнитися ситуаціями професійного спілкування, зокрема, публічними виступами, повідомленнями про обрану чи передбачувану сферу діяльності, подальше навчання тощо; робота над профільними текстами, підібраними вчителем, повинна бути спрямована на змістову інформацію в межах обраного профілю, на інформаційну переробку іншомовного тексту за допомогою дотекстових завдань, що орієнтують на вибір стратегії читання (ознайомлювальне, вивчаюче, переглядово-пошукове); актуалізація минулого життєвого досвіду школярів, а також набутих раніше знань; подолання труднощів (наприклад, шляхом винесення частини лексики для попередньої семантизації); післятекстові завдання, що націлені на перевірку усвідомлення й обговорення прочитаного.

У лексичний мінімум необхідно внести частину найбільш вживаної лексики з профільних текстів, зокрема терміни з відповідних обраному профілю галузей знань, наприклад, лінгвістичні, літературні, історичні тощо.

Велику увагу варто приділити навчанню письмової мови: анотуванню, реферуванню профільних текстів. Значну частину часу на уроках у профільних класах повинен займати переклад цілих текстів з іноземної мови на українську мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синагатуллин И. М. Новый миллениум: роль и место иностранного языка в поликультурном социуме. *Иностранный язык в школе*. 2002. № 1. С. 32.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі. *Ін-форм. зб. МОН України*. 2003. № 24.
3. Мильруд Р.П. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы. *Иностранный язык в школе*. 2002. № 2. С. 11-21.

Хорошу О. О.
викладач кафедри англійської мови
Житомирський державний університету
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ У ТЕКСТАХ АМЕРИКАНСЬКОЇ ГАЗЕТНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Вивчення мови засобів масової інформації (ЗМІ) є перспективним напрямком дослідження. Важливою рисою ЗМІ є їх здатність швидко реагувати на зміни у суспільстві.

Результатом змін суспільних і ідеологічних структур є зміна засобів їх відображення й інтерпретації. Чим більше соціокультурних й ідеологічних змін у суспільстві, тим активніша динаміка ЗМІ [1, с. 18].

На даному етапі розвитку лінгвістики одним із основних напрямків дослідження метафори є когнітивний напрямок. Цей напрямок набув поширення після виходу праці «Метафори, якими ми живемо» Дж. Лакофа та М. Джонсона [5]. Відповідно до когнітивної теорії, метафора розглядається як перенос когнітивної структури з однієї змістової галузі, до якої вона належить у її первісному значенні, до іншої.

Вивчаючи метафоричні засоби вербалізації концепту *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ* вважаємо за необхідне визначити місце функціонування метафори у дискурсі ЗМІ у цілому, адже метафори є одним з розповсюджених засобів передачі певної оцінки і формування суспільної думки, вони дозволяють створити потрібні асоціативні зв'язки та посилити чи послабити реакцію аудиторії на певну інформацію.

Слідом за М. Макаровим ми розглядаємо дискурс як джерело породження когнітивних моделей і одночасно засіб їх реалізації [2, с. 110–116].

Широке використання метафори у дискурсі ЗМІ пояснюється низкою причин:

1. Метафора як когнітивний механізм сприяє кращому сприйняттю інформації, оскільки дозволяє спростити, конкретизувати і унаочнити факти і події що описуються, тим самим реалізуючи інформаційну функцію ЗМІ.

2. Метафора часто використовується в дискурсі ЗМІ як маніпулятивний засіб, оскільки вона наділена емоційним і оцінним потенціалом. Отже, певне метафоричне висвітлення подій може впливати на уявлення реципієнта про фрагмент реальності що описується, що вказує на те, що метафора бере участь у формуванні суспільної думки. Метафоричне перенесення дозволяє автору сконцентрувати увагу читача на деталях, що у даній ситуації привертають найбільше уваги чи мають важливе значення для адресанта.

Варто зазначити, що концептуальна метафора є характерною особливістю медійного дискурсу, адже використання нових слів в уже існуючих моделях дозволяє створити у тексті оптимальне поєднання у тексті стандарту і експресивності.

У рамках когнітивної лінгвістики, метафоричне моделювання визнається не лише засобом репрезентації концепту, а й одним з засобів відображення національної свідомості [4, с. 279]. Через метафору проявляються традиційні риси культурної ментальності певного народу і те нове, що з'являється у результаті змін оточуючого світу.

О. Петров наголошує на тому, що повнота методики лінгвокультурологічного опису концептів, ураховуючи їхню тришарову структуру (понятєвий, образно-перцептивний і валоративний (ціннісний) складники), передбачає: 1) моделювання когнітивної структури концепту, де образний складник концепту фіксує когнітивні (концептуальні) метафори, які підтримують концепт у (мовній) свідомості; та 2) розкриття ціннісних домінант певної лінгвокультури, які акумульовані в тому чи іншому культурно значущому концепті [3, с. 18].

Таким чином, у подальшій своїй роботі, вивчаючи метафоричні моделі, що об'єктивують концепт *ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ* в американському концептуальному просторі, ми будемо враховувати особливості дискурсу ЗМІ та американської лінгвокультури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиатекстов: Опыт исследования современной медиаречи. 3-е изд. М. : КРАСАНД. 2010. 288 с.
2. Макаров М.Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе. Тверь : Изд-во ТГУ, 2003. 199 с.

3. Петров О.О. Метафоричне моделювання когнітивної структури концепту ЩЕДРІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах: особливості фразеологічної об'єктивації. URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/135557/2_OperaSlavica_26-2016-2_4.pdf?sequence=1.
4. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000): монографія. Екатеринбург : Изд-во УГЛУ, 2001. 238 с.
5. Lakoff G. Metaphors We live by / G. Lakoff, M. Jonson. Chicago-London: The University of Chicago Press, 1980. XIII. 242 p.

Шенько М. М.
асистент кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

СЕМАНТИЧНЕ РАНЖУВАННЯ МОДАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Модальність є «мовною універсалією» (В. В. Виноградов) і вивчається як категорія в українській (В. М. Шинкарук), російській (В. Г. Адмоні, О. С. Ахманова, В. В. Виноградов), англійській (К. Дік, А. Мартіне, П. Сгалл), французькій (Ш. Баллі, Ф. Брюно, В. Г. Гак, І. В. Смущинська), німецькій (Ґ. Бек, Г. О. Золотова, К. О. Крашеннікова, В. В. Козловський, О. І. Москальська) мовах.

Категорію модальності в традиційній граматиці зазвичай поділяють на два підвиди: об'єктивну, сферою вивчення якої є ставлення висловлювання до реальності, й суб'єктивну, де предметом уваги є ставлення автора висловлювання до його змісту. Сучасний етап вивчення суб'єктивної модальності характеризується багатьма аспектами, серед яких ключовими є семантичний (В. М. Ткачук), структурний (Л. М. Локштанова, В. М. Шинкарук) і прагматичний (Л. Р. Безугла, А. М. Приходько).

Сам термін «епістемічна модальність» (з грецьк. *episteme* – достовірне знання, *epistemai* – знати, вміти; вважати, думати) з'явився в лінгвістиці порівняно нещодавно.

На думку В. З. Демьянкова, епістемічна модальність речення полягає у вираженні мовцем свого ставлення до висловлюваного судження з точки зору того, що є, було або буде наявним у реальному світі,

без додавання деонтичих аспектів (тобто того, що мало б бути добре, якби воно було у наявності). Він вказує на існування об'єктивної і суб'єктивної епістемічної модальності. На відміну від суб'єктивної епістемічної модальності, об'єктивна епістемічна модальність не містить у своїй сфері установки мовця стосовно висловлюваного судження, проте вона може містити таку оцінку з точки зору ступеня об'єктивної істинності [1, с. 125].

Подібну точку зору знаходимо у К. Г. Крушельницької, І. А. Нагорного, Т. В. Булигіної та А. Д. Шмелева.

Головна відмінність цих видів модальності в плані змісту виявляється, на думку К. Г. Крушельницької, в тому, що припущення обумовлене обізнаністю мовця, а можливість – більш об'єктивними обставинами [2, с. 150].

І. А. Нагорний зазначає, що припущення на відміну від можливості, завжди суб'єктивне. Воно переломлюється виключно через „я» індивіда, в той час як можливість залежить не стільки від суб'єктивного чинника, скільки від умов, які існують поза ним (індивідом) в об'єктивній реальності [3, с. 252].

Досить розлого інтерпретує епістемічну модальність В. М. Швець, вказуючи на те, що на відміну від модальності події, вираженої в пропозиції, епістемічна модальність відображає ступінь повноти і характер знань мовця про подію. В основу структури епістемічної модальності лінгвістка закладає поняття епістемічної установки (наявність або відсутність у мовця знань про повідомлюване), а не ступеня впевненості (психічний, емоційний стан викликаний повідомлюваним). У структурі знань епістемічної модальності відображається тип інформації, що лежить в основі оцінки достовірності [4, с. 162 – 163].

У германському мовознавстві епістемічна модальність розуміється не так широко: такий тип інформації як „ джерело знання « належить, зазвичай, не до зони епістемічних, а до зони евіденційних (*Evidenz* – очевидність) значень (G. Ölschläger (1989), G. Diewald (1999), M. Hundt (2003), J. Machй (2009), E. Leiss (2009)).

У нашому дослідженні ми дотримуємось такої точки зору, згідно з якою епістемічна модальність належить до системи модальних граматичних категорій, її семантика містить оцінку мовцем ступеня ймовірності того чи іншого факту в минулому, сьогоденні, в майбутньому.

Як уже зазначалося, до засобів передачі епістемічних значень належать наступні лексичні, граматичні та синтаксичні засоби, які ми називаємо «***оператори модальної семантики припущення***»: перформативні дієслова ментальної діяльності (*meinen, glauben, denken, vermuten, ahnen* та ін.); модальні слова (*anscheinend, wahrscheinlich, vermutlich, gewiss, offenbar, offensichtlich* та ін.); модальні частки (*etwa,*

wohl, kaum); модальні дієслова (*müssen, dürfen (dürfte), können, mögen*); конструкція werden + Infinitiv I, II повнозначного дієслова; конструкція scheinen / glauben + zu + Infinitiv I, II повнозначного дієслова; загальні питальні речення (*die Satzfragen*).

Речення з епістемічним модальним компонентом містять у собі чотири семантичні категорії: а) модусний суб'єкт (той, хто припускає); б) модусний предикат (містить вказівку на певний ступінь впевненості); в) диктумний суб'єкт (об'єкт, щодо якого виражається припущення); г) диктумний предикат (дія або стан об'єкта, щодо якого виражається припущення). Таким чином, засоби передачі епістемічних значень виступають у ролі модусного предиката.

Припущення, яке входить у сферу епістемічної модальності може мати різну градацію. Автори „Grammatik in Feldern" виокремлюють три ступеня ймовірності факту: впевненість, невпевненість, сумнів, тобто від припущення, що межує з впевненістю, до припущення, що піддає сумніву істинність пропозиції [5, с. 144].

ЛІТЕРАТУРА

1. Демьянков В. З. Логические аспекты семантического исследования предложения. *Проблемы лингвистической семантики*. М.: ИНИОН АН СССР, 1981. С. 115–132.
2. Крушельницкая К. Г. Очерки по сопоставительной грамматике немецкого и русского языков. Изд. 2-е, стер. М.: КомКнига, 2006. 272 с.
3. Нагорный И. А. Предикативные функции модально-персуазивных частиц. Монография. Барнаул: Изд-во БГПУ, 2000. 310 с. С. 252.
4. Швец В. М. Субъективная (эпистемическая) модальность и её выражение в детской речи. *Семантические категории в детской речи*. СПб.: Нестор-история, 2007. С. 161–180.
5. Buscha J., Freudenberg-Findeisen R., Forstreuter E., Koch H., Kuntsch L. Grammatik in Feldern. Ein Lehr- und Übungsbuch für Fortgeschrittene. München: Verlag für Deutsch, 2006. 336 S.

НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Якимів І. В.
магістрант І курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Мельник Я. Г.**
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

СПЕЦИФІКА МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗООМОРФНИХ ПЕРСОНАЖІВ У АНГЛОМОВНИХ КАЗКАХ

Комунікативна поведінка – сукупність реалізованих у спілкуванні правил, законів, постулатів, традицій тощо певної національної лінгвокультурної спільноти з використанням мовних і позамовних засобів [1, с. 126].

Досягнути визначення специфіки мовно-комунікативної поведінки зооморфних персонажів у англомовних казках допоможе англійська народна казка. З покоління в покоління за допомогою казки передаються не тільки улюблені народні сюжети і образи, а й світорозуміння нації, її духовна культура у всьому різноманітті її граней і проявів (побут, традиційні заняття і ремесла, народні свята і обряди, костюми і т.д.). У казках отримала вираження вербальна комунікація, яка нас цікавить. Зауважимо, що вся її широта і різноманіття, відбилася у народному розумінні спілкування.

В основу сюжету казки покладено захоплюючу розповідь про вигадані події і персонажів, пережитих в момент сприйняття як реальних. Казкові події поза казкою, на відміну від міфу, сприймаються як неіснуючі і не містять пояснення походження чого-небудь, а персонажі в цілому відображають представників суспільства і його цінності. Події в казці принципово не можуть бути пояснені читачем (слухачем) з точки зору життєвого досвіду, наукових або релігійних знань, що відрізняють казку від вигадки. Характери персонажів у англомовних казках мають яскраво виражені в суспільстві риси (сміливість, винахідливість, повага до старших тощо; розкутість, жадібність, балакучість) [2].

У своєму дослідженні звертаємось до вивчення та розуміння поняття семантичного поля [3, с. 92] «комунікація», пропонованого науковцем Кучером Ігорем Анатолієвичем. Зазначаємо, що за формулюванням

дослідника в даному контексті це поле представлено широким діапазоном лексем. Даний аналіз безпосередньо пов'язаний із тематикою нашого дослідження, яке стосується визначення специфіки мовно-комунікативної поведінки зооморфних персонажів у англомовних казках. Результати проведеної роботи, щодо цього питання висвітлені в класифікації дієслів говоріння за типологією персонажів в казках і щодо конотативного елементу значення, що слугує ґрунтовною базою для подальшого вивчення та розкриття теми.

Спираючись на отримані у результаті проведеної роботи результати, вдалось проаналізувати семантичну структуру слів у пропонованій нами класифікації (за зооморфним мікрополем). Таким чином, щодо визначення мовно-комунікативної поведінки зооморфних персонажів англійських казок, нами було взято за основу такий компонент конотації, як оцінність. Таким чином, орієнтуючись на шкалу конотацій в дослідженні за ознакою ступеня інтенсивності оцінки: (+ 2 («дуже позитивна»); + 1 («позитивна»); 0 («нейтральна»); – 1 («негативна»); – 2 («дуже негативна») та враховуючи особливості цього принципу проведено аналіз лексем, що позначає «комунікацію». З огляду на це отримуємо можливість підійти до ґрунтовного аналізу специфіки мовно-комунікативної поведінки зооморфних персонажів у англомовних казках, визначаючи її за ступенем якісного прояву спілкування.

Таким чином, досліджуючи взаємодію провідних концептуальних сфер, зооморфної, антропоморфної, які втілюють себе у вигляді деяких семантичних ролей, дізнаємось, що їх мовно-комунікативна поведінка в процесі взаємодії здійснюється за допомогою тропів. Отже, в нашій роботі на основі аналізу семантичної структури за зооморфним полем, розглядаємо систему мовно-комунікативної поведінки персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
2. Бичко. А. Казка. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Кучер І. А. Історико-методологічні періоди у вивченні семантичних полів. *Історико-методологічні періоди у вивченні семантичних полів.* Том 17. № 1. 2014. С. 91–98.

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Мирончук М. В.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної філології
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ КОМПОНЕНТІВ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА У МЕНЕДЖМЕНТІ СПРИЙМАННЯ

Термін Менеджмент Сприймання уперше був застосований Міністерством Оборони США на початку 1950-х років. Фахівці міністерства визначили його як метод, направлений на «планування дій, що передають / або заперечують обрану інформацію та певні показники для впливу на емоції, мотиви та об'єктивні міркування іноземної аудиторії та впливу на офіційні оцінки розвідувальних систем та керівникам усіх рівнів з метою моделювання певної поведінки іноземців та планування певних офіційних заходів, що повністю відповідають цілям ініціаторів» [1, с. 407].

Вільна енциклопедія людей, питань та спільнот Powerbase[1] визначила Менеджмент Сприймання, як « техніку, що використовують для розробки пропаганди і яка засновується на обережній, поступовій зміні сприймання фактів цільовою аудиторією, на користь пріоритетів спонсора, і є невід'ємним елементом Інформаційних Війн» [4]. Якщо розглядати Менеджмент Сприймання як «домінування та підпорядкування людей інших країн» та визначити його основне завдання як, «інтерпретування доповнень від їх почуттів, з метою надання сенсу і порядку навколишньому світу», у такому контексті його значення для забезпечення національної безпеки держави стає вирішальним.

Як наука, Менеджмент Сприймання використовується закордонними державами з метою впливу на розуміння людьми реальності, у якій вони існують, або спотворення її сприймання шляхом презентації неправдивих фактів або їх підробки. Процес фальсифікації фактів, як

[1] Powerbase – проект, ініційований організацією Spinwatch у співпраці з Lobbywatch, GMWatch Red Star Research.

правило, здійснюється шляхом заміни аутентичних компонентів семантичної структури лексичного значення слова (описових сем) на фальсифіковані, або додання до семантичної структури слова зайвих описових сем,які відображають неправдиву інформацію. Слова зі зміненою лексико-семантичною структурою використовуються фахівцями Менеджменту Сприймання у навмисне організованих інформаційних блоках, відомих під назвою *меми*. Британський етолог та еволюційний біолог Річард Броуді вперше дав дефініцію терміну «мем» і застосував його у своїй роботі «Егоїстичний ген» у 1989 році [2]. Він стверджував, що уся культурна інформація складається з основних блоків, що «поводяться» на зразок ДНК, які є носіями генетичної інформації. На його думку гени є організованими блоками біологічної інформації,а меми – організованими блоками культурної інформації, які «мутують» натуральним та селективним шляхами.

Приклад використання мему в пропагандистських цілях заради маніпуляцій сприяння реальності жителями Донбасу шляхом спотворювання лексико-семантичної структури словосполучення *російська мова* може слугувати *мем – міф*, що був розповсюджений на Донбасі на початку 2014 року у формі новини, від, начебто, Українського уряду. Дана «новина» анонсувала зміни в українському законодавстві щодо громадян України, які розмовляють російською мовою. Згідно «новому документу», всіх, хто розмовляв російською мовою замість української, мають арештувати й помістити у концентраційних таборах, начебто збудованих десь у передмістях Донецька. Приймаючи до уваги той факт, що практично усі жителі східної частини України розмовляли російською мовою, потужна хвиля незадоволення українською владою вдарила саме по Донбасу: жителі східної частини України не розуміючи чому саме, їх мають переслідувати за те, що вони розмовляють російською мовою і, чому саме, вони повинні боятися розмовляти російською мовою, вийшли на численні акції протесту, а пізніше і взялись до зброї, щоб захистити своє право розмовляти мовою, що розмовляли їх батьки й вони протягом усього життя.

Техніка, що була застосована політтехнологами для створення такого потужного пропагандистського мему полягала у тому, що на лексичному рівні семантичну структуру поняття *російська мова* було штучно змінено шляхом додання до загальноприйнятої семантичної структури (див. схему 1) фальсифікованої інформації за допомогою описової семи «зі *страхом переслідування*».

Схема 1 відображає семантичну структуру загальноприйнятого лексичного значення словосполучення *російська мова.*

Схема 1

Семантичні компоненти загальноприйнятого лексичного значення словосполучення *російська мова*

Інтегральна сема – система звукових і графічних знаків.

Диференційна сема – засіб людського спілкування

Описові семи:

а) найпоширеніша слов'янська мова;

б) найпоширеніша мова в Європі за кількістю носіїв мови як рідної;

с) одна з найпопулярніших мов серед користувачів Інтернету.

Схема 2 відображає семантичну структуру словосполучення «російська мова» у тому вигляді,у якому це словосполучення використовувалося у мемі, розповсюдженому на території Донбасу на початку 2014 року.

Схема 2

Семантичні компоненти лексичного значення словосполучення *російська мова* після додання описової семи з фальсифікованою інформацією

Інтегральна сема- система звукових і графічних знаків.

Диференційна сема – засіб людського спілкування

Описові семи:

а) найпоширеніша слов'янська мова;

б) найпоширеніша мова в Європі за кількістю носіїв мови як рідної;

с) одна з найпопулярніших мов серед користувачів Інтернету;

д) *переслідування з боку уряду тих, хто розмовляє російською мовою на території України.*

Отже, приклад, наведений вище, яскраво ілюструє як, використовуючи зміни у семантичній структурі словосполучення, можливо маніпулювати сприянням реальності у свідомості громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms Archived 2009-11-08 at the Wayback Machine, Joint Publication 1-02, 12 April 2001 (As Amended Through 17 December 2003)
2. Richard Dawkins. The Selfish Gene. OUP Oxford, 2006. 384 p.
3. https://powerbase.info/index.php/Perception_Management.

Soroka T. V.
PhD (in Philology),
Associate Professor of the Department of the English Philology
Izmail State University of Humanities
Izmail, Odessa region, Ukraine

SEMANTICS OF AXIONOMENS IN DICTIONARY ENTRIES

Problem statement. The system and structure of the Ukrainian, English and French literary languages are more naturally and voluminously represented by explanatory dictionaries, which are the most complete banks of information about language units and act as snapshots of constantly updated and moving language [1, p. 8]. In the dictionaries used in the study [3; 4; 5], as in the process of using language, phonology, morphology and word formation are not allocated to autonomous systems or subsystems, but act as a complex form of expressing the content of lexical units. Lexicographic practice of compiling explanatory dictionaries aimed researchers at studying the lexical meaning of a word not as an isolated, but as an organically combined element of the language system. Accordingly, such authoritative explanatory dictionaries as СУМ, OED and DLF allow us to analyze the linguistic means of their expressions in terms of semantic components [2]. The need to resolve the issue of disclosing the principles of definitive analysis and the nature of the relations of axionomens[1] of various degrees of polysemy determines the relevance of the stated problem.

The purpose of the article. The purpose of the study is to substantiate the role of explanatory dictionaries that form an empirical basis for studying the lexical semantics of nouns designating values. Achieving the goal involves solving the following tasks: to reveal the essence of the dictionary article from the point of view of its main characteristics; to establish the practical significance of definitive analysis as a formalized basis for the study of Ukrainian, English and French axionomens.

Research course. In the scientific work, we proceed from the fact that the studied vocabulary, acting in the dictionary as value-conditioned register words of Ukrainian, English and French, is distinguished on the basis of lexicographic parameters that are fully determined by the type of dictionary – СУМ, OED and DLF. The analyzed lexical unit, which corresponds to N-interpretations in the dictionary, is characterized as N-significants. The left part of the dictionary article contains what is known before definding, while

[1] *Axionomen* (from the Greek αξία – "value" and Latin – nomen – "name, denomination, appellation, designation") is a working term introduced into scientific use by the author (Soroka T.V.) to denote philosophical, world outlook, scientific, social, political, moral, religious, legal, aesthetic values.

the right part in a dissected form contains what becomes known after defining. In this case, the left part represents the form (the expression plan) of the word, and the right part represents its lexical meaning (the content plan). The development of a dictionary entry in lexicographic resources of an explanatory nature occurs on the basis of three main characteristics: dictionary definitions (the actual paradigmatic part of the dictionary article), illustrative material (its syntagmatic part), and a system of marks. When studying lexical units for the designation of values, we take into account these indicators.

The structure of dictionary entries of axionomens is determined by the volume and qualitative specifics of the individual lexical meaning synthesized on the basis of complexes of micro-structural relations. Depending on this, dictionary entries of various complexity divide the lexical meanings of polysemantic axiomens into rubrics and sub-rubrics (shades of meanings), which in turn are formed from formulas of interpretation. In three dictionaries, the division into rubrics is equally numbered, and the selection of sub-rubrics is carried out by their individual designation:

а) in СУМ – by slashes: ***життя***, -я, *с*. **1**. Вища форма існування матерії, найхарактернішими рисами якої є обмін речовин, самооновлення, самовідтворення. // Існування всього живого; прот. смерть. **2**. Стан живого організму в стадії розвитку, зросту. **3**. Період існування кого-небудь; вік. // Все пережите, зроблене людиною за час її існування; біографія. **4**. Спосіб існування кого-небудь. **5**. Жива істота. **6.** *перен*. Про щось дороге, необхідне, важливе. **7**. Прояв фізичних і духовних сил живих істот. **8**. Пожвавлення, рух, посилення діяльності живих істот. **9**. Сукупність явищ, що характеризують існування, визначають розвиток чого-небудь. **10**. Те, що реально існує; дійсність;

б) in OED – by squares: ***life*** – n (pl. **lives**) **1**. [*mass noun*] The condition that distinguishes animals and plants from inorganic matter, including the capacity for growth, reproduction, functional activity, and continual change preceding death. ▪ living things and their activity. **2**. The existence of an individual human being or animal. ▪[*with adjective or noun modifier*] A particular type or aspect of human existence. ▪ A biography. ▪ (*in Christianity and some other religious traditions*) either of the two states of a person's existence separated by death. ▪(*in Hinduism and some other religious traditions*) any of a number of successive existences in which a soul is held to be reincarnated. ▪ A chance to live after narrowly escaping death (with reference to the nine lives traditionally attributed to cats). ▪ (*in various games*) one of a specified number of chances each player has before being put out. **3**. (*usually one's life*) The period between the birth and death of a living thing, especially a human being. ▪ The period during which something inanimate or abstract continues to exist, function, or be valid. ▪ *informal*

[*mass noun*] A sentence of imprisonment for life. **4**. Vitality, vigour, or energy. **5**. [*mass noun*] (in art) the depiction of a subject from a real model, rather than from an artist's imagination;

в) in DFL – by capital letters: ***vie*** – n.f. (latin *vita*) **A.I.1.** Ensemble des phénomènes (nutrition, assimilation, croissance, reproduction) communs aux êtres organisés et qui constituent leur mode d'activité propre, de la naissance à la mort. **2.** Fait de vivre, existence humaine. ◊ **Relig**. Bonheur éternel des élus après la mort. 3. Entrain, vitalité manifestés das tous les comportements. **A.II.1.** Existence humaine considérée dans sa durée; ensemble des évènements qui se succèdent dans cette existence. **2.** Manière de vivre propre à qqn ou à un groupe. **3.** Ensemble des activités de qqn dans un domaine spécifique. **4.** Ensemble des moyens matériels (aliments, argent, etc.) nécessaires pour assurer l'existence de qqn. **5**. Condition humaine, monde des humains. **6**. Biographie, histoire de qqn. **B.1.** Mouvement, dynamisme, élan, vitalité qui caractérisent quelqu'un, une action, une œuvre, animent un lieu. **2**. Ensemble des activités, des situations, des relations entre personnes qui marquent l'existence et le fonctionnement d'un secteur, d'un groupe. **3**. Existence, dans le temps, des choses soumises à une évolution.

In dictionary entries of monosemantic Ukrainian, English, and French register axiomens, there is no rubrication, and the difference in the volume of their lexical meanings is conveyed by detailing the interpretation. Compare: **Ukr**.: ***ввічливість*** (увічливість), -вості, *ж.* Властивість за знач. ввічливий, ***консенсус***, -у, *ч.* Відсутність у сторін, що домовляються, заперечень проти пропозицій, висунутих під час переговорів; **Eng**.: ***politeness*** (noun) The act of showing regard for others, ***consensus*** (noun) General agreement among a group of people; **Fr**.: ***civilité*** n.f. (latin *civilitas, -atis*) Observation des convenances en usage chez les gens qui vivent en société, ***consensus*** n.m. (latin *consensus,* accord) Accord et consentement du plus grand nombre, de l'opinion publique.

These examples show that in unambiguous axionomens, formal features refer to the undifferentiated lexical meaning of a register unit, so no matter how many of them there are in a dictionary entry, each appears only once.

The dictionary entry is a group in which formal features are strictly organized. The number of formal features depends on the degree of polysemy of the register word: the richer the polysemy, the more grounds for a variety of formal features of the dictionary article. Thus, the stylistic properties of the lexical meaning of a register unit and its shades are presented in the form of remarks, for example: **Ukr**.: ***добро***: **2**. *у знач. присудк. сл.* (=у значенні присудкового слова) Про задоволення, що його хто-небудь відчуває від певного становища, певних обставин і т. ін., **4.** *ірон*. (=іронічне слово). Про щось погане, недоброякісне, незначне і т. ін., ***мир***: **II.4**. *заст.* (=застаріле слово) Життя мирян; світське життя, на протилежність

монастирському, ***мораль***: **3**. *розм*. (=розмовне слово) Повчання, настанови, поради; **Eng**.: ***law***: **1**. ▪ (the law) informal (=in informal speech) The police, ***art***: **15**. *archaic* (=archaic word) Science, learning, or scholarship, ***spirit***: **1**. ▪ *short for* (short word for smth.) Holy Spirit; **Fr**.: ***amour***: **III.** ◊ *pl*. (=pluriel) Suisse. Dernières gouttes d'une bouteille de vin, ***vie***: **A.II.4.** ◊ ***Fam***. (=familier) *Faire la vie*. **a**. S'adonner, souvent avec excès, à tous les plaisirs. **b**. Être insupportable, ***liberté***: **V.2.** ◊ ***Fig.*** (=figuré) *Prendre des libertés avec un texte*, ne pas le citer (ou le traduire, etc.) exactement.

Other physically-expressed signs of axionomen are terminologized and indicate the scope of its use. So, directly before the formula of interpretation in dictionary entries, one can get along with the abbreviations or full names of doctrines, theories, branches of knowledge or occupations, such as: **Ukr**: *icm*. (=історія) ***воля***: звільнення селян від кріпацтва, *мат*. (=математика) ***порядок***: числова характеристика багатьох математичних об'єктів; **Eng**: *Mathematics*. ***space***: a mathematical concept regarded as a geometric set of points governed by axioms, *Botany*. ***style***: flower part, *Christianity*. ***soul***: the spiritual part of a person, capable of redemption from the power of sin through divine grace; **Fr**.: *Géométrie*. ***espace***: ensemble des points dont la position est définie par trois coordonnées, *Sports*. 2. ***droit*** n.m. (lat. *directum*, ce qui est droit): 1. Pied ou poing droit, 2. Coup porté avec le poing droit, en boxe.

Concluding remarks. The presented issues concerning the role of explanatory dictionaries that form the empirical basis for investigating the lexical semantics of nouns denoting values stress that the dictionary entry contains a set of formal features that help to identify and characterize both well-known, national features of words, and their national-language specifics, and discard random features that appear in certain contexts. Since a dictionary entry acts as a tool for interpreting the lexical meaning of a register unit, its intersection with other but distinctive formal features makes it possible to formalize the relationship between lexical meanings in the language system.

REFERENCES

1. Апресян Ю. Д. Прагматическая информация для толкового словаря. *Интегральное описание языка и системная лексикография* : Избранные труды. Москва : Языки русской культуры, 1995. Т. 2. С. 135–154.
2. Скороходько Э. Ф. Семантические сети и автоматическая обработка текста. Київ. : Наук. думка, 1983. 218 с.
3. СУМ – Словник української мови : у 11 т. / І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка. Т. 1. 1970. 799 с.; Т. 2. 1971. 550 с.; Т. 3. 1972. 744 с.;

Т. 4. 1973. 840 с.; Т. 5. 1974. 840 с.; Т. 6. 1975. 832 с.; Т. 7. 1976. 723 с.; Т. 8. 1977. 927 с.; Т. 9. 1978. 916 с.; Т. 10. 1979. 658 с.; Т. 11. 1980. 699 с.
4. DLF – Grand Larousse de la Langue Française : en 7 vol. / sous la direction de L. Gilbert, R. Lagane, G. Niobey, avec le concours de H. Bonnard, L. Casati, A. Lerond. Paris : Larousse, 1986. 6528 p.
5. OED – Oxford English Dictionary : in 12 vol. / chief ed. J. Murray. London : Oxford University Press, 1963. V. I. 1240 p.; V. II. 1308 p.; V. III. 488 p.; V. IV. 532 p.; V. V. 758 p.; V. VI. 820 p.; V. VII. 1216 p.; V. VIII. 936 p.; V. IX. 386 p.; V. X. 396 p.; V. XI. 493 p.; V. XII. 105 p.

Супрунюк Х. В.
магістрант І курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Мельник Я. Г.**
кандидат філологічних наук, професор
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЙ У АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Трансформації привертали і продовжують привертати увагу вчених різних напрямків, зокрема лінгвістів, літературознавців, психологів, соціологів, культурологів, філософів та ін., що підтверджується великою кількістю досліджень та доробок вивченню цього явища. Ці наукові дослідження засвідчують поступовий розвиток трансформацій від міфологічного та літературного явища до стилістичного засобу.

З огляду на це ствердження, у міфах трансформації постають формою буття та способом сприйняття світу, основою для творення символів, прийомом для пояснення процесів навколишнього світу. У фольклорі ж, у свою чергу, трансформація постає засобом опису дійових осіб казки, зокрема. Завдяки їй відбувається трансформація подоби героя, отримання ним чарівної сили для перетворення на тварин, а також відбувається перенесення головного героя в іншу сферу перебування. У літературі, зокрема поетичних текстах, трансформація переходить від художнього прийому перетворення літературних образів до стилістичної фігури.

Як стилістичний засіб, трансформація, вважається, найдавнішою і виступає першоджерелом для інших стилістичних засобів і набуває нових властивостей внаслідок семантичних видозмін. Основоположником трансформацій є Публій Овідій Назон, адже його міфологічний епос «Метаморфози» вважається найяскравішим прикладом перетворень людей та богів у травин, рослин, сузір'ї та ін.

Проаналізувавши ряд наукових досліджень, з впевненістю можна стверджувати, що «трансформація», як термін, трактується як «перетворення». Тобто, це процес перетворення або набуття іншої подоби. З точки зору міфології, трансформація – це «перетворення людей і богів у тварин, сузір'я, рослин та ін.» [1, с. 195]. Літературознавство подає трансформацію як «перенесення однієї форми образу на інший, видозмінення тропа» [2, с. 32]. У фольклорі трансформації використовувалися для посилення емоційної та смислової виразності. Так, молода, красива дівчина постає зозулею, калиною, тополею, а парубок – явором. У східних релігіях та філософії існує таке поняття як «реінкарнація» – вчення про безсмертя душ, що здійснюється шляхом багаторазового переселення душі, тобто її перевтілення або ж, іншими словами, трансформації.

Для того, щоб краще осягнути що ж таке трансформація, варто зануритися у її структуру. Першим і найбільш важливим елементом структури трансформації є – перетворювальне (вхідний образ), який, власне, і зазнає тих чи інших змін. Наступний елемент – перетворене (вихідний образ). Це саме той образ, який утворився у результаті перетворення. Ще одним важливим елементом трансформації є каузатор, або ж причина. Каузатор є спільною ознакою вхідного та вихідного образів. Наступним елементом структури трансформації є критична ситуація, у яку потрапляє головний герой, відчуваючи безвихідь, глухий кут. Відсутність такої ситуації унеможливлює процес трансформації, оскільки герой повинен усвідомити необхідність змін, і як результат, створити умови для свого перетворення чи спровокувати його. Центральним елементом структури є акт переміни, або ж, власне, сам процес трансформації перетворювального на перетворене.

Як і будь-які інші стилістичні фігури, трансформація має свої функції. Серед них розрізняють текстотвірну, апелятивну, світотвірну та просторформуючу функції.

Розглядаючи трансформації на лексичному та синтаксичному рівнях, спостерігається тенденція їх актуалізації через різні номінативні одиниці з різною семантикою. Посередником між ними є саме предикати трансформацій, іншими словами, дієслова із значенням «перетворення», «перевтілення». Такими предикатами є: to rise, to become, to turn, to appear, to return to life, to merge та ін.

Каузатори або ж причини того чи іншого перетворення виражаються іменниками. Трансформації у поетичних текстах реалізуються за допомогою мовних засобів. Фундаментом моделі трансформації складає принцип інверсії, який характеризується взаємодією протилежності, коли певне явище поступається своїй протилежності (життя – смерті, місяць – сонцю, ніч – дню). Тобто, інверсія – це взаємне перетворення дійсності, протилежність усіх її сторін та проявів.

Трансформація, як засіб мови, використовується для підвищення виразності мови та її емоційності. Це здійснюється за допомогою таких синтаксичних конструкції як: риторичне питання, паралельні конструкції, контраст тощо.

У плані синтаксичної організації, трансформація може бути виражена поширеним або непоширеним простим реченням, ускладненим дієприкметниковими зворотами, або складносурядним реченням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ілюстрований міфологічний словник. Калінінград: Янтарний сказ, 2001. 384 с. (С. 195).
2. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 624 с. (Енциклопедія ерудита).

Шульга О. О.
викладач кафедри українознавства
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕМІНУТИВІВ У СУЧАСНІЙ ФЕМІНІСТИЧНІЙ ПРОЗІ

У сучасному мовознавстві помітне місце займають дослідження з ґендерної лінгвістики. Ґендером називають сукупність соціальних та культурних норм, встановлених суспільством для виконання особам в залежності від їх біологічної статі. Таким чином, об'єктом вивчення ґендерології є мовна особистість з урахуванням етнокультурної приналежності, віку, статі, професії, освіти тощо. Інтерес до ґендерної проблематики в українському мовознавстві спостерігається з кінця XIX ст. Зокрема такі дослідниці, як Бардіна Н., Горошко О., Дмитрієва М., Залізняк Г., Кириліна А., Ковалевська Т., Масенко Л., Синельникова Л., Ставицька Л., Холод М., Яворська Г. та ін. розглядали різні аспекти ґендерології у своїх наукових працях. Як зазначає Ставицька Л., у мовознавчій науці відбувається перехід від лінгвістики

«іманентної», структурної, до лінгвістики антропологічної, яка розглядає явища мови у тісному зв'язку з людиною, її мисленням та духовно-практичною діяльністю [4, с. 32].

Метою статті є з'ясувати специфіку використання зменшено-пестливих лексем у сучасній феміністичній прозі на базі лексичного матеріалу романів Забужко О. «Польові дослідження з українського сексу» і Роздобудько І. «Амулет Паскаля». Аналіз мовного матеріалу проведено з позиції ґендерної лінгвістики.

Чоловіки і жінки по-різному користуються мовою, представникам кожної статі характерний специфічний вибір одиниць лексикону, способи досягнення успіху в комунікації. У монографії Кириліної А. «Ґендер: лінгвістичні аспекти» зроблено спробу системного осмислення та опису мови у зв'язку з феноменом статі, створено теоретичну модель ґендеру і здійснено систематизацію методологічних підходів дослідження проблеми ґендеру в лінгвістиці. З 2004 року при соціолінгвістичному відділі Інституту української мови НАН України багаторазово проводився Київський міський семінар із ґендерної лінгвістики, керівником якого була Ставицька Л., а координатором – Дмитрієва М.. З огляду на ґрунтовне ознайомлення з ґендерною лінгвістикою, мовознавці виділяють фемінні і маскулінні ознаки мовлення. Для комунікативної поведінки жінок характерним є гіперболізована експресивність, часте використання вигуків, зменшено-пестливих та збільшувальних імен, вживання вставних слів, модальних конструкцій, що виражають невпевненість, сумнів, використання мовних кліше, евфемізмів, при описі почуттів вживаються різноманітні інвективи [4, с.29-32]. Чоловічому мовленню притаманна термінологічність, прагнення чіткості номінацій, більш сильний вплив фактору «професія» (вважається, що чоловіки більше говорять про роботу), більша, порівняно з жіночою, тенденція до використання експресивних, особливо стилістично знижених засобів, свідоме використання згрубілої лексики (вульгаризмів, жаргонізмів, нецензурних слів), іронічність, саркастичність висловлювань [4, с. 29-32]. Також Ставицька Л. зауважує, що чоловіки, з одного боку, тяжіють до абстрактних висловів, а з іншого – «полюбляють вкрутити слівце», вразити нестандартним мовним зворотом [4, с. 32]. Цікавим є той факт, що, опиняючись у чоловічому товаристві, жінка намагається підтримувати чоловічий мовний імідж, а чоловік у жіночій компанії зберігає специфічні ознаки мовлення. Якісні зрушення в розмовній мові, різного роду новації залишаються прерогативою чоловічого лексикону, орієнтованого на вияв мовленнєвої експресії і сподіваний ефект від неї у публічній сфері. Для жінки ж не так важливим є *що* саме сказане, головне *як* це зроблено. Емоції жінки виражають інтонаціями та експресивним синтаксисом.

Досліджуючи жіноче мовлення, Ставицька Л. з'ясувала, що однією з його ґендерних ознак є використання зменшувально-пестливих лексем.

За визначенням Коваліва Ю. демінутиви – це «здрібнілі, зменшені форми певних слів», які є досить поширеними у фольклорі, відображають ліричні риси української ментальності [3, с. 195]. Також дослідник зауважує, що демінутив має у своїй основі не лише граматичний чинник, а й психологічний.

У художніх творах використання зменшено-пестливих лексем є однією з прикметних ознак мовлення позитивних дівочих чи жіночих персонажів. Разом із тим аналіз мови творів сучасних письменниць (Забужко О., Роздобудько І.) засвідчує помітну тенденцію до зниження активності зменшено-пестливих назв і набуття нового стилістичного забарвлення ними. Усе частіше письменницями феміністичного напрямку демінутиви використовуються як один із засобів іронічного мовлення, хоча цю іронію традиційно зараховують до арсеналу чоловічих мовленнєвих рис (при дослідженні ґендеру в професійній комунікації було з'ясовано, що чоловікам більшою мірою притаманне використання іронії). Наприклад: *«щоразу, телефонуючи їй до Кембриджа, сповіщав – голоском, до якого пасувала б по-пташиному схилена набік голівка, ку-ку: «А я сьогодні познайомився з гарненькою росіяночкою», «А тут одна муриночка мною цікавиться», – хто б ним, бідашечкою, цікавився, вайлуватим сорокалітнім школярем-відмінником, по-качиному розкарякуватим в ході, з черевцем плюшевого ведмедика, вистромленими з ніздрів волосками й ріденьким пушком на лисіючому тім'ячку»* [1, с. 127]; *«нинішні лауреати державних премій із пухкими од спецбуфетівського жирку рученятами»* [1, с. 84]; *«і от, розвернувшись, він біжить через усе подвір'я назад до кімнати пакувати речі, маленька, шпарко перебираюча голими, в шортах, ніжками, немов воскова фігурка»* [1, с. 139]; *«Я б випила того вина, назву якого, вибачайте, нині забула… Того самого, що його роблять з винограду, зібраного… в Альпійських горах, коли термометр опускається нижче семи цілих та дев'яти десятих градуса за Цельсієм…» – я сказала це і скромно опустила очки до долу»* [3, с. 34]. Варто зауважити, що героїні аналізованих романів уособлюють художній образ «нової жінки» – незалежної, освіченої, непідвладної стереотипам, яка здатна самостійно обирати свій шлях. Емансиповані жінки з погордою дивляться на чоловіків, бо ще не зустрічали рівних собі за силою духу представників чоловічої статі. Така нетипова опозиція – сильна жінка і слабкий чоловік, досить часто зустрічається у творах феміністичного дискурсу. Відповідно і під час характеротворення таких героїнь письменниці наділяють їх чоловічими рисами,

використовуючи маскулінні ознаки мовлення, як-от іронію, зокрема використання зменшено-пестливих лексем з іронічним забарвленням.

Незмінною залишилась тема материнства і засоби її зображення. Коли мова стосується дітей, дитинства, письменницями активно використовуються демінутиви з традиційною стилістичною функцією: «*впізнавання знайомих вуличок»* [1, с. 81], «*п'ятирічна дівчинка в оцупкуватій шубці»* [1, с. 81]*, «запах мандаринок»*[1, с. 81], *«власний будиночок з квітучим городчиком»* [1, с. 83]*, «маленька, худенька, як горобчик»* [1, с. 111], «*на шкільні вечори ходила в позиченій блузці й куценькій, піонерській ще спідничці»* [1, с. 153], «*маленьке містечко»* [3, с. 34], *«годинничок»* [3, с. 11].

Особливо ніжного звучання набувають зменшено-пестливі лексеми, коли йдеться про бажання мати власну дитину: «*...а проте це, либонь, і була, з першої ночі, головна зачаєна думка, підводна течія тої любови: синочок, Данилко, потайки визначила вона, – вкритий лоскотливим курчачим пушком хлопчик, жаб'ячи скорчені ніжки, крихітні пуп'янки пальчиків, ай, Боже ж мій!...»* [1, с. 55]; «*Ми одружимось і в нас буде – син, – білявеньке, з курчачо-пушистим волоссям хлоп'ятко, що вже кілька разів являлось їй у снах*» [1, с. 88].

Незважаючи на ці приклади, у сучасних феміністичних творах усе рідше вживаються зменшено-пестливі лексеми з традиційним стилістичним забарвленням, у сучасній прозі теми материнства, дитинства все менше висвітлюються порівняно з темою приватного життя.

Таким чином, сучасними письменницями, а саме Забужко О., Роздобудько І., поширюється сфера стилістичного використання демінутивів. Вживання зменшено-пестливих лексем з іронічним забарвленням у сучасному феміністичному дискурсі набуває ознак маскулінізації жіночого мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу: Роман. Видання дев'яте. Київ : Факт, 2007. 176 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
3. Роздобудько І. Амулет Паскаля: Роман. Харків : Фоліо, 2008. 189 с.
4. Ставицька Л. Мова і стать. *Критика*. 2003. № 6. С. 29–34.

НАПРЯМ 7. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Іванишин Н. Я.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЛОГУ ЯК ЖАНРУ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Дослідження інтернет-комунікації в останні роки набуває все більшої актуальності, оскільки традиційні мовні явища та процеси під час онлайн-спілкування набувають нових параметрів, зміщуються акценти в їх інтерпретації. Не є винятком у цьому контексті й блог як особливий вид мережевого щоденника, потрактований як жанр персонального інтернет-спілкування, при аналізі якого для виявлення латентних пластів інформації потрібні додаткові мисленнєві зусилля адресата. Адекватне декодування прихованих смислів формує емоційно-експресивну, оцінну рамку повідомлення, надає висловленню імпліцитних вимірів.

Проблемі блогу присвячено чимало наукових розвідок, кожна з яких акцентує на тих чи інших аспектах його дослідження. Так, Т. Євсюкова та Т. Гермашева розглядають поняття «блог» та «блогосфера» з точки зору їх лінгвістичних особливостей [1]; І. Кудряшов та А. Калашникова аналізують блог крізь призму соціокультурних стереотипів[2]; М. Мельник зосереджується на параметрах блогу як жанру інтернет-комунікації, водночас виділяючи чіткі ознаки останньої [4]; І. Сидорова наголошує на комунікативно-прагматичних характеристиках сайту, блогу, соціальної мережі та інтернет-коментаря, зауважуючи, що вони є жанрами персональної інтернет-комунікації [5].

Визначальними, на нашу думку, при аналізу блогу є його текст, оскільки саме в ньому акумулюються мовні засоби, які є відправними точками для його інтерпретації. Проаналізувавши тексти блогу Людмили Лінник на сайті видання «Галицький кореспондент», ми дійшли до висновку, що ключовими засобами, здатними трансформувати текст, надавати йому нових емоційно-експресивних та оцінних вимірів є насамперед такі:

- оказіональні одиниці, що привносять у текст нову інформацію та водночас служать для конкретизації образу автора: *Вигадливі стамбульці навіть встановили* ***котоавтомати****, які обмінюють пластикові пляшки на порцію котячого корму*;

- просторічні елементи, які «скорочують» дистанцію між адесантом та реципієнтом, вводять останнього до кола «своїх»: *А їм вчительки потрібні, а не молоді мами, з вічно* ***сопливими*** *дітьми на лікарняному; То колись давали. При «совєтах». Тепер не дають (яку страну* ***проср…ли****!); Зірок на небі було більше, а* ***мудаків*** *на землі – не поменшало;*

- займенники, що, з одного боку, інтенсифікують сюжет, з іншого – виконують образо- та характеротвірну функції: ***Він*** *спокійно дивиться перед собою…,* ***Його*** *дуже мало хвилює…,* ***Він*** *стримано терпить спрямовані у свій бік погляди…* (він – кіт);

- парцельовані конструкції, здатні акцентувати на особливостях авторського бачення тієї чи іншої комунікативної ситуації: *Ні, от серйозно. «Це ж всього лише мова!» – кричать нам на кожному кроці толерантні наші друзі. Справді? Всього лише?*

- конотативи та асоціативно марковані елементи, які в текстах блогу виступають в ролі ключових слів, здатних сприяти розгортанню теми та висновуванню латентних смислів: *Будеш погано поводитись – скажу твоїй мамі, що у тебе –* ***талант****!* (лексема *талант* в аналізованому контексті набуває семи покарання, що не властива кодифікованому значенню цієї лінгвоодиниці);

- фразеологічні одиниці, що характеризують ідіостиль автора: ***У страху очі великі****», – сміються дорослі. Бо що їм з того дитячого «боюся»?*

- графон, використання якого увиразнює ключові місця тексту, виконує атракційну функцію: *Хто нині мусить приїхати сюди, щоб нагадати нам, що то є –* ***НАЦІОНАЛЬНА ГІДНІСТЬ?*** *Бо ми періодично забуваємо, хоч десь там і зараз гримлять гармати*;

- діалектизми, вживання яких не лише формує індивідуальний стиль блогерки, а й створює ефект присутності, залученості адресата до ситуації спілкуванння: *Скільки років за* ***тому*** *школу платили – маєш мати диплом і т.д.); От, здавалось би: ти ж самотність, чого водити* ***«колєг»****?*

- інтертекстуальні елементи, що привносять у текст блогу нову інформацію, яка повинна адекватно сприйматися та декодуватися всіма учасниками комунікації: *Це так благородно і красиво –* ***вчителько моя, зоре світова…*** *Педфак – то педфак. Ти ж гарна дівчинка*.

Отже, персанальний блог, як і будь-який інший жанр інтернет-комунікації, має свої особливості, що виявляються ключовими в процесі

його декодування, однак особливої ваги набуває текст онлайн-щоденника та мовна особистість, яка ретранслює важливі соціальні проблеми крізь призму авторського бачення. Для персонального блогу Людмили Лінник на сайті видання «Галицький кореспондент» характерні такі лінгво-стилістичні особливості (займенники, графон, просторічні елементи, фразеологізми, парцеляти, інтертекстуальні вкраплення, діалектизми тощо), за допомогою яких увиразнюється зміст написаного, формується оцінна рамка повідомлення, відбувається нарощення змісту окремих лінгвоодиниць, що виявляються семантично місткими, ключовими в процесі інтерпретації та сприйняття повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Евсюкова Т. В., Гермашева Т М. Основные подходы к определению понятий «Блог» и «Блогосфера» в лингвистике. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки.* 2015. 11-2. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-podhody-k-opredeleniyu-ponyatiy-blog-i-blogosfera-v-lingvistike (дата звернення: 04.04.2021).
2. Кудряшов И. А., Калашникова А. А. Блог как сфера реализации социокультурных стереотипов. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики.* 2015. № 2 (18). URL : https://cyberleninka.ru/article/n/blog-kak-sfera-realizatsii-sotsiokulturnyh-stereotipov (дата звернення: 04.04.2021).
3. Лінник Л. Блоги. *Галицький кореспондент.* URL: https://gk-press.if.ua/author/linnyk/.
4. Мельник М. В. Блог как жанр интернет-коммуникации. *Система і структура східнослов'янських мов.* 2012. Вип. 5. С. 216-223.
5. Сидорова И. Г. Коммуникативно-прагматические характеристики жанров персонального интернет-дискурса (сайт, блог, социальная сеть, комментарий) : автореф. дисс. канд... филол. наук. 2014. 20 с.

Нестор Ю. Д.
студентка-магістрантка кафедри англійської мови
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ЖАНРОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОК-ШОУ *THE ELLEN SHOW*

Мета роботи – проаналізувати жанрові характеристики американського ток-шоу The Ellen DeGeneres *Show*, або скорочено *The Ellen Show*.

Л. Писаренко вважає ток-шоу особливим типом дискурсу в межах телевізійного дискурсу, що має гібридний характер та наголошує на тому, що важливо розмежувати вербальний і візуальний компоненти ток-шоу, у якому поєднано такі жанри, як інтерв'ю, вікторини, дебати, сіткоми, тощо [2, с. 166].

Відповідно, з'явилася нова професія – ведучий ток-шоу, шоумен, який має не лише грамотно та логічно вести програму, а й допомогти гостям, направляючи їх на правильну думку, проявляючи свою увагу до нього, оскільки інтерактив із глядацької аудиторією є невід'ємною частиною сучасних ток-шоу. Для нього характерними є миттєва реакція, дотепність, харизма, певна приваблива зовнішність, яка також залежить від тематичної спрямованості передачі.

Досліджувана нами програма, яка вперше вийшла на екрани у 2003 році, може похизуватися багатьма зірками першого ешелону: акторами, музикантами, спортсменами, громадськими діячами, політиками.

За твердженням А.С. Гречишкіної, «випуски програми «Шоу Елен Дедженерес» побудовані на інтерв'ю-портретах і прагнуть розкрити героя передачі з точки зору соціально-психологічного аспекту. Ведуча ток-шоу веде передачу дуже невимушено, багато дискутує про те, що цікаво глядачам та їй самій. Оскільки Елен має на меті розважити аудиторію, все відбувається дуже неформально та несерйозно» [1, с. 98]. Зазвичай вона з'являється у студії у джинсах та светрі, отже, про офіційну обстановку зовсім не йдеться. Сама Елен є більше коміком, ніж журналістом, отже, її найголовнішою задачею є, передусім, змусити людей почуватися розслаблено та комфортно.

Ведуча влаштовує різноманітні конкурси та квізи серед запрошеної аудиторії, готує розважальні відео з соцмереж або фото із дотепними коментарями, що стосуються гостей студії.

Елен створює сприятливі умови для своїх гостей, незважаючи на те, що любить покепкувати з них. За рахунок цього розмова виходить відкритою та невимушеною. Ведуча ставить питання, використовуючи

загально розмовну мову (*mother, house, man, water, career, shows, coworkers, fans, management* тощо), сленг, вигуки (*ah, wow, oh my god, nope, yeah, ok)*, просторіччя *(chill, dunno, gonna, besties, gotta, gold on, hang out, lame, yeah, nope, freak out, dude, stuff)*. Граматичні конструкції і речення теж здебільшого прості та необтяжені мовними зворотами (*that's great; tell us; what kind of; do you?)*. «Доволі часто Еллен переривається, не висловивши думку до кінця» [3].

Також самі учасники застосовують новостворені жаргонізми, зрозумілі лише для них самих та глядачів шоу. Так, Леді Гага називає своїх фанів *Little Monsters,* на честь її першої пісні і кліпу, Джастін Бібер, у свою чергу, називає їх *Beliebers,* що може означати «вірити в Бібера», а учасники рок-групи *30 Seconds to Mars – Echelon*, які є частиною їхньої *Mars Army.*

Емотивні вирази також присутні у мовленні ведучої та гостей програми: *god, dammit, Christ, enmity, hateful.*

Як бачимо з наведених характеристик, досліджуване шоу має свої особливості, направлені на розважання публіки та створення розслабленої веселої атмосфери в студії, багато в чому завдяки невимушеній манері поведінки та спілкування її ведучої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречишкіна А.С. Жанр інтерв'ю на телебаченні: практика США та Західної Європи. *Молодий вчений*. № 11 (75). листопад, 2019 р. С. 96–100.
2. Писаренко Л. М. Дискурс політичного ток-шоу як гібридний тип дискурсу. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 165–169.
3. Санжеева Л.Ц., Абидуева Ч.А. Языковая игра в речи англо-говорящих телеведущих. *Вестник Бурятского государственного университета*, 2015. С. 2–3.

НАПРЯМ 8. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Богдан В. І.
магістрант кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики і соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Сітко А. В.**
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ТВОРІВ ДЖЕКА ЛОНДОНА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Створюючи художній твір, автор довільно або мимоволі наповнює текст маркерами, що сигналізують про його приналежність до певної культури. Такими національно-специфічними «ключами» можуть бути як явні посилання на певні культурні ознаки, так й імпліцитні вказівки на специфічні риси, які зазвичай асоціюються з моделями певної культури [4, с. 223; 8, с. 122].

В даний час досить чітко оформилися напрямки досліджень національно-культурної специфіки мислення і мовної діяльності. Кінцевою метою цих досліджень, на думку Ю.Є. Прохорова, слугує отримання відповіді на питання щодо параметрів відмінностей мовного спілкування однієї національно-культурної спільності від іншої; значення цієї відмінності для спілкування різних національно-культурних спільнот на мові однієї з них; принципи виділення і опису цієї відмінності та способи елімінування цієї відмінності [5, с. 49].

Так, Ю.Є. Прохоров наводить систему чинників, під впливом яких формується національно-культурна специфіка мовної діяльності. В першу чергу це фактори, пов’язані з культурною традицією (дозволені / заборонені типи спілкування, стереотипні ситуації спілкування, етикетні характеристики актів спілкування, рольові та соціально-символічні особливості спілкування). Важливими є фактори, пов’язані з соціальною ситуацією та соціальними функціями спілкування, співвіднесені з функціонально-стилістичними особливостями. Чималу роль відіграють фактори, пов’язані з етнопсихологією у вузькому сенсі, відображеної в особливостях протікання проксемічних, паралінгвістичних і кінесичних явищ [5, с. 49].

До цієї системи входять фактори, пов'язані з наявністю специфічних реакцій, понять, які відображаються в системі традиційних образів, порівнянь, символічному вживанні певних денотатів. Замикають систему чинники, зумовлені специфікою мови даної лінгвокультурної спільноти, які відображаються в системі стереотипів, образів, структурі текстів, етикетних формах, психолінгвістичної організації мовної діяльності, системі кінесичних засобів.

Вивчення національно-культурної специфіки здійснюється в основному шляхом дослідження її відображення в мові, мовленнєвої діяльності та перекладі, оскільки такий спосіб видається універсальним для виявлення специфічно культурологічних рис нації або етносу. Завдання перекладача – розпізнати і виділити ці особливості, а також знайти для них відповідники, які здатні утворити цей латентний оповідний пласт і в уяві сприймачів вторинного тексту [2 с. 19].

Можна виокремити три основних напрямки досліджень. Для першого характерна концентрація на культурно-маркірованому лексичному пласті мови. Об'єктом таких досліджень виступають: безеквівалентна лексика, фразеологія, прислів'я, приказки, обрядові та міфологізовані тексти (ритуали, повір'я, молитви, звичаї, закріплені в мові), цитацій, «крилаті слова», деякі метафори. До таких робіт відносяться лінгвокраїнознавчі та лінгвокультурологічні дослідження, хоча деякі дослідники об'єднують ці дисципліни [1, с. 3].

До другого напрямку відносяться дослідження, орієнтовані на вивчення національно-культурної специфіки мовної свідомості / мислення певної нації в цілому, не обмежуючись певними класами мовних одиниць. В межах подібних досліджень проводяться порівняльний аналіз мовних і культурних концептів різних націй. Такі роботи відносяться до розділу етнопсихолінгвістики.

Третій напрям характеризується вивченням національно-культурної специфіки мовних знаків в аспекті перекладацької проблематики. Ці дослідження необхідно об'єднати в окрему групу, тому що попередні два напрямки при зіставленні культурноспецифічних мовних знаків різних мов не ставили перед собою завдання виявлення дієвого механізму трансформації знаків однієї культури в знаки іншої культури, а описували і аналізували виявлені розбіжності.

Проблема перекладу культурноспецифічної інформації, закладеної в тексті, – центральна проблема таких досліджень. Тому погоджуємося з думкою про те, що важливим є «не приганяння тексту під чиєсь сприйняття, а збереження змісту, функцій, стильових, стилістичних, комунікативних і художніх цінностей оригіналу» [6].

Для з'ясування лексичних засобів збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах,

було вирішено проаналізувати один з його найвідоміших творів – «White Fang» [8]в оригіналі та його український переклад – «Біле Ікло» [3]. Це пригодницька повість, яка була опублікована в 1906 році. Історія розгортається на території Юкон і Північно-Західних територій Канади, під час золотої лихоманки Клондайку 1890-х років і детально розповідає про подорож Білого Ікла до одомашнення.

Упродовж дослідження було встановлено низку лексем, які відрізнялися від літературної мови фонетико-граматичними особливостями. До фонетико-граматичних особливостей відносяться особливості вимови певних слів та використання «невірних» граматичних конструкцій, що робить мовлення героїв повісті національно-маркованим, оскільки така вимова притаманна мешканцям північним регіонам Канади (Аляска) кінця XIX – початку XX століття. Тобто, така лексика відноситься до пласту діалектизмів.

Так, на фонетичному рівні більшість слів втрачала закінчення або навіть початок слова, що на письмі виражалось знаком апострофа. Таку особливість вимови ми відносимо до місцевої говірки. Так, першим словом, яке було скорочено, було дієслово «***stayin'***»:

"Seems to me, Henry, they're ***stayin' remarkable*** *close to camp," Bill commented* [8]. *– Щось вони, Генрі, сьогодні* ***занадто*** *до вогню* ***тиснуться***, *– промовив Білл* [3].

Як бачимо, дієслово «***stayin'***» в тексті оригіналу втратило суфікс **–*ing***, що на письмі виражено апострофом: ***stayin'*** → staying. В українському перекладі словосполучення ***stayin' remarkable*** відтворюється за допомогою трансформації компенсації ***занадто*** *до вогню* ***тиснуться***:

Але слід зазначити, що фонетичну особливість вимови перекладач повністю проігнорував, і як свідчать результати дослідження, абсолютно усі фонетичні особливості в тексті оригіналу було не враховані, тобто залишилися поза увагою і український читач не в змозі зрозуміти, герої оповісті мали особливості у вимові, що втрачає національно-культурну специфіку тексту оригіналу.

Отже, аналіз відомої пригодницької повсті Джека Лондона «Біло Ікло» щодо лексичних засоби збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах, надав можливість встановити наступне.

Мова персонажів яскраво демонструє їх приналежність до певної території, а саме до Аляски. У лінгвістичній літературі таку лексику називають діалектною, оскільки вона диференціює мешканців саме Аляски. Для Північних регіонів Канади характерна ціла низка фонетико-граматичних особливостей. Так, було зафіксовано велику частотність усічення початку та кінця слова, особливо це проявляється

у використанні дієслів із суфіксом «-ing». Також до усічення відносяться: суфікси «*-ing*» та «*-d*»; префікси «*th-*», «*tha-*» , «*in-*», «*hi-*», «*i-*»; інфікси «*-ur-*» тощо. Окрім цього варто зазначити, що лише певні дієслова вимовляються із подовженням звуку [ə], що досягається на письмі за допомогою додавання літери «*a-*» до певних дієслів: *a-feedin', a-thinkin', a-buttin', a-sittin', a-done, a-holdin', a-goin', a-trembling, a-sellin'.*

До лексико-семантичних особливостей мови жителів Аляски ми відносимо заміни у вимові та написанні слів: ***wisht*** замість *wish*; ***yelpin'*** замість *yelling*; ***sody*** замість *soda*; m***ebbe*** замість *maybe*; ***wuth*** замість *with*; ***shet*** *up* замість *shut up*; ***ye*** замість *you*; ***jes'*** замість *just.*

Нажаль, перекладач повністю проігнорував ці особливості, що відтворюють національно-культурну специфіку мови творів Джека Лондона. Натомість, перекладач притримувався тактики передачі сенсу усіх маркованих одиниць, саме тому серед засобів перекладу найчастіше зустрічається український відповідник і калькування. Перекладацькі трансформації такі, як лексична та синонімічна заміни; генералізація та конкретизація; смисловий розвиток; компенсація; повне перетворення; вилучення тощо вживаються рідше, але також застосовуються при передачі маркованих одиниць. Зважаючи на зазначене вище, повністю погоджуємося, що «праця сучасного перекладача художньої літератури мусить бути глибоко творчою, такою, що передає не лише основний зміст твору, але й образи, реалії та характерний колорит епохи, яку відображено, адже кожен оригінал за своїм образом (та кожна адресна група за своїм типом і складом) потребує свого, завжди індивідуального підходу» [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик: [Монография]. Москва: РГБ, 2003. 84 с.
2. Гудманян А., Сітко А., Струк І. Феномен мовної аномалії. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах»*: Збірник наукових праць. № 40 . Київ, 2019. С. 15–22.
3. Лондон Дж. Біле Ікло. [Електронний ресурс] / В. Гладка, К. Корякіна. 1969. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=898.
4. Олійник О. О. Національно-культурний компонент у семантиці мовного знаку: аспекти дослідження у лінгвокраїнознавстві та лінгвокультурологія. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. № 10 (2). С. 223–229.
5. Прохоров Ю.Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев. Москва: Изд-во ЛКИ, 2008. 224 с.

6. Сітко А.В. Прагматична інтерпретація вторинних функцій англійських інтерогативних конструкцій як проблема перекладу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2008. Вип. 75 (5). С. 321–325.
7. Сітко А.В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики :* зб. наук. праць / відп. ред. Н.М. Корбозерова. К. : Логос, 2012. Вип. 22. С. 267–274.
8. Чала Ю. Реалія і культурно маркований знак: термінологічні аспекти перекладознавства. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Філологічні науки.* 2010. № 89 (1). С. 122–126.
9. London J. White Fang. [Електронний ресурс] / J. London. 2019. https://books.google.com.ua.

Воробкало В. В.
студентка кафедри англійської філології і перекладу
Науковий керівник: **Сітко А. В.**
кандидат філологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

КОНТЕКСТ ЯК ОСНОВА ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ПРАГМАТИЧНИХ ФУНКЦІЙ У КІНОПЕРЕКЛАДІ

Одним із актуальних напрямків сучасного мовознавства є прагматична лінгвістика, у контексті якої функціонує теорія мовленнєвих актів. Серед найбільш актуальних проблем прагмалінгвістики є вивчення прагматичного аспекту мовленнєвої комунікації, дослідження мови з погляду її використання для впливу на співрозмовника [4, с. 17]. Мовленнєвий акт (МА) – цілеспрямована комунікативна дія, що здійснюється згідно з правилами мовленнєвої поведінки [7, с. 830]. МА являє собою двосторонній процес, що включає в себе говоріння і одночасно слухове сприйняття і розуміння почутого.

Комунікативний підхід до розгляду речення дозволяє стверджувати, що в ситуації спілкування усі комунікативні типи речень (розповідні, питальні, спонукальні) можуть передавати безкінечну кількість варіацій та відтінків комунікативних намірів в залежності від мети та специфіки конкретної ситуації спілкування [5].

У прагматиці можна розглядати будь-який МА, наприклад пораду, подяку, загрозу, прохання, вибачення і т. п. Дж. Серль пропонує таку класифікацію мовленнєвих актів:

1) асертиви – твердження щодо наявності якихось фактів, подій тощо;

2) директиви – виражають різного роду накази, команди, вимоги; спонукають інших учасників комунікації до дії;

3) комісиви – висловлювання, які реалізують обіцянки, прийняття обов'язків;

4) експресиви – об'єктивована репрезентація внутрішніх станів індивіда, його оцінок поведінки інших людей (коректно – некоректно, правильно – неправильно);

5) декларативи – висловлювання, спрямовані на зміну деякого існуючого стану справ [7, с. 221-225].

Дослідниця процесів міжособистісного спілкування В. Красних [1, с. 58] виокремлює чотири компоненти МА: конситуація, контекст, пресупозиція та мовлення, які мають наступний зміст:

– конситуація – об'єктивно наявна екстралінгвальна ситуація спілкування;

– контекст (семантичний аспект) – імпліцитно (приховано) або експліцитно (відверто) виражені смисли, що реально існують, є частиною ситуації, відображаються в дискурсі та є актуальні для цього комунікативного акту;

– пресупозиція (когнітивний аспект) – зона перетину індивідуальних когнітивних просторів комунікантів, у тому числі розуміння конситуації;

– мовлення (власне лінгвістичний аспект) – продукт безпосереднього творення.

Звернемося до аналізу такого елементу МА як контекст, оскільки контекст є «визначальним чинником актуалізації денотативних і конотативних значень мовних одиниць і розглядається, як лінгвістична ситуація, частина тексту, що обирається довільно для спостереження і аналізу особливостей мовних явищ» [6, с. 148.]. Безумовно, одне й те ж речення, висловлене у різних контекстах, може мати різне значення, а тому контекст є надзвичайно важливим елементом моделі МА. Врахування контексту є обов'язковим при перекладі текстів художнього мовлення, у тому числі – й кінотекстів.

Кіномистецтво дає більше можливостей дослідити прагматичні функції речень, оскільки матеріалом для дослідження виступають репліки героїв фільму чи серіалу, сказані з конкретним наміром. На відміну від художньої літератури, втілений у реальність сценарій кінофільму передбачає сукупність діалогів та мінімум авторського мовлення, а отже всі прагматичні аспекти такого тексту реалізуються саме через МА, зчитувати та розуміти які глядачу допомагає саме контекст.

Кінорепліки дають нам змогу розглянути прагматичний зміст висловлювання беручи до уваги емоційний стан героїв, їх переживання, різні типи соціальної поведінки, характери та темпераменти. Висловлювання героїв є найбільш цікавим матеріалом для дослідження, оскільки саме в них можна виявити різноманіття типів мовленнєвих актів та їх прагматичних функцій. Як справедливо зазначається, з погляду прагматики, переклад «має здійснюватись на рівні інтенцій мовців та глибинного змісту іллокутивних актів» [4, с. 18]. Відсутність притаманних художній літературі речень з описом ситуації чи події дають нам змогу сконцентруватися на нетривіальних діалогічних висловлюваннях.

Так, В. Я. Миркін виокремлює такі типи контексту: вербальний, ситуативний, фізичний, психологічний тощо [2, с. 97]. Маркерами ситуативного контексту є ситуація комунікації, психологічного контексту – психологічний стан мовців, а маркерами вербального (а також невербального) контекстів є мовні засоби вираження МА, а також невербальна поведінка адресанта та адресата, яка допомагає зрозуміти інші типи контекстів.

Наприклад, у наступному кінодіалозі значну роль відіграє ситуативний контекст, знання якого перекладачем забезпечить можливість адекватно відтворити прагматичний потенціал МА:

– Yeah, when I told Dad I was scared of the thing in my closet he gave me a 45.

– What was he supposed to do?

– I was 9 years old. He was supposed to say "Don't be afraid of the dark".

– "Don't be afraid of the dark?" – are you kidding me? Of course, you should be afraid of the dark (Supernatural, S. 1, Ep. 1).

У поданому уривку використовується експресивний МА, виражений запитанням *What was he supposed to do?* Завдання *експресивів полягає у об'єктивованій репрезентації внутрішніх станів індивіда, його оцінок поведінки інших людей. У цьому випадку мовець оцінює дії свого батька, який давав зброю 9-річній дитині. Без розуміння ситуативного контексту сенс та прагматична ціль цього МА втрачаються. Ситуація спілкування тут полягає у тому, що комунікація відбувається у контексті родини мисливців за надприродними істотами.*

Окрім того, у цьому випадку простежується й психологічний контекст МА, який полягає у протистоянні двох братів, один з яких виправдовує дії батька, а інший – засуджує. З точки зору старшого брата батько робив все для захисту своїх дітей, тоді як молодший брат, навпаки, вважає, що батько наражав їх на небезпеку.

МА з інтенцією докору He was supposed to say "Don't be afraid of the dark" виражає прагматичні цілі молодшого брата, який засуджує батька.

Експресивна фраза *Are you kidding me?*, яка звучить у відповідь, повністю заперечує цей докір та підтверджується твердженням – *Of course, you should be afraid of the dark*. Ситуативний контекст тут полягає у небезпеці, яка постійно загрожує цій родині, а тому вираз *you should be afraid of the dark* набуває сенсу саме у цьому кіноконтексті.

Знання ситуативного та психологічного контексту у цьому випадку дозволяє перекладачам створювати адекватний переклад кінотексту. Розглянутий уривок перекладений українською мовою таким чином:

– Справді? Коли я сказав батьку, що мене налякала істота у моїй шафі, він дав мені пістолет 45 калібру.

– А що ще він мав зробити?

– Мені було лише 9. Він міг просто сказати «Не бійся темноти».

– «Не бійся темноти»? Ти що, знущаєшся? Звісно, ти повинен боятися темноти!

Здійснений переклад достатньо точний та відповідає прагматичній інтенції МА оригінального тексту. Таким чином, контекст виступає основою для розпізнавання прагматичних функцій та інтерпретації різних типів речень та є важливим засобом для використання його при перекладі англомовних текстів. Особливо важливу роль контекст відіграє у кінотексті, адже, як правило, тільки за умови знання контексту (комунікативної ситуації, сюжету твору, характерів героїв та їхньої мотивації), можна у повній мірі зрозуміти мовленнєвий акт, виражений у тій чи іншій кінорепліці, та правильно перекласти його українською мовою. Адже справедливим уважаємо твердження, що «переклад визначається ідеєю відповідності й точності – цілком досконалого відтворення, породження дубліката, який зможе виконувати усі ті самі функції комунікації, що й оригінал» [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Красных В. В. Структура коммуникации в свете лингво-когнитивного подхода: ғоммуникативный акт, дискурс, текст: дисс. ... докт. филолог. наук: 10.02.19. Москва, 1999. 188 с.
2. Мыркин В. Я. Типы контекстов: коммуникативный контекст. *Филол. науки*. 1978. № 1. С. 95–100.
3. Серіал «Надприродне». Сезон 1. URL: https://uakino.club/seriesss/detective_series/5587-nadprirodne.html.
4. Сітко А.В. Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі : дис. … канд. філол. наук: 10.02.16. Одеса, 2011. 279 с.
5. Сітко А.В. Прагматична інтерпретація вторинних функцій англійських інтерогативних конструкцій як проблема перекладу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного*

університету імені Володимира Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство). 2008. Вип. 75 (5). С. 321–325.
6. Сітко А.В. Роль контексту під час перекладу інтерогативних висловлювань. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. Вип. 26 (3). С. 143–148.
7. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 685 с.
8. Searle J. What is a speech act? *Philosophy in America*. London, Alien and Unwin, 1965. P. 221–239.
9. Supernatural. Season 1, Episode 1. URL: https://supernaturalepisode.com/tv-series/supernatural-season-1-episode-1-watch-online.

Єрьоменко І. В.
доцент кафедри філології,
перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕРЕГОВОРІВ

Сучасні проблеми перекладознавства тісно пов’язані із міжкультурною комунікацією і відбивають динаміку соціального життя людини. Розвиток бізнесу та глобалізація суспільства зумовлюють актуальність лінгвістичних досліджень поширених жанрів ділового спілкування для з’ясування умов ефективності останнього. У наш час швидкого розвитку ділових стосунків з різними державами, дослідження переговорів набуває особливої актуальності.

Актуальність роботи підтверджується її відповідністю сучасним напрямам наукового аналізу в перекладознавстві, недостатньою розробкою проблеми поряд з її важливістю через необхідність з’ясування умов і чинників ефективності ділового спілкування, зокрема в аспекті міжкультурної комунікації.

Мета дослідження – виявити особливості перекладу переговорів.

Переговори можна номінувати як організаційну форму встановлення та юридичної фіксації виробничо-економічних зв´язків між зацікавленими в спільній діяльності економічно незалежними організаціями. Це формалізований процес, що ставить конкретну мету, визначає коло питань і завжди реалізується в конкретних умовах, за конкретних обставин [7; с. 20].

На переговорах потрібен усний переклад, бо між учасниками переговорів відбувається усне спілкування. Відрізняють кілька видів усного перекладу. Три з них є основними – це послідовний переклад, переклад з аркуша та синхронний переклад. Контактний переклад, переклад-шепотіння та синхронний переклад з текстом вважаються підвидами основних видів усного перекладу.

Усний переклад необхідний на таких заходах, як семінари, презентації, бесіди, поїздки за кордон, ділові зустрічі та перемовини з іноземними партнерами та клієнтами. Для цього потрібні висококваліфіковані спеціалісти своєї справи. Причому зазвичай перекладачі спеціалізуються на одному з перекладів, оскільки кожний спосіб перекладу вимагає особливої мовленнєвої та психологічної підготовки. Переклад являє собою процес трансформації змісту мовного фрагменту (речення, абзацу, тексту) однієї мови в іншу. Лінгвістичний аналіз перекладу дає багатий матеріал для рішення цілого ряду кардинальних проблем, які виникають в зв'язку з прагматикою мови і мовлення.

Існує три напрямки визначення прагматики. Прихильники першого напрямку визначають прагматику як вивчення взаємодії мовних форм та контекстів їхнього вживання, а також інтерпретації мовних засобів в комунікативних контекстах. Інший напрямок розглядає прагматику як реальну ситуацію спілкування, яка обумовлює вибір мовних засобів для вирішення комунікативних завдань. Третій напрямок прагматики трактується як вивчення потенційних можливостей впливу мови на людину.

Перед застосуванням тих чи інших трансформацій перекладач використовує прагматичний аналіз, який дозволяє визначити, яка інформація може бути вилучена або видозмінена при перекладі. Так як Рецептор оригінального тексту і Рецептор перекладу мають, як правило, відмінний мовний досвід, різну етнічну ментальність та різні фонові знання, досягнення комунікативної мети в перекладі вимагає прагматичної адаптації з врахуванням особливостей мови, ментальності і фонових знань Рецептора перекладу.

Прагматична адаптація – це внесення певних поправок на соціально-культурні, психологічні та інші відмінності між одержувачами вихідного тексту і тексту перекладу [8; с. 120]. Існує чотири види прагматичної адаптації. Перший вид прагматичної адаптації має за мету забезпечити адекватне розуміння повідомлення реципієнтами перекладу, перекладач враховує, що повідомлення, цілком зрозуміле читачам оригіналу, може бути незрозумілим читачами перекладу, внаслідок відсутності в них необхідних фонових знань. У таких випадках перекладач найчастіше вводить у текст перекладу додаткову інформацію, заповнюючи відсутні знання. Другий вид прагматичної адаптації має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до реципієнта

перекладу емоційний вплив вихідного тексту. Необхідність такої адаптації виникає тому, що в кожній мові існують назви якихось об'єктів і ситуацій, з якими в представників даного мовного колективу пов'язані особливі асоціації. У випадку третього виду прагматичної адаптації, перекладач орієнтується на конкретного реципієнта й на конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний вплив. Тому подібна адаптація звичайно зв'язана зі значним відхиленням від вихідного повідомлення. Четвертий вид прагматичної адаптації можна охарактеризувати як рішення «екстраперекладацької надзадачі». Перекладач може змінювати й навіть спотворювати оригінал, порушуючи головні принципи своєї професійної діяльності.

Таким чином, прагматика перекладу має дуже важливе значення для перекладача, зокрема при перекладі на ділових перемовинах, бо кожне висловлювання чинить певний прагматичний вплив на слухача. І, тому, перекладачеві, а особливо на перемовинах, слід враховувати це. Також слід мати на увазі, що реципієнт перекладу може належати до іншої культури, і тому, щоб досягти бажаного результату, перекладачеві слід використовувати один із видів прагматичної адаптації, щоб доповнити, трохи змінити переклад, настільки, щоб реципієнт перекладу зрозумів його.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашавский Б. М. Межправительственные конференции : учебное пособие. Москва : Политиздат, 2012. 331 с.
2. Бєлякова Г. О. Проблеми перекладу реалій американського бізнесу. Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції *«Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу»*. Харків : НТМТ, 2007. С. 7–8.
3. Бобков О. Ділові переговори. Техніка та принципи іх ведення. М. : Наука, 1990. 150 с.
4. Борисенко И. И. Английский язык в международных документах и дипломатической корреспонденции : учебное пособие. К. : Логос, 1999. 416 с.
5. Борисов О. Б. Современная дипломатия буржуазных государств : учебное пособие. Москва : Политиздат, 2014. 299 с.
6. Виссон Л. Синхронный перевод с русского на английский. М. : Р. Валент, 2001. 272 с.
7. Дубинин Ю. В. Мастерство переговоров : учебник. Москва : ИД «АвиаРус-XXI», 2013. 335 с.
8. Дэйвисон А. Особенности устного перевода. М. : Наука, 1999, 357 с.

Монастирьова Л. В.
доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України

Павлова О. О.
доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Щорічно значна частина бюджетів країн, міжнародних організацій та підприємств витрачається на переклад документів, якими регулюються їхні відносини з іноземними партнерами. Наприклад, для країн Європейського Союзу ця частина зростає на 10%-20% кожного року. За таких умов надзвичайної *актуальності* набуває питання оптимізації роботи перекладача.

Наш підхід по вирішенню завдання оптимізації перекладу текстів офіційно-ділового стилю будується на основі тих знань, що вміщує в себе прикладна лінгвістика та функціональна стилістика.

Змістом прикладної лінгвістики є розробка мовознавчої теорії та лінгвістичної технології на основі дослідження сучасних практичних проблем як, власне, у галузі мовознавства, так і інших галузей, пов'язаних з опрацюванням природномовної інформації – інформаційного пошуку, машинного перекладу, лексикографії, термінографії, лінгводидактики, медіа лінгвістики, нейро-, психо- та соціолінгвістики, інтелектуальних мовно-інформаційних процесів тощо.

Об'єктом виступає семіотичне та інформаційно-математичне моделювання природної мови з метою розробки формалізованих методів дослідження її феноменів та створення високоефективних методів і засобів її опрацювання.

Прикладна лінгвістика традиційно пов'язана з різноманітними аспектами лінгвістичного забезпечення людської комунікації, які можна звести до єдиної проблеми оброблення інформації, що функціонує у суспільстві у вигляді текстів. Це проблеми лінгводидактики мов, орфографії, транслітерування, перекладу, термінології, дешифрування тощо.

Окремо слід відзначити завдання прикладної лінгвістики у розв'язанні комплексу проблем, пов'язаних з формуванням багатомовного суспільства та у зв'язку із реалізацією стратегічного курсу України на євро інтеграцію.

Отже потреба у програмному забезпеченні, яке ефективне маніпулює природномовною інформацією, перетворилася на таку необхідність, від якої починає напряму залежати ефективність суспільних інститутів та виробничих систем. Не випадково, що серед найпопулярніших програмних засобів (після хіба що операційних систем) фігурують саме програми, орієнтовані на обробку природномовних об'єктів: текстові та лінгвістичні редактори і процесори, програми автоматичного виправлення граматичних помилок, автоматичного редагування, природно мовного індексування і вести цю переписку та ін. Все це зумовлено тим, що завжди існує коло фірм, з якими певне підприємство веде ділове листування найчастіше. Тому й оптимізація роботи навіть може стосуватися лише цих фірм.

В ході нашого дослідження було розподілено всю кореспонденцію, яка слугувала матеріалом дослідження, за її змістом на групи: листи-запити, листи-відповіді на запити, рекламні листи, листи-прохання, поздоровчі листи та ін. Таким чином, проаналізувавши ці ділові листи за тими елементами, які найчастіше повторюються у всіх ділових листах визначеної групи, дійшли до висновку, що в цьому аспекті оптимізація роботи перекладача може бути здійснена в результаті створення готових електронних бланків за змістовими особливостями певної групи ділових листів.

Сьогодні робота перекладача, який працює в сфері ділових відносин, майже не зустрічається в чистому вигляді. Тому він зазвичай виконує функції референта, секретаря та інших суміжних професій. Таким чином, в певних випадках, перекладач може виступати особою, яка уповноважена вести ділове листування із іноземними партнерами. В такому випадку робота перекладача може бути перевантаженою, наприклад, формальними відповідями. Отже, ці ділові листи не слід кожного разу перекладати з самого початку, а лише потрібно ввести вихідні дані про адресата та лист, який потребує такої відповіді [2, с. 201]. Наприклад, відповідь типу: «*Дякуємо за ваш запит від 22.03.20019 року. Його буде розглянуто найближчим часом і відповідь надійде протягом тижня*». Може оптимізувати роботу, якщо такі елементи як «*запит*», «*дата*» та «*тижня*» в ході роботи можуть бути автоматично змінені. Тобто в програмі є список готових варіантів, і, наприклад, слово «*запит*» може бути автоматично змінено на ряд інших, таких як: прохання, резюме, пропозиція, лист та ін. Тоді перекладачу залишається тільки контролювати процес відсилання схожих листів.

Найбільш перспективним напрямом оптимізації роботи щодо перекладу текстів офіційно-ділового стилю, на нашу думку, є створення системи стандартів ділового листування, яка б полегшила процес створення пошуку, а також програми машинного перекладу, оптичного

розпізнавання текстів тощо. Та й у самі операційні системи останнім часом усе наполегливіше починають впроваджуватися природно мовні модулі.

За рівнем стандартизації виділяють:

1. Документи з низьким рівнем стандартизації, в яких обов'язковим є тільки виклад найзагальніших відомостей, інші можуть мати конкретний і довільний виклад (доручення, автобіографія, розписка, звіт, протокол, рапорт, довідка, інформація, офіційний лист тощо).

2. Документи з високим рівнем стандартизації (паспорт, анкета, диплом, посвідчення, свідоцтво, типові заяви, бланки), в яких укладач чи заповнювач документа тільки вписує необхідні дані, вибирає варіант запису чи ставить прочерк. У таких документах думка уже стандартизована. До них належать і науково-ділові документи, що сформувалися на межі наукового і ділового стилів: анотації, каталоги, інструкції, огляди, проекти, програми конференцій, проспекти [1, с. 67].

Проведене дослідження дозволяє сформулювати висновок про те, що тексти офіційно-ділового стилю розглядаються як сукупність жорстких та нежорстких елементів, цей рівень жорсткості базується на ступені варіативності.

Отже, на нашу думку, жорсткі елементи, як інваріантні, можуть бути перекладені автоматично. Для цього лише необхідно створити базу даних про організації або фірми з якими контактує певне підприємство і занести її у спеціальну комп'ютерну програму. Нами вважається, що для оптимізації перекладу текстів офіційно-ділового стилю вже існує ряд наробок в області функціональної стилістики.

До перспектив цього дослідження можна віднести його продовження на більш широкому лексичному матеріалі з метою створення програмного забезпечення, яке б здійснювало автоматизовану обробку та переклад текстів офіційно-ділового стилю. Використані методи можна застосовувати для дослідження перекладу текстів інших стилів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова книга, 2001. 304 с.
3. Крыжановская Л. В., Симоненко Л. А. Актуальные проблеми упорядочения научной терминологии. К.: Наукова думка, 1987. 160 с.

Придатченко Д. В.
студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Линтвар О. М.**
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ЕТАПИ АНАЛІЗУ ОБРАЗУ СИЛЬНОЇ ЖІНКИ НА ПРИКЛАДІ МЕМУАРІВ М. ОБАМИ «BECOMING»

Образ жінки завжди цікавив митців та науковців. На сьогодні це питання досліджується з іншого боку: науковців цікавить не сама «картинка», а в чому полягає внутрішня мотивація жінки.

Відомо, що жіночий образ формується за рахунок шаблонних фемінних стереотипів. Відомо декілька ключових стереотипів: образ домогосподарки, «ляльки», мами, що працює [7]. Проте в сучасному суспільстві додається ще й образ жінки-кар'єристки.

Дослідження образу сильної жінки на прикладі мемуарів М. Обами «Becoming» має виконуватися послідовно. Перелік основних етапів аналізу представлено далі.

Етап 1. Вивчення поняття «ґендер». Звісно, люди звикли, що у світі лише 2 статі – чоловіча та жіноча, проте соціологічні дослідження розмежовують «стать» як біологічну категорію, а «ґендер» відноситься до «соціальної статі», яку особа обирає самостійно [2, с. 6]. У перекладознавчій діяльності увага приділяється не лише ґендерам персонажів, а й приналежність автора першотвору та перекладача до певного ґендера [5, с. 413].

Етап 2. Дослідження ґендерних стереотипів, їх вплив на суспільство. Відомо, що жіночий образ формується за рахунок шаблонних фемінних стереотипів. Основними такими стереотипами є: образ домогосподарки, «ляльки», мами, що працює [7]. Проте в сучасному суспільстві з'являється ще й образ жінки-кар'єристки. Проектуючи отримані результати аналізу на твір Мішель Обами, отримуємо декілька образів. Перший із них – образ жінки-кар'єристки, яка не зважаючи на побоювання, знаходить своє місце під сонцем. Її не бентежить «прив'язаність» до робочого місця, тому після втрати інтересу до цієї роботи вона знаходить щось по душі. Протягом певного часу М. Обама була справжньою домогосподаркою, але цей етап тривав недовго (декілька місяців по народженню доньок). Проте найбільш повним образом для Мішель є образ мами, що працює (навіть під час президенства її чоловіка, місіс Обама проводила ряд важливих для Америки кампаній, виховувала доньок та підтримувала чоловіка) [6].

Етап 3. Пояснення визначення «сильної жінки». Образ сильної жінки нерозривно пов'язаний з поняттям «жіноче начало». Існує декілька поглядів на його визначення. Так, східна культура говорить, що «жіноче начало» знаходиться в енергії Інь – жіночій енергії, що характеризує внутрішню інтуїцію, пасивність, прирівнюється до потоку води. Також Інь – символ ночі, темноти, холоду. Така думка популярна не лише у Китаї, а й набула поширення в Америці [4]. Слов'яністи ж образ жіночого начала пов'язують з образами природи: сонцем, калиною. Обом цим символам присутня єдність тепла та світла: дівчина – калина, бо її називають «красною», «червонощокою» [3, с. 12].

Поєднуючи два протиріччя, цілком доречно припустити, що за істину у цьому дослідженні варто взяти думку східних мудреців, зважаючи на походження Мішель Обами. Проте, крапку в цих дебатах можуть поставити дослідження соціологів. Зазвичай образ «жіночого начала» формується не лише завдяки фемінним ґендерним стереотипам, а й під впливом особистого бажання жінки забезпечити добробут, досягти гармонії з навколишнім світом. Науковці стверджують, що жінка може реалізуватися завдяки власним вчинкам [1, с. 211].

Тож, образ сильної жінки базується на визначенні поняття жіночого начала. Для героїні, в даному випадку, образ сильної жінки означає реалізацію себе як особистості: ділової жінки, люблячої матері та дружини.

Етап 4. Вибір ключових образів у мемуарах Мішель Обами «Becoming». Цей етап має на меті виявити тих персонажів, які внесли вклад в розвиток авторки як особистості.

Першими, кого авторка описує як вірних подруг, були сестри Гор – її однокласниці. Разом дівчата помічали підліткові зміни в собі, по-іншому змогли дивитися на звичайні речі [6, с. 66]. Це були її перші вірні подруги, з якими Мішель проходила шлях дорослішання.

Також впливали на Мішель і її подруги із старшої школи та коледжу. Сантіта Джексон та її сім'я певним чином підготували Мішель до дорослого життя та розкрили його багатогранність, оскільки містер Джексон був релігійним політичним діячем. Саме про такий зв'язок кажуть «дружба, що перевірена часом», бо вони продовжили спілкуватися і будучи успішними жінками [6, с. 81]. Сюзанна Алеле була сусідкою в гуртожитку. Мішель та Сюзанна були абсолютними протилежностями, але вони знайшли ідеальний баланс. Дівчина навчила міс Робінсон цінувати життя. Її передчасна смерть залишила великий шрам в душі авторки, тому все, що намагалася робити Мішель, вона робила через бажання «жити» та допомагати оточуючим. [6, с. 94-95].

Але завжди на першому місці для Мішель була власна сім'я. Батько усе життя працював, аби його діти мали усе те, чого не було у нього

самого. Кредо, яке Фрейзер Робінсон закладав у голови свої дітей – «бути готовим до усього». Будучи невиліковно хворим, він жодного разу не поскаржився на біль, навіть продовжив працювати [6, с. 13]. Його жертовність стала для Мішель прикладом, навіть не усвідомлюючи цього, вона невтомно проводила кампанії на посту першої леді США. Звісно, загибель батька принесла багато страждань, але у таких суворих випробуваннях і загартовується характер сильної жінки.

Старший брат героїні – Крейґ також важлива персона в її житті. Будучи школярами, Мішель знали як «молодшу сестру Крейга», бо уже в підлітковому віці юнак професійно займався баскетболом. У школі, а в подальшому і в коледжі Мішель почувалася упевненіше, оскільки поруч був її брат. Тісний зв'язок не розривався і в дорослому віці: Мішель була дружкою на його весіллі, а Крейґ почесно проводив наречену Мішель до вівтаря [6, с. 21].

Але найбільшим кумиром, як зізнається сама авторка, була її мама – Маріан Робінсон. Хоч сім'я була і незаможна, мама завжди знаходила спосіб заощадити та вигадати щось цікаве. Маріан завжди була підтримкою для дітей, проте надавала їм стільки свободи, скільки було потрібно її дітям, даючи їм можливість самостійно приймати рішення. Ця жінка була взірцем для Мішель і в дорослому житті: Мішель намагалася ідеально тримати баланс між роботою та сім'єю, якого так прагнула Маріан. Ця жінка завжди підтримувала Мішель у всіх її рішеннях – вона знала, що донька лише тоді буде щаслива, коли буде задоволена результатом та приноситиме користь суспільству [6, с. 32].

Ще одна персона, яку не можна не назвати, – Барак Обама – той, хто відкривав перед дружиною нові горизонти. Життя з чоловіком Мішель навчило менше хвилюватися через буденні речі, а піклуватися про духовне, розвиватися як особистість, досягати висот в улюбленій справі [6, с. 120]. Барак та Мішель – пара, яка сполохнула увесь світ. Вони були міцним дуетом, першими на певних вершинах: перше чорношкіре подружжя, яке керувало такою великою державою як США. Барак учив Мішель терпимості, яка потім стала корисною під час виконання обов'язків першої леді. Разом із чоловіком Мішель росла, дорослішала, ставала тією жінкою, якою мріяла стати з дитинства.

Мішель виховували в люблячій сім'ї, яка ставила сімейні стосунки понад багатство. Батько, брат та, в першу чергу, мати супроводжували Мішель з самого народження до нині, радіючи її успіхам. Сама ж героїня, наслідуючи приклад батьківських сімейних традицій, ставить добробут нової сім'ї на перше місце, забуваючи на деякий час про власну кар'єру. Також вона перейняла манеру виховання від своєї матері, даючи своїм донькам рівно стільки свободи, скільки їм необхідно у певному віці. Таким чином Мішель реалізовує власне

«жіноче начало», приділяючи усю увагу дітям. Навіть у цей період вона залишається щасливою, хоча не має змоги ходити на роботу, оскільки домашні клопоти також мають свій певний шарм.

Отже, образ сильної жінки на прикладі Мішель Обами простежується у мемуарах «Becoming». Дослідження образу сильної жінки ділиться на 4 етапи: на першому – вивчається категорія ґендеру, на другому – аналізуються ґендерні стереотипи, на третьому – порівнюється поняття «сильна жінка», на четвертому, останньому етапі – досліджується вплив образів на особистість авторки. Основними особистостями, які відкрили для Мішель нові грані її характеру стали її друзі (сестри Гор, Сантіта Джексон, Сюзанна Алеле) та сім'я (мати, батько, брат, чоловік).

ЛІТЕРАТУРА

1. Башкирова О. М. Гендерні художні моделі сучасної української романістики : дис. докт. філ. наук : 10.01.06. К, 2019. 464 с.
2. Дордя Т. В. Особливості гендерної картини світу в англійській лінгвокультурі // Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. 2020. URL: https://cutt.ly/7voWTul.
3. Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Одеса: АстроПринт, 1999. 440 с. URL: https://uamoderna.com/images/biblioteka/Smoliar_books/Smoliar_Zhin_rukh.pdf.
4. Инь-Янь: женщина и мужчина. *Бобруйский курьер*. 2017. URL: https://babruysk.by/in-yan-zhenshhina-i-muzhchina.
5. Комов О.В. Ґендерний аспект перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології.* 2011. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71374/51-Komov.pdf?sequence=1.
6. Обама М. Becoming (Становлення) / пер. з англ. М. Гоцацюк. К: Bookchef, 2019. 407 с.
7. Філоненко С. Від Барбі до Леді Гага: текст поп-культури в пошуках гендеру. 2013. URL: https://probapera.org/publication/13/19477/vid-barbi-do-ledi-haha:-tekst-pop-kultury-v-poshukah-henderu-chastyna-i.html

Туз С. М.
магістр філології
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО МІНІ-СЕРІАЛУ "WHOSE VOTE COUNTS, EXPLAINED"

Багатоаспектність сучасної політичної комунікації, яка конструює життя суспільства і формує політичну реальність, зумовлює підвищений інтерес до її вивчення. Політична тематика яскраво і детально розкривається завдяки документалістиці, створеної на основі реальних фактів та подій. Різноаспектні дослідження політичної документалістики забезпечують розуміння іншомовної політичної картини світу та політичної свідомості, поглиблюють розуміння особливостей сприймання політичної реальності певним народом, тому важливим є досягнення еквівалентного та адекватного перекладу англомовних документальних політичних фільмів і серіалів.

Американський документальний політичний міні-серіал "Whose vote counts, explained", який є об'єктом нашого дослідження, розкриває сутність усіх аспектів американського процесу голосування. Крізь призму бачення американцями власної виборчої системи, з усіма її перевагами та недоліками, продемонстровано ідеологічні складники проведення демократичного волевиявлення у США.

При роботі з документальними фільмами у фокусі уваги перекладачів і дослідників знаходиться усне мовлення, монолог від третьої особи, але в документальному кіно можуть бути присутні і діалоги, і інтерв'ю вчених, та навіть фрагменти з інших фільмів, що створює підґрунтя висвітлення реальних подій та явищ, зумовлюючи специфіку перекладу цього жанру, яка знаходиться у фокусі уваги дослідників. У нашому дослідженні політичного міні-серіалу "Whose Vote Counts, Explained" наявні епізоди інтерв'ю із політиками, експертами-істориками та політичними аналітиками, а також відомими особистостями, завдяки яким створено повномасштабну картину американських електоральних процесів і розкрито їхні переваги та недоліки. На думку політичних аналітиків, «цей серіал аналізує політичну систему та представляє собою розмову про те, як ця система працює і чому вона працює саме певним чином. У ньому легко і доступно представлено політичні події, які висвітлено дуже деталізовано за рахунок використання візуальної графіки» [9].

Документальні фільми розглядають різну тематику та проблематику, що примушує фахівців шукати терміни та проводити дослідження в дуже специфічних сферах, тому перекладачі мають бути компетентними, щоб успішно зібрати усю необхідну інформацію та зробити якісний переклад фільму. Характерною ознакою документальних фільмів є те, що вони мають справу з реальністю, що йде в контрасті з, наприклад, художніми фільмами. Відтак, переклад суспільно-політичних текстів зазвичай не має художнього забарвлення, залежно від виду документальної стрічки.

Головною темою серіалу "Whose Vote Counts, Explained" стає американська демократія та основоположний інститут демократії загалом, який забезпечує право вибору. Картина дає альтернативний погляд на показову, найстарішу сучасну світову демократію, що може шокувати рядового та непідготовленого глядача. Серіал розділено на три епізоди, кожен з яких логічно доповнює один одного та розкриває ключові аспекти американського інституту голосування, правової системи і підкріплює вищезазначене історичними фактами. У силу специфіки тематики, серіал налічує значну частину політичної, юридичної й економічної термінології. Переклад викликає труднощі, оскільки найчастіше паралельно з розмовної лексикою зустрічається як і офіційно-ділова, так і вузькоспеціалізована лексика.

У ході роботи над перекладом міні-серіалу виділялися трансформації різних типів. Серед них акцентовано увагу на лексичних та прагматичних перетвореннях. Серед лексичних трансформацій чільне місце займають метафоричні трансформації, які у політичних текстах слугують представленню загальноприйнятної системи цінностей, ґрунтуючись на традиційних для суспільства поняттях та правилах [4], і відображенню способу мислення, характерному конкретній політичній ситуації [5; 7]. Метафора сприяє зберіганню в політичному дискурсі фрагментів суспільного досвіду певної мовної спільноти і здатна структурувати політичну діяльність людей [8, с. 25-26].

Для прикладу візьмемо такий фрагмент перекладу:

A couple lines down, ***they went further*** *// Декількома рядками нижче,* ***вони заглибилися далі.***

Тут використано прийом трансметафоризації, тобто зміну донорської зони метафори в перекладі в порівнянні з оригіналом. Зокрема, в оригіналі відбулося перенесення знаків із донорської зони ЛЮДИНА до реципієнтної зони ПОЛІТИКА. У перекладі для утворення метафоричної репрезентації запозичені знаки із донорської зони ВОДА, що викликано асоціацією між деталізацією розмови та заглибленням до водойми.

*One of the great **engines** of American history is the struggle to decide and declare that voting was a right, not a privilege // Один з найвеличніших **рушіїв** історії Америки – боротьба за оголошення голосування правом, а не привілеєм.*

У цьому прикладі відбулося збереження оригінальної метафори в перекладі. Формування метафоричного значення лексичних одиниць *engine* (“smth that makes smth happen, or that influences it strongly” [3]) та *рушій* (*«сила, яка спонукає до чого-небудь, сприяє росту, розвиткові чогось»* [1]) здійснюється за рахунок перенесення знаків із донорської зони ТЕХНІКА на основі уявлення про пристрій або механізм, який при запуску надає рух транспортному засобу. А в реципієнтній зоні це подія, яка приводить до певних важливих наслідків. Виразність метафоризованій лексемі *рушій* в перекладі додано завдяки використанню прикметника *найвеличніший* у найвищому ступені порівняння прикметників, на відміну від оригінального *great*, тобто тут перекладач також вдався до експресивної трансформації конотативного плану.

It says quite clearly** in the Declaration of Independence // У Декларації незалежності **чітко сказано.

Цей фрагмент оригінального тексту та перекладу також ілюструє використання експресивної конотативної трансформації. Експресивність є характерною рисою політичних текстів, притаманними яким є оцінна акцентованість, емоційність, домінування цінностей над фактами [2; 6], тому оригінальний та перекладний тексти містять різноманітні експресивно та оцінно конотовані лексеми. Вжиту в оригіналі лексичну одиницю *quite* у значенні “a little, moderately, but not very” [3] перекладено більш експресивно забарвленою лексемою *чітко* («цілком визначено, недвозначно, певно» [1]), що містить у своєму значенні сему визначеності, точності.

Частотними в українському перекладі американського політичного міні-серіалу “Whose Vote Counts, Explained” є також прагматичні трансформації, вжиті для спрощення оригінального тексту і кращого розуміння українськими реципієнтами американських політичних реалій. Приміром:

*From the consent of the **governed** // Від згоди **електорату.***

Лексему в оригіналі *governed* замінено українським відповідником *електорат.* Це приклад застосування контекстуальної прагматичної трансформації. За контекстом маються на увазі люди, які знаходяться під керівництвом органу влади, що надає повноваження політикам завдяки голосуванню на виборах.

***In the founding** Constitution – **У першому варіанті** Конституції.*

У наведеному прикладі продемонстровано застосування концептуальної прагматичної трансформації. Слово *founding* в оригіналі доносить

англомовному реципієнту метафоричне значення щодо побудови фундаменту законодавчої системи, роль якого виконує Конституція. В українському варіанті цю лексему було адаптовано до українського реципієнта, тому в перекладі вжито відповідник *перший варіант*.

Full pardon – ***Повернення прав***.

Тут представлено інший випадок застосування концептуально-прагматичної трансформації. Залучення до політичної сфери юридичної термінології зумовлює необхідність її інтерпретації для реципієнтів іншомовної культури, зокрема, різне сприйняття державами поняття помилування в залежності від їхніх правових систем та особливостей національного законодавства.

У висновку можна зазначити, що специфіка американського політичного міні-серіалу "Whose vote counts, explained" потребує від перекладача розуміння спеціальних термінологічних знань правових систем інших держав, нюансів передачі метафоричних і експресивно забарвлених лексичних одиниць та контекстуального оточення мовних одиниць. Український переклад цього міні-серіалу налічує ряд лексичних та прагматичних трансформацій, які послугували ефективним механізмом увиразнення та експресивізації тексту перекладу й адаптації іншомовних реалій до українського глядача, що дозволяє пересічному реципієнту краще зрозуміти його основний зміст та ситуативний контекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : http://sum.in.ua.
2. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва – Волгоград : Перемена, 2000. 367 с.
3. Cambridge Dictionaries Online. URL : http://dictionary.cambridge.org.
4. Charteris-Black, J. Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor. – Basingstoke : Palgrave MacMillan, 2005. 115 p.
5. Chilton, P.A. Analysing Political Discourse : Theory and Practice. London : Routledge, 2004. 224 p.
6. Fiske, J. Television Culture. – London, New York : Routledge, 1993. 353 p.
7. Hellsten, I. Door to Europe or Outpost towards Russia? Political Metaphors in Finnish EU Journalism // Journalism at the Crossroads: Perspectives on Research. Tartu, Finland, 1997. – P. 41–47.
8. Lakoff, G., Johnson, M. Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to the Western Thought. – New York : Basic Books, 1999. 624 p.
9. Wilbanks, M. Netflix Educates Voters with "Whose Vote Counts, Explained". URL :http://thewestgeorgian.com.

Фальбійчук І. І.
магістрантка V курсу факультету іноземних мов
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ ПОКУТСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ В. СТЕФАНИКА

Одним із найскладніших у перекладознавстві є питання про відображення позамовної дійсності етномаркованою лексикою. Інакше кажучи, існує проблема перекладу слів з національно-культурним компонентом. В. Стефаник виразно збагатив українську літературну мову елементами покутського говору. На думку І. Матвіяса, цей говір у системі діалектів південно-західного наріччя посідає особливе місце. Інакше кажучи, він становить тип перехідних говірок між буковинськими, гуцульськими, бойківськими, наддніпрянськими й подільськими говірками [1, с. 72]. У дослідженні використані лексичні одиниці, що становлять переважно побутові та культурні реалії, а також діалектизми, відібрані з таких новел В. Стефаника, як «Камінний Хрест» (“The Stone Cross”), «Басараби» (“The Basarabs”), «Сон» (“The Dream”) та «Новина» (“Big News”).

З добірки національно маркованих одиниць новелістики письменника встановлено, що перекладач Джозеф Візник використовував різноманітні способи перекладу реалій з метою досягнення еквівалентності між оригіналом і текстом перекладу. Так, лексичні одиниці на позначення побутових предметів, помешкання, їжі відображаються різними способами в перекладах англійською мовою.

Низка відібраних одиниць засвідчує, що поширеним при перекладі реалії є використання транскрипції/транслітерації (транскодування часто із роз’ясненням у виносці), наприклад: – ***Танаску****, мой, а скинь капелюх, таже ти перший раз вішов цеї весни у поле – так годитьси*... (СОН). – “*Hey,* ***Tanasko****, take oй your hat. This is the first time you’ve come into the fields this spring – it’s the proper thing to do”* (TSC, 99). У фрагменті власна назва, що є ім’ям героя з новели «Басараби», відтворена перекладачем англійською за допомогою транскодування. *Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач, як вітер, що з-поміж острих мечів повіяв та всі голови* ***мужиків*** *на груди похилив* (СНЛ). – *But no one heard these last words, because from the woman’s table there sprang a gust of weeping that sounded like a blast of wind from amongst sharp swords, and bowed* ***the muzhiks’*** *heads down to*

their chests (TSC, 27). Запозичення з російської мови потребує транскодування у перекладі англійською.

Наступний метод поєднання транскрипції та дескриптиву або так звана комбінована реномінація сприяє адекватному перенесенню реалії в англійську мову зі збереженням рис, при таманних українській мові [3, с. 204]: – ***Тимофіхо,*** *як не знаєте, то не говоріть анідзелень! То її банно, а я туда з віскоком іду?!* (СНЛ) – *"**Timohy's woman**, if you don't know what you're talking about, don't give me even a tinkle. She's sorry! What about me? Am I going there jumping for joy?"* (TSC, 25). У фрагменті знову ж таки власна назва *Тимофіхо*, що є так би мовити прізвиськом жінки, яка є дружиною Тимофія, героя твору, у цільовій мові відтворено за допомогою поєднання транскрипції та тлумачення.

Переклад реалій відбувається різними способами, проте найчастіше спостерігаємо дескриптивну перифразу [2, с. 104], наприклад: *Але як настав мадзур, та й найшов **кожушину** аж під вишнев. Кажу вам, мадзур біда, очі печи та й гріху за него нема...* (СНЛ). – *But when a Mazurs was appointed, he found a small **sheepskin jacket** even far out under the cherry tree. I'm telling you, a Mazur is trouble. It wouldn't be a sin even to burn his eyes out"* (TSC, 30). У фрагменті побутова реалія, що становить елемент одягу, у перекладі відтворюється описово, тобто пояснює, з якого саме матеріалу зроблена кожушина.

Варто додати, що дескриптивна перифраза розкриває глибинний зміст діалектизму. Однак при цьому можуть втрачатися додаткові конотації, які й слугують для надання національного забарвлення: *Як бог дасть, то буде пшеница. **Колачі** спечемо і дамо таким, що не мають з чого спечи...* (СОН) – *We will bake **loaves of plaited bread** and give them to those who haven't any Hour to bake with* (TSC, 99).

Інколи перекладач вдається до пошуку подібних лексичних реалій, намагаючись віднайти відповідники в цільовій мові, наприклад: *Оповідали вони, що Гриць цілу зиму майже не палив у хаті, а зимував разом із дівчатами на **печі*** (СН). – *They claimed that Hritz did not heat his house most of the winter and that all that time he lay and slept on top of the **clay-stove** together with his little girls* (TSC, 50). Фрагмент відображає переклад побутової реалії за допомогою відповідника *clay-stove.*

Отже, діалектна лексика визначає національний колорит української літератури, зокрема новел В. Стефаника. Тому перед перекладачем постає завдання зберегти цей колорит, не спотворюючи зміст оригіналу. За відсутності в англійській мові та культурі певних реалій, не можна цілком передати англомовному читачу настрій, закладений в українських літературних творах. Тому переклад діалектної лексики здебільшого відбувається шляхом добору відповідників, описовим способом і способом транскодування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвіяс І. Роль покутського говору в мові творів Василя Стефаника. *Культура слова.* 2010. № 72. С. 71–80.
2. Матвіїшин О. М. Українська проза початку XX століття в перекладах німецькою мовою: лінгвокультурний вимір : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16 – перекладознавство). Київ, 2011. 20 с.
3. Романюга Н. В. Передача діалектизмів Василя Стефаника в українсько-англійському перекладі. *Науковий вісник Чернівецького університету :* зб. наук. пр. 2009. Вип. 441–443. С. 200–205.
4. СН – Стефаник В. Новина. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=339.
5. СНЛ – Стефаник В. Новели. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=11.
6. СОН – Стефаник В. Сон. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2308.
7. TSC – Stefanyk Vasyl. The Stone Cross. The Canadian Publishers, 1971. 181 p.

Чубай В. І.
старший інспектор відділу науково-дослідної роботи
Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

ЛІНГВОСЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ: СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ АСИМЕТРІЇ

У стрімкому сучасному русі розгортання та розвитку діяльності підприємств з'являються нові лексичні одиниці, які пов'язані зі сферою їх фінансової та економічної діяльності. Нові запозичені образі сприяють виникненню новоутворених фразеологічних одиниць термінологічного значення. Під час глобалізації особливо гостро постають нагальні питання стосовно міжмовного комунікативного спілкування. Форма спілкування передбачає прийняття комунікантами спілкування цінностей, взаєморозуміння один одного. Можемо розглядати переклад тексту як діалог, який розвиває та збагачує комунікативну культуру спілкування, відтворює внутрішній світ людей з різними лінгвокультурними традиціями. Шляхом вербалізації тексту відтворюються його конотативне та денотативне значення, модальність та прагма-

тичність з врахуванням когнітивного процесу. Основною сутністю комунікації є відтворення вербальних образів зі збереженням їх значень, смислового навантаження. До значень і смислів належать комунікативні та номінативні одиниці мови (слова і словосполучення). Слово збуджує у свідомості комунікантів узагальнені образи, уявлення про конкретні предмети або ситуації, набуває певного смислу Кожне слово в системі мови може мати декілька значень. Вчені зазначають, що значення пов'язані з конкретною мовною одиницею у свідомості носіїв мови, через узагальнений образ певного предмета або ситуації, факту, події. До смислу вони відносять зміст, який при вживанні в мовленні розуміння співвідношення одиниць спілкування де речення виступає мовою спілкування, а висловлювання – мовленнєвою дією. Висловлювання – це актуалізоване у мовленні речення. Початкова актуалізація торкається лише інформаційної складової одиниці й здійснюється як актуальне членування. Актуальне членування речення або висловлювання здійснюється через членування на тему (дане, основа, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване). Актуальне членування висловлювання протиставляється формально-граматичному членуванню речення [2, с. 317-320]. Складність перекладу полягає у відтворенні комунікативної ситуації, експресії й експресивності тексту з метою збереження емоційного впливу на адресата. Тобто, при вербалізації образів з мови оригіналу постає завдання щодо збереження тематичного змісту, стилю і композиції висловлювання. Під комунікативними актами розуміють узагальнені схеми, певну структуру у межах якої можна розглядати будь-яке спілкування. Вчені зазначають, що мінімальною одиницею спілкування є певні види актів висловлювання – констатація, запитання, наказ, опис, пояснення, вибачення, подяка, привітання тощо. Головним складовим будь-якого тексту є слово. У лексичному значенні слова є розглядається скрізь призму когнітивної діяльності людини. Воно пов'язане з редукцією інформації людської свідомості, з порівнянням, класифікацією, узагальненням. Слово зазначає номінальне значення (відношення «слово-предмет», «слово-поняття», «слово-слово», «слово-реалії», а також відтворює побутові і наукові поняття) та переносні значення. Прямі значення безпосередньо називають явища дійсності, а переносні значення – вторинні, вони є похідними від прямих, опосередковуються через прямі значення і називають явища дійсності. При перекладі треба враховувати, що за синтагматичною зумовленістю значення поділяються на вільні й зв'язні. Вільні значення відтворюють номінальні значення, можуть поєднуватися з певним колом слів. Зв'язні значення реалізуються за певних синтагматичних умов. Серед зв'язаних значень розрізняють фразеологічно зв'язані, синтаксично і конструктивно зумовлені.

Фразеологічні зв'язані значення слова реалізуються лише в певних сполученнях. Синтаксично зумовлені значення реалізуються тільки в певній синтаксичній позиції. Конструктивно-зумовлені значення реалізуються у певних конструкціях. Речення є центральним поняттям синтаксису, основною його одиницею. Речення – це мінімальна комунікативна одиниця, яка про щось повідомляє й розрахована на слухове або зорове (на письмі) сприйняття. Речення характеризуються комунікативністю, відносною самостійністю, структурною цілісністю. Основними ознаками речення є комунікативність, предикативність та інтонація. Предикативність визначається у співвіднесеності змісту речення з об'єктивною дійсністю. Завдяки предикативності зміст речення трактують як реальний чи можливий, бажаний. Головним носієм предикативності є присудок. Предикативність формується граматичними значеннями модальності, способу і часу. Модальність відтворює ставлення адресата до змісту висловлювання. Модальність виражається дієслівними способами. За структурним аспектом речення або синтаксема має модель побудови, виступає як інваріант одиниці мови. Парадигми речення – фонема, морфема, лексема, синтаксема розглянута як поєднання структурної одиниці мовлення з врахуванням її лексичного наповнення [2, с. 314–316].

Враховуючи структуру та семантично-стилістичні особливості побудови основних одиниць комунікації, можемо визначити основні стратегії перекладу безеквівалентної лексики економічного напрямку. Вчений Чорноватий Л. М. підкреслює, що стратегії зазвичай визначаються як процедури, що використовуються до розв'язання перекладацьких проблем. Мовознавець запропонував тлумачити стратегію як певний регулятивний принцип перекладу конкретних текстів оригіналу та його фрагментів [4, с. 163]. Отже можемо виокремити основні стратегії перекладу: калькування та трансформацію. Стратегія калькування охоплює в собі транскодування, транслітерацію, транскрибування, змішане та змістовне транскодування. До стратегії трансформацію входять: додавання або вилучення частин тексту, перестановка слів, перефразування, членування речень, контекстуальна заміна, смисловий розвиток, повна або часткова генералізація, описовий переклад [4, с. 164-167]. Враховуючи, що основною складністю перекладу безеквівалентних лексичних одиниць полягає у складності або неможливості знайти лексичні відповідники, тому буде доцільно залучити наведені вище стратегії (транскодування та трансформації). До безеквівалентних лексичних одиниць можливо віднести лексеми значення яких випливає з контексту, смислової ситуації. Отже сюди входять: слова-реалії, топоніми, полісемії, метонімії, паремії, мовленнєві запозичення, фразеологічні звороти

ідіоматичного значення. Слова- реалії, топоніми доречно буде перекладати із залученням стратегії транскодування. Переклад багатозначних слів треба розглядати виходячи зі смислового навантаження тексту оригіналу, можливо припустити залучення стратегії трансформації. Розглянемо два типи фразеологічних словосполучень – сталі та ідіоматичного значення. Враховуючи, що ідіоми як прагматичні фразеологічні одиниці є певними або еліптичними реченнями, що вживаються у певних ситуаціях спілкування, смисл яких іноді не виводиться прямо із змісту речення [2, с. 244–247]. Розглядаючи цю фразеологічну одиницю скрізь призму когнітивного аспекту, необхідно зазначити, що лексеми мають здатність об'єднуватися в окрему лексико-семантичну групу з чіткою, строгою системною організацією [2, с. 210]. Якщо порівнювати сталі словосполучення і словосполучення ідіоматичного значення, можемо визначити, що сталі словосполучення складають лексико-семантичну групу, зазначають відношення супідрядності, відтворюють лексико-семантичне поле спорідненості [2, с. 211-237]. Перекладацька асиметрія при перекладі змінює лексико-семантичне поле, що може призвести до зміни стилістичного (контекстуальне) значення тексту [5, с. 150]. Ідіома не має поля спорідненості, її неможливо поділити, тому відбувається стилістична, контекстуальна трансформація зі збереженням смислового значення для відтворення смислової ситуації [5, с. 151-154]. Розглянемо такі фразеологічні словосполучення *fixed-term contract* / *строковий контракт* та *part-time worker* / *робітник, який працює неповний робочий день*, які складають лексико-семантичну групу, зазначають відношення супідрядності, відтворюють лексико-семантичне поле спорідненості [3, с. 12–211]. У першому реченні застосовується перекладацька стратегія калькування, так як було знайдено абсолютний відповідник. Друге речення є безеквівалентним, тому застосовується перекладацька стратегія описового перекладу.

Можемо виокремити коло питань, які можуть призвести до перекладацької асиметрії: хибність при виборі лексичних еквівалентів / семантичних інваріантів; не врахування лексико-граматичних категорій тексту та комунікативно-когнітивного аспекту тексту при виборі лексико-семантичного інваріанту фразеологічних одиниць; відсутність необхідних відповідників мові оригіналу; розбіжність між парадигматичними відношеннями речень мови оригіналу та перекладу; питання щодо стилістичної єдності, контекстуального значення тексту, а також стилістичного аспекту тексту потребують постійної уваги. Для подолання перекладацької асиметрії застосовуються такі методи перекладу як дослівний переклад, конкретизація, трансформація тексту, компресія чи декомпресія калькування та вербальна генералізація

тексту з розширенням або звуженням значення (додавання або упущення його елементів) (1, с. 300-314). У випадку перекладу фразеологічних одиниць, значення яких залежить від контексту, доречно застосовувати описовий метод або контекстуальної заміни. Необхідно зазначити, що перекладі фразеологічних одиниць економічного дискурсу необхідно знайти точні відповідники для запобігання неточного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: *Нова книга*.2002. 564 с.
2. Кочерган. М. П. Вступ до мовознавства. Київ. *Видавничий центр «Альма Матер»*, 2006. 367 с.
3. Латигіна А. Г. Базовий курс англійської мови з економіки. *Basic English of economics: підручник*. Київ. *Київ. нац. торг. екон. ун-т*, 2013. 456 с.
4. Черноватий Л. М., Лишко І. П. Співвідношення стратегії перекладу та рівня перекладацької компетентності майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки.* 2015. № 131. С. 163–167 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP (дата звернення 08.04.2021).
5. Чубай В. І. Семантично-стилістичні особливості перекладу фразеологічних одиниць економічного дискурсу ділової англійської мови. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Германська та міжкультурна комунікація.* 2020. № 2. С. 149–156.

НАПРЯМ 9. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Ткачук А. Д.
магістрантка V курсу факультету іноземних мов
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В АНГЛОМОВНИХ КІНОСТРІЧКАХ

Актуальність обраної теми. Дана тема є надзвичайно актуальною, адже поняття про мовну картину, тобто її концептуалізацію, як люди в своїй сфері представляють світ з власної точки зору, що орієнтується на взаємозалежності з традиціями та звичаями, мають певне коло питань та проблем, що є дуже важливими сьогодні.

Загалом, певні мовні картини світу для різних держав вони є не однаковими, тому й уявлення про світ за допомогою концептів та понять у кожної нації є різноманітним. В нашому дослідженні ми будемо розглядати саме кримінальну мовну картина світу в англомовних кінострічках.

Тому, **метою даної роботи** є: розглянути основну специфіку концептів кримінальної мовної картини світу на прикладі англомовних кінострічок, надати характеристику та визначити особливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомими дослідженнями які заклали фундамент в специфіку мовної картини світу були праці: Ю.Д.Апресян, Н. Д. Арутюнова, А.Вежбицька, Ю.Степанов, Г.Брутян, Н.Сукаленко, І. Б. Лєвонтіна та ін. Сьогодні науковцями активно розробляється ідея відтворення картини світу на засадах аналізу специфічних лінгвістичних, культурологічних, семіотичних концептів мови у галузі міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Взагалі основоположником мовної картини світу був фон Гумбольт, саме він розробив перші теорії та дослідив певний ряд особливостей мови, що притаманні саме даним особам певної нації. Загалом, багато вчених цікавило це питання, адже ми знаємо, що мовний світ формує нашу соціалізацію та відбиток, нашу історію та культуру.

Варто згадати те, що насамперед мовний світ складається також з внутрішніх переживань, характеру людини, а також традиціїв та звичаїв певної нації, які вкорінилися багато століть тому.

Яскравим прикладом вербалізації кримінальної мовної картини світу це англомовна стрічка «Собака Баскервіля»(1961р.) заснований на детективному романі сера Артура Конан-Дойля. Саме даний тип фільму є прикладом концептів англійських звичаїв та традицій, загалом дивлячись його ми уявляємо чітку ерудицію, справедливість, об'єктивність, сміливість у прийнятті рішень, чітке використання правил логіки. Хоч цей фільм знятий багато років тому назад, але він чітко передає ту кримінальну тему, яка характерна для тодішньої Англії.

Також, згадаємо головних героїв Шерлок Холмс та Доктор Ватсон, які й по сьогоднішній день вважаються еталонами справедливості та високої ерудиції. Саме закріплення конкретних ідей та англійських традицій що чітко показані у фільмі, відбивають кримінальну картину Англії та уявлення про неї.

Висновки. Таким чином, дана тема є особливо актуальною, бо за допомогою вербалізації мовної картини світу ми можемо не тільки зрозуміти особливості та традиції, звичаї конкретної нації, але зрозуміти їхній менталітет, особливості життя, що чітко було представлено у вигляді англомовної кримінальної кінострічки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воротников Ю. Л. «Языковая картина мира»: трактовка понятия http://www.zpu-journal.ru/gum/new/articles/2007/Vorotnikov.
2. Лукаш Г. П. Картина світу як об'єкт вивчення лінгвокультурології http://ntsa-ifon-npu.at.ua/blog/kartina_svitu_jak_ob_ekt_vivchennja_ lingvokulturologiji/2010-11-15-186.
3. Вардзелашвили Ж. Метафорические номинации в языковой картине мира http://vjanetta.narod.ru/bakan2.html.
4. Сукаленко Н. И. Отражение обыденного сознания в образной языковой картине мира. Киев: Наукова думка, 1992. 164 с.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Міжнародна науково-практична
конференція

«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ»

23–24 квітня 2021 р.
м. Одеса

Видавник – Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»
Адреса для кореспонденції: 65001, м. Одеса, а/с 332
Електронна пошта: nauka@fcenter.org.ua
Сторінка: www.fcenter.org.ua, Т: 099 415 08 03
Підписано до друку 26.04.2021 р. Здано до друку 27.04.2021 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 8,37.
Тираж 100 прим. Зам. № 2704-21.